

**İSACAN SULTAN'IN HAZRETİ HIZIR'IN
İZİNDEN ADLI UZUN HİKAYESİ
(İNCELEME-METİN)**

Sinem Zeynep ATİŞ

Yüksek Lisans Tezi

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı

Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR

2025

Her Hakkı Saklıdır.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI BİLİM DALI

Sinem Zeynep ATİŞ
ORCID ID: 0009-0003-0184-0335

İSACAN SULTAN'IN HAZRETİ HIZIR'IN İZİNDEN ADLI UZUN
HİKAYESİ (İNCELEME-METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR

ERZURUM – 2025

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Turkish Research

TEZ BEYAN BİLDİRİMİ

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esasları'nın ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum **"İSACAN SULTAN'IN HAZRETİ HIZIR'IN İZİNDEN ADLI UZUN HİKAYESİ (İNCELEME-METİN)"** adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

☐ Tezimin Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin düzenlenmesini ve erişime açılmasını düzenleyen 5. maddesinin 1. fıkrasına göre [*Ulusal Tez Merkezi, enstitü ve fakülteler tarafından Tez Otomasyon Sistemine yüklenen tezlerin bibliyografik bilgilerini kontrol eder, kataloglama kurallarına göre düzenler, konu başlıklarını belirler ve tam metin olarak internet üzerinden erişime açar.*] **basılı ve elektronik kopyalarına erişim izni verdiğimi onaylarım.**

İSTİSNAİ DURUMLAR*

☐ Patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle (2 Yıl)

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 1. fıkrasına göre teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle teze erişim, Enstitümüz Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ Yeni Teknik, Materyal ve Metotların Varlığı (6 ay)

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 2. fıkrasına göre teze yeni teknik, materyal ve metotlar kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içerdiği için tez danışmanının önerisi ve ana bilim dalının uygun görüşü üzerine Enstitümüz Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

☐ Ulusal Çıkar ve Güvenlik Durumu (Gizlilik Dereceli Çalışmalar)

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin gizlilik dereceli tezler bahsini düzenleyen 7. maddesinin 1. fıkrasına göre bu teze erişim, ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendirdiği için Enstitümüzün uygun görüşü üzerine Üniversitemiz Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile Üniversitemiz Yönetim Kurulu aksi karar verinceye kadar engellenmiştir.

21.11.2025

Aslı Islak İmzalıdır

Sinem Zeynep ATİŞ

* İstisnai durumlar danışmanın yazılı başvurusu ve Enstitü / Üniversite Yönetim Kurulunun onayı ile kabul edilir.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Prof.Dr. Hüseyin BAYDEMİR danışmanlığında Sinem Zeynep ATİŞ tarafından hazırlanan “**İsacan Sultan’ın Hazreti Hızır’ın İzinden Adlı Uzun Hikayesi (İnceleme-Metin)**” başlıklı çalışma 21/11/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları - Anabilim Dalı Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı’nda **Yüksek Lisans** tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı:	Prof.Dr. Mayramgül DIYKANBAY <i>ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ</i>	e-imza
Jüri Üyesi (Danışman):	Prof.Dr. Hüseyin BAYDEMİR <i>ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ</i>	e-imza
Jüri Üyesi:	Doç.Dr. Caner SOLAK <i>ERZURUM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ</i>	e-imza

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

15/12/2025
Prof.Dr. Hüseyin BAYDEMİR
Enstitü Müdürü
e-imza

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	VII
ABSTRACT	VIII
ÖNSÖZ.....	IX
KISALTMALAR	X

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU AMACI, ÖNEMİ VE YÖNTEMİ.....	1
A. Araştırmanın Konusu ve Amacı	1
B. Araştırmanın Önemi	1
C. Araştırmanın Yöntemi	2
II. YAZARIN BİYOGRAFİSİ VE ESERLERİ	2
A. Yayımlanan Kitapları	4
B. Yurt Dışında Basılan Kitapları	4
C. Yurt Dışında Yayımlanan Eserleri.....	5
D. Kazandığı Ödüller	5
III. DİNİ KAYNAKLARDA VE HALK KÜLTÜRÜNDE HIZIR	
ALEYHİSSELAM	6
A. Dinî Kaynaklarda Hızır Aleyhisselâm.....	6
1. Hızır'ın Kimliği	6
2. Hızır'ın Künyesi ve Soyu	7
3. Hızır'ın Yaşayıp Yaşamadığına Dair Görüşler	8
4. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Musa ile Hızır Kıssâsı.....	9
5. Hızır'ın Tefsir ve Hadis Literatüründeki Yeri.....	12
6. Tasavvufî Bakışla Hızır Figürü	13
7. Hızır İnançının İslâmî Yönü	14
B. HIZIR'IN HALK ANLATILARINDAKİ YERİ.....	14
1. Hızır'ın Türk-İslâm Folkloründeki Yeri.....	14
2. Anadolu Coğrafyasında Hızır Kültü.....	16
3. Hıdırellez'e Genel Bir Bakış	17

4. Türk Dünyasının Hıdırellez İle İlişkisi	20
--	----

BİRİNCİ BÖLÜM

ESERİN ŞEKİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

1.1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	21
1.2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ.....	22
1.2.1. Eserdeki Temel Motifler	22
1.2.1.1. Kızılkumadaki Olay'ın Temel Motifleri	22
1.2.1.2. Bozkır'ın Temel Motifleri	22
1.2.1.3. Dağlar Arkasındaki Vaka'nın Temel Motifleri	23
1.2.1.4. Buğday Tarlası Vakası'nın Temel Motifleri	23
1.2.1.5. Yunus Hoca Kıssâsı'nın Temel Motifleri.....	23
1.2.1.6. İkinci Bölümün Temel Motifleri	23
1.2.1.7. Hırsız Abar Kıssâsı'nın Temel Motifleri.....	24
1.2.1.8. Anne Hikâyesi'nin Temel Motifleri	24
1.2.1.9. Bilge Kişi ve Deli Kıssâsı'nın Temel Motifleri	25
1.2.1.10. Üçüncü Bölümün Temel Motifleri	25
1.2.1.11. Kızıldeniz Kıyısındaki Olay'ın Temel Motifleri.....	25
1.2.1.12. Gemi Vakası'nın Temel Motifleri	26
1.2.1.13. Çocuk Vakası'nın Temel Motifleri.....	26
1.2.1.14. Duvar Vakası'nın Temel Motifleri	26
1.2.1.15. Yunus İbn Matta Kıssâsı'nın Temel Motifleri	26
1.2.1.16. Absürd'ün Temel Motifleri	27
1.2.1.17. Ağabey Kıssâsı'nın Temel Motifleri	27
1.2.1.18. Baba Kasidesi'nin Temel Motifleri	27
1.2.1.19. Anne Övgüsü'nün Temel Motifleri	28
1.2.1.20. Sesleniş'in Temel Motifleri	28
1.2.1.21. Altıncı Bölümün Temel Motifleri	28
1.2.1.22. Yedinci Bölümün Temel Motifleri	28
1.2.2. Eserdeki Hızır Figürleri ile İslâmî Kaynaklardaki Hızır Figürlerinin Benzer ve Farklı Yönleri	29
1.2.2.1. Kızılkumadaki Olay'ın Benzer ve Farklı Yönleri	29

1.2.2.1.1. Benzerlikleri.....	29
1.2.2.1.2. Farklılıkları	30
1.2.2.2. Bozkır'ın Benzer ve Farklı Yönleri	30
1.2.2.2.1. Benzerlikleri.....	30
1.2.2.2.2. Farklılıkları	31
1.2.2.3. Dağlar Arkasındaki Vaka'nın Benzer ve Farklı Yönleri	32
1.2.2.3.1. Benzerlikleri.....	32
1.2.2.3.2. Farklılıkları	33
1.2.2.4. Buğday Tarlası Vakası'nın Benzer ve Farklı Yönleri	33
1.2.2.4.1. Benzerlikleri.....	33
1.2.2.4.2. Farklılıkları	34
1.2.2.5. Yunus Hoca Kıssâsı'nın Benzer ve Farklı Yönleri	34
1.2.2.5.1. Benzerlikleri.....	34
1.2.2.5.2. Farklılıkları	35
1.2.2.6. İkinci Bölümün Benzer ve Farklı Yönleri	35
1.2.2.6.1. Benzerlikleri.....	35
1.2.2.6.2. Farklılıkları	36
1.2.2.7. Hırsız Abar Kıssâsı'nın Benzer ve Farklı Yönleri.....	37
1.2.2.7.1. Benzerlikleri.....	37
1.2.2.7.2. Farklılıkları	37
1.2.2.8. Anne Hikâyesi'nin Benzer ve Farklı Yönleri	38
1.2.2.8.1. Benzerlikleri.....	38
1.2.2.8.2. Farklılıkları	39
1.2.2.9. Bilge ve Deli Kıssâsı'nın Benzer ve Farklı Yönleri.....	40
1.2.2.9.1. Benzerlikleri.....	40
1.2.2.9.2. Farklılıkları	40
1.2.2.10. Üçüncü Bölümün Benzer ve Farklı Yönleri	41
1.2.2.10.1. Benzerlikleri.....	41
1.2.2.10.2. Farklılıkları	41
1.2.2.11. Kızıldeniz Kıyısındaki Olay'ın Benzer ve Farklı Yönleri.....	42
1.2.2.11.1. Benzerlikleri.....	42
1.2.2.11.2. Farklılıkları	43

1.2.2.12. Gemi Vakası'nın Benzer ve Farklı Yönleri.....	43
1.2.2.12.1. Benzerlikleri.....	43
1.2.2.12.2. Farklılıkları	44
1.2.2.13. Çocuk Vakası'nın Benzer ve Farklı Yönleri	44
1.2.2.13.1. Benzerlikleri.....	44
1.2.2.13.2. Farklılıkları	45
1.2.2.14. Duvar Vakası'nın Benzer ve Farklı Yönleri.....	46
1.2.2.14.1. Benzerlikleri.....	46
1.2.2.14.2. Farklılıkları	46
1.2.2.15. Yunus İbni Matta Kıssâsı'nın Benzer ve Farklı Yönleri	47
1.2.2.15.1. Benzerlikleri.....	47
1.2.2.15.2. Farklılıkları	48
1.2.2.16. Absürd'ün Benzer ve Farklı Yönleri	49
1.2.2.16.1. Benzerlikleri.....	49
1.2.2.12.. Farklılıkları	49
1.2.2.17. Ağabey Kıssâsı'nın Benzer ve Farklı Yönleri.....	50
1.2.2.17.1. Benzerlikleri.....	50
1.2.2.17.2. Farklılıkları	51
1.2.2.18. Baba Kasidesi'nin Benzer ve Farklı Yönleri.....	51
1.2.2.18.1. Benzerlikleri.....	51
1.2.2.18.2. Farklılıkları	52
1.2.2.19. Anne Övgüsü'nün Benzer ve Farklı Yönleri.....	52
1.2.2.19.1. Benzerlikleri.....	52
1.2.2.19.2. Farklılıkları	52
1.2.2.20. Sesleniş'in Benzer ve Farklı Yönleri.....	53
1.2.2.20.1. Benzerlikleri.....	53
1.2.2.20.2. Farklılıkları	54
1.2.2.21. Altıncı Bölümün Benzer ve Farklı Yönleri	55
1.2.2.21.1. Benzerlikleri.....	55
1.2.2.21.2. Farklılıkları	55
1.2.2.22. Yedinci Bölümün Benzer ve Farklı Yönleri.....	56
1.2.2.22.1. Benzerlikleri.....	56

1.2.2.22.2. Farklılıkları	56
---------------------------------	----

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE TÜRKÇESİYLE METİN

2.1. HAZRETİ HIZIR'IN İZİNDEN.....	58
2.1.1. Birinci Bölüm	58
2.1.1.1. Kızılkumdaki Olay	58
2.1.1.2. Bozkır	60
2.1.1.3. Dağlar Arkasındaki Vaka	61
2.1.1.4. Buğday Tarlası Vakası	62
2.1.1.5. Yunus Hoca Kıssâsı.....	64
2.1.2. İkinci Bölüm.....	66
2.1.2.1. Hırsız Abar Kıssâsı.....	70
2.1.2.2. Anne Hikâyesi	73
2.1.2.3. Bilge Kişi ve Deli Kıssâsı.....	77
2.1.3. Üçüncü Bölüm.....	78
2.1.3.1. Kızıldeniz Kıyısındaki Vaka	81
2.1.3.2. Gemi Hikâyesi	85
2.1.3.3. Çocuk Vakası.....	86
2.1.3.4. Duvar Vakası	87
2.1.3.5. Gemi Vakasının Devamı	88
2.1.3.6. Çocuk Vakasının Devamı	92
2.1.3.7. Duvar Vakasının Devamı	93
2.1.3.8. Yunus İbni Matta Kıssâsı	96
2.1.3.9. Absürd	103
2.1.4. Dördüncü Bölüm	107
2.1.4.1. Ağabey Kıssâsı	107
2.1.4.2. Baba Kasidesi	109
2.1.4.3. Anne Övgüsü	114
2.1.5. Beşinci Bölüm	117
2.1.5.1. Sesleniş	119
2.1.6. Altıncı Bölüm	122

2.1.7. Yedinci Bölüm	124
SONUÇ.....	126
KAYNAKÇA	128
ÖZ GEÇMİŞ.....	132

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSACAN SULTAN'IN HAZRETİ HIZIR'IN İZİNDEN ADLI UZUN HİKAYESİ
(İNCELEME-METİN)

Sinem Zeynep ATİŞ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR

2025, Sayfa: 137+ X

Jüri: Prof. Dr. Mayramgül DIYKANBAY (Başkan)

Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR

Doç. Dr. Caner SOLAK

Bu tez çalışması, İslâm inanç sisteminde ve Türk halk kültüründe önemli bir figür olarak kabul edilen Hızır'ın kimliği, dinî ve kültürel temsilleri ile sözlü anlatı geleneğindeki yansımalarını “Hz. Hızır'ın İzinden” adlı uzun hikâye etrafında kapsamlı biçimde ele almaktadır. Çalışmada, Hızır'ın İslâmî kaynaklardaki yeri; Kur'an'da dolaylı olarak yer alan Hz. Musa ile karşılaşması, tefsir ve hadis literatüründeki açıklamaları ile tasavvufî düşüncedeki konumu üzerinden analiz edilmiştir. Bu analizler doğrultusunda Hızır'ın ilâhî bilgiyle donatılmış, zaman ve mekân üstü bir rehber olarak konumlandırıldığı görülmektedir.

Tezin temel odak noktası, Hızır'ın halk anlatılarındaki görünüşleri ile İslâmî literatürdeki temsilleri arasında kurulan benzerlik ve farkların ortaya konmasıdır. Bu bağlamda; Hızır'ın Türk-İslâm Folkloründeki yeri, halk inançlarındaki uygulamaları, Anadolu'da ve Özbekistan coğrafyasındaki kültürlerdeki yansımalarıyla birlikte değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada, “Hz. Hızır'ın İzinden” adlı uzun hikâye üzerinden; Hızır motiflerinin yapısal ve tematik çözümlemesini sunarak, bu halk anlatısındaki motifleri İslâmî literatürdeki Hızır figürü ile karşılaştırmalı bir biçimde incelenmiştir. Eserdeki yapısal kurgu, anlatım biçimi ve temalar ışığında Hızır figürünün halk ve dinî düzlemlerdeki benzerlikleri ve farklılıkları tespit edilmiştir. Böylece, Hızır'ın hem kültürel bir inanç objesi hem de dinî bir figür olarak nasıl çok katmanlı bir anlam taşıdığı da ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Halk Anlatıları, Halk İnançları, Hızır, İslâmî Literatür, Kutsal Bilge, Rehber.

ABSTRACT

MASTER’S THESIS

**THE LONG STORY OF ISACAN SULTAN IN THE FOOTSTEPS OF HAZRAT
KHİDR (REVIEW-TEXT)**

Sinem Zeynep ATİŞ

Advisor: Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR

2025, Pages: 137+ X

Jury: Prof. Dr. Mayramgül DIYKANBAY (Chairman)

Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR

Assoc. Prof. Dr. Caner SOLAK

This thesis study comprehensively addresses the identity of Khidr, who is accepted as an important figure in the Islamic belief system and in Turkish folk culture, his religious and cultural representations, and his reflections in the oral narrative tradition, around the long story titled *The Path of Khidr*. In the study, Khidr’s place in Islamic sources has been analyzed through his indirect encounter with Prophet Moses in the Qur’an, the explanations in the tafsir and hadith literature, and his position in Sufi thought. In line with these analyses, Khidr is seen to be positioned as a guide endowed with divine knowledge, beyond time and space.

The main focus of the thesis is to reveal the similarities and differences established between Khidr’s appearances in folk narratives and his representations in Islamic literature. In this context, Khidr’s place in Turkish-Islamic folklore, his practices in folk beliefs, and his reflections in the cults in Anatolia and in the geography of Uzbekistan have been evaluated together.

In this study, through the long story titled *The Path of Khidr*, a structural and thematic analysis of Khidr motifs is presented, and the motifs in this folk narrative have been examined comparatively with the figure of Khidr in Islamic literature. In the light of the structural construction, narrative style, and themes in the work, the similarities and differences of the figure of Khidr on folk and religious levels have been determined. Thus, it has been revealed how Khidr carries a multi-layered meaning both as a cultural object of belief and as a religious figure.

Keywords: Folk Narratives, Folk Beliefs, Khidr, Islamic Literature, Sacred Sage, Guide.

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması, İslâm kültür tarihî nin önemli simalarından biri olan Hızır figürünün, hem İslâmî kaynaklardaki dinî ve tasavvufî boyutlarıyla hem de halk anlatılarındaki kültürel yansımalarıyla çok yönlü bir biçimde ele alınmasını amaçlamaktadır. Hızır, asırlar boyunca hem dinî metinlerdeki ruhânî yönüyle hem de halk inançlarındaki işlevsel temsilleriyle derin bir sembol hâline gelmiştir. Çalışmamızda, bu figürün özellikle “Hz. Hızır’ın İzinden” adlı uzun hikâyesindeki temsili merkeze alınarak, İslâmî literatürdeki Hızır algısıyla karşılaştırmalı bir incelemeye tabi tutulmuştur.

Çalışma kapsamında yalnızca metinler arası çözümleme değil, aynı zamanda halk anlatıları ile İslâmî anlamdaki Hızır figürünün detaylı tasvirleri de incelenmiştir. Bu bağlamda hem akademik literatürden hem de sözlü ve yazılı halk anlatılarından faydalanılarak çok katmanlı bir çözümleme hedeflenmiştir. İslâmî düşüncede zaman ve mekân üstü bilge figürü olarak tanınan Hızır’ın, halk inançlarında yardım eden, yol gösteren, koruyucu bir kimliğe bürünmesi; kültürel süreklilik, dönüşüm ve sembolizmin izlerini taşıması açısından detayla incelenmiştir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında kıymetli katkılarıyla yol gösterici olan, akademik titizliği ve sabrıyla her aşamada desteğini esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR başta olmak üzere: Bu yoğun süreçte beni anlayışla destekleyen eşim Burak’a ve bütün motivasyonumun kaynağı olan kızım Duru’ya içtenlikle teşekkür ediyorum. Ayrıca akademik gelişimime katkı sağlayan tüm hocalarıma da şükran borçluyum.

Erzurum-2025

Sinem Zeynep ATİŞ

KISALTMALAR

A.s.	: Aleyhisselâm
Çev.	: Çeviren
Hz.	: Hz.
s.	: sayfa
S.	: sayı
ss.	: sayfa sayısı
t.y.	: tarih yok
vb.	: ve benzeri
vs.	: ve sair

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU AMACI, ÖNEMİ VE YÖNTEMİ

A. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Bu tez çalışmasının temel konusu, İslâm inancı ile Türk halk kültüründe önemli bir figür olan Hızır'ın farklı temsillerini incelemektir. Çalışma kapsamında, Hızır'ın Kur'an-ı Kerim'deki dolaylı anlatımı, tasavvufi gelenekteki konumu ve halk anlatılarındaki Hızır'ın temsili ele alınmıştır. Özellikle “Hz. Hızır'ın İzinden” adlı uzun hikâye merkezinde, edebî bir anlatı üzerinden Hızır figürünün halkî ve İslâmî motiflerle nasıl yaşatıldığı karşılaştırmalı olarak incelemeye tabi tutulmuştur. Eserdeki tematik yapı ve motifler, İslâmî kaynaklardaki Hızır motifleri ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Hızır'ın farklı coğrafyalarda ve farklı kültürlerdeki tezahürleri de inceleme kapsamına alınmıştır.

“Hz. Hızır'ın İzinden” adlı uzun hikâyenin Türkiye Türkçesi'ne kazandırılması çalışmamızın temel amaçlarından biridir. Anlatılardaki Hızır figürleri tek tek incelenip; sözlü kültürün zenginliğiyle şekillenen halk anlatıları, dinî sembollerle beraber halk nezdinde nasıl yeniden anlamlandırıldığını görmek açısından da önem taşımaktadır. Hızır'ın hem yazılı kaynaklarda hem de sözlü gelenekteki temsillerini bir araya getirerek karşılaştırmalı bir incelemeyle akademik düzeyde başvurulabilecek bir kaynak oluşturmak hedeflenmiştir. Bunun yanı sıra bu çalışma, yalnızca Hızır'ın edebî ve dinî boyutunu değil; aynı zamanda kültürel kimlik, toplumsal beklentiler ve inanç pratikleri açısından da çok yönlü bir çalışmayı amaçlamaktadır.

B. Araştırmanın Önemi

Hızır figürü insanlar üzerinde hem dinî hem de kültürel düzeyde derin bir etkiye sahiptir. Araştırmamızda “Hz. Hızır'ın İzinden” adlı uzun hikâye merkezinde detaylı bir inceleme kapsamında disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınmıştır. Hızır, İslâm dünyasında olduğu kadar Anadolu coğrafyasında da geniş çaplı anlatılar ve ritüeller aracılığıyla halk hafızasında yer edinmiştir. Bu çalışmada, Hızır figürünün toplum hafızasında ve dinî kaynaklarda ne şekilde anlamlandırıldığı açıklanmıştır.

Hızır figürü, İslâm düşüncesi ile halk inançları arasında bir köprü kuran; zaman, mekân ve kişi sınırlarını aşan bir yapıdır. Bu figür, hem kutsal metinlerde sembolik bir rehber olarak yer alır hem de halk anlatılarında darda kalanların yardımcısı, görünmeyen koruyucu bir varlık olarak yaşamaktadır. Bu sebeple Hızır, yalnızca dinî bir figür değil; aynı zamanda toplumsal hafızanın ve kültürel aktarımının da önemli bir parçasıdır.

Bu çalışmanın önemi, İslâmî literatürdeki Hızır tasvirleri ile halk edebiyatındaki temsillerini bir arada değerlendirmesi, aralarındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymasındır. Ayrıca, “Hz. Hızır’ın İzinden” adlı uzun hikâyede Hızır’a dair kullanılan motiflerin analiz edilmesi, halk anlatılarında yer alan Hızır algısının, geleneksel İslâmî bilgiyle nasıl sentezlendiğini anlamak açısından özgün bir bakış açısı da sunmaktadır.

C. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmamızda “Hz. Hızır’ın İzinden” adlı uzun hikâye öncelikle Türkiye Türkçesi’ne çevrilerek, akabinde eserdeki temel motifler tek tek hikâye bazında tespit edilmiştir. Hikâyedeki Hızır motiflerinin İslâmî kaynaklardaki Hızır figürü ile benzer ve farklı yönlerine değinilmiştir.

Sonuç olarak “Hz. Hızır’ın İzinden” adlı uzun hikâyenin İslâmî kaynaklardaki Hızır figürleri ile büyük oranda benzerlik gösterdiği, aynı zamanda yerel motiflerle de İslâmî kaynaklardaki Hızır figürüyle farklılıklarının olduğu tespit edilmiştir.

II. YAZARIN BİYOGRAFİSİ VE ESERLERİ

Yazarın tam adı İsacan Sultan Abduraimoviç’tir. 6 Nisan 1967 tarihî nde Fergana vilayetinin Riştan ilçesine bağlı Avazboy köyünde doğmuştur. Kendisi yedi kardeşin en büyüğüdür. Babası Abdurahim Sultonov, Riştan İlçesi Radyo Yayın Komitesi’nde editör olarak çalışmış, annesi Buhajal Sultonova ise ev hanımıdır. İsacan Sultan, Dedesi Sultanboy tarafından yetiştirilmiştir.

1983 yılında Avazboy’daki 32 numaralı okuldan altın madalya ile mezun olmuş, aynı yıl Taşkent Devlet Üniversitesi Gazetecilik Fakültesi’ne girmiştir. 1990 yılında üstün başarıyla mezun olduktan sonra ülkenin saygın edebî ve sanatsal yayını olan Şark Yulduzı Dergisi’nde çalışmaya başlamıştır. İlk yazısı 1979 yılında Riştan Hakikati Gazetesi’nde yayımlanmıştır. Ülke çapındaki yayınlarda çıkan ilk hikâyesi, Gulhan

Dergisi'nde 1981 yılında basılmıştır. Öğrencilik yıllarında “Sinov” ve “Shardagi Yulovchi” adlı hikâyeleri Şark Yıldızı Dergisi'nde, “Avazboylik Tantılar” adlı hikâyesi ise Yoshlik Dergisi'nde yayımlanmıştır.

Edebiyattaki büyük çıkışı, 1990 yılında “Munojot” adlı uzun hikâyesiyle Şark Yıldızı Dergisi'nde olmuştur. Aynı eser “Çolpon Yayınevince kitap olarak basılmıştır. İkinci kitabı “Oydinbuloq”, 1995 yılında Gafur Gulom Edebiyat ve Sanat Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. 2000 yılında “TODD” ve “Bog'i Eram” adlı hikâyeleri Yoshlik Dergisi'nde yayımlanmıştır. 2010 yılında Şark Yıldızı Dergisi'nde “Kismet” hikâyesi, sonra “Bokiy Dardabar” romanı yayımlanmıştır. Aynı zamanda yazdığı eserleri, Özbekistan Yayınevi tarafından “Bokiy Dardabar” adıyla kitaplaştırılmıştır.

2013 yılında “Ozod” romanı önce Şark Yıldızı Dergisi'nde, ardından Şark Matbaa-Yayın Birliği tarafından basılmıştır. Bu roman, Özbekistan Yazarlar Birliği'nin Vatan İçin Yaşayâlim Yarışması'nda birincilik kazanmıştır.

2014'te “Onaizorim” adlı uzun hikâyesi basılmıştır. 2017'de “Genetik”, 2019'da “Robiya Balkhiy” adlı uzun hikâyeleri yayımlanmıştır. “Robiya Balkhiy” adlı uzun hikâyesi Cahon Edebiyatı Dergisi tarafından “Yılın En İyi Eseri” ödülüne layık görülmüştür.

Yazarın 2017 yılında “Hazrati Xizr İzidan”, 2019 yılında “Bilga Hokon” romanı, 2021 yılında ise “Alishar Navoi” romanları basılmıştır. “Alishar Navoi” romanı, Özbekistan Yazarlar Birliği'nin Abdullah Qodiriy ödülüyle “Yılın En İyi Nesir Eseri” seçilmiş ve Abdullah Qodiriy ödülü verilmiştir. Yazar 2014 yılında “Özbekistan'a Hizmet Eden Kültür Emekçisi”, 2021 yılında ise “Özbekistan Halk Yazarı” unvanlarına layık görülmüştür.

Eserleri yurt dışında da takdirle karşılanmıştır. “Kismet” hikâyesi ABD'nin Chicago kentinde yayımlanan Lexicon Dergisi'nin, “Eram Bog'i” hikâyesi Türkiye'deki Güncel Sanat Dergisi'nin uluslararası yarışmalarında. “Hazrati Xizr İzidan” eseri ise İngiltere'de düzenlenen Open Eurasia-2017 Uluslararası Yarışması'nda birincilik kazanmıştır.

Eserleri İngilizce, Almanca, Rusça, Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi dillerine çevrilmiştir.

Türkiye’de “Bog’i Eram” hikâye kitabı (2015) ve “Onaizorim” uzun hikâyesi (2021) yayımlanmıştır.

ABD’de “Bokiy Dardabar” romanı 2019’da basılmıştır.

A. Yayımlanan Kitapları

1. Munojot, uzun hikâye, Çolpon Yay., 1990.
2. Oydinbuloq, uzun hikâye ve öyküler, G. Gulom Edebiyat ve Sanat Yay., 1995.
3. Bokiy Dardabar, roman ve öyküleri, Özbekiston Yay., 2011.
4. Ozod, roman ve öyküler, Şark Yay., 2013.
5. Bog’i Eram, uzun hikâye ve öyküler, Şark Yay., 2015.
6. Asarlar, 2 cilt, G. Gulom Yay., 2017.
7. Hazrati Xizr İzidan, roman, uzun hikâye ve öyküler, G. Gulom Yay., 2018.
8. Genetik, roman ve öyküler, Yangi Asr Avlodi Yay., 2018.
9. Qoraqush Yulduzining Siri, roman ve öyküler, G. Gulom Yay., 2019.
10. Bilga Hokon, roman, Şark Yulduzi Dergisi, 2019; Factor Books, 2022.
11. Robiya Balkhiy, uzun hikâye, Cahon Adabiyoti Dergisi, 2019.
12. Alishar Navoiy, roman ve hikâye, Adabiyot Yay., 2021.
13. Masuma, roman ve öyküler, Adabiyot Yay., 2022.
14. Abu Reyhan Beruniy, roman, İnnovatsiya Yay., 2023.

B. Yurt Dışında Basılan Kitapları

1. İrem Bağ (Bog’i Eram), hikâyeler, Baygenç Yay., Türkiye, 2015 (çeviri: Marufcan Yoldaşev, Hüseyin Akbaş).
2. The Eternal Wanderer (Bokiy Dardabar), roman, Mazda Publishers, ABD, 2019 (çeviri: Christopher Fort).
3. Yufka Yürekli Anne (Onaizorim), uzun hikâye, Berikan Yay., Ankara, 2021 (çeviri: Marufcan Yoldaşev).
4. Ölümsüz Derbeder (Bokiy Dardabar), roman, Kültür Ajans Yay., Ankara, 2023.
5. Bilge Kağan (Bilga Hokon), roman, Hece Yay., Türkiye, 2024 (çeviri: Latife Aydoğan).

6. Abu Reyhan Beruni, roman, Ketebe Yay., Türkiye, 2024 (çeviri: Hamza Öztürkci).
7. Alishar Navoi, roman, Türkiye Türkçesiyle, Füyuzat Yay., Bakü/Azerbaycan, 2024 (çeviri: Sema Eynel).
8. Alishar Navoiy, roman, Azerbaycan Türkçesiyle, Füyuzat Yay., Bakü/Azerbaycan, 2025 (çeviri: Galip Sayılov).

C. Yurt Dışında Yayımlanan Eserleri

1. “The Fish” -Hikâye- Lexicon, Chicago, ABD, 2011.
2. “Rıba” -Hikâye- Drujba Narodov Dergisi, Rusya, 2012.
3. “Su Üzerindeki Kâse” -Hikâye- Russkoe Pole, Dergisi Moldova, 2013.
4. “Gezginler” - Hikâye- İntelligent, St. Petersburg Dergisi, 2013.
5. “Göksel Bahçe” -Hikâye- İntelligent, St. Petersburg Dergisi, 2014.
6. “Balık” -Hikâye - Kardeş Kalemler Dergisi, Türkiye, 2014.
7. “İrem Bağı” -Hikâye- Güncel Sanat Dergisi, Türkiye, 2014.
8. İrem bağı -Hikâye- Kardeş Kalemler Dergisi Türkiye 2015
9. “Korkuluk” -Hikâye- Kurgan Edebiyat Dergisi, Türkiye, 2016.
10. “Sofya” -Hikâye- Edebic Dergisi, Türkiye, 2018.
11. “The Fish” -Hikâye- Open Eurasia-2017 Ödül Derlemesi, Londra, 2018.
12. “Ayrılık” -525-ci Gazet, Bakü, Azerbaycan, 2019.

D. Kazandığı Ödüller

1. Lexicon Dergisi’nin Uluslararası Yarışması – “Kısmet” hikâyesiyle, Chicago, 2011.
2. Özbekistan Yazarlar Birliği Vatan İçin Yaşayalım Yarışması – “Ozod” romanı, 2012.
3. Güncel Sanat Dergisi’nin Uluslararası Yarışması – “Bog’i Eram” hikâyesiyle, Antalya, 2014.
4. Open Eurasia-2017 Yarışması, nesir dalında – “Hazrati Xizr İzidan” eseriyle, Londra/Stockholm, 2017.

5. M, Kaşgari Uluslararası Hikâye Yarışması – “Tuman” hikâyesiyle, Ankara, 2018.
6. Özbekistan Yazarlar Birliği Cahon Adabiyoti Dergisi En İyi Orijinal Eser Yarışması – “Robiya Balkhiy” hikâyesiyle, 2019.
7. Özbekistan Yazarlar Birliği A. Qodiriy Ödülü – “Alişer Nevai” romanı için, 2021.
8. Türk Devletleri Teşkilatı 2022 Roman Ödülü – “Bilga Hokon” romanı için.

III. DİNİ KAYNAKLARDA VE HALK KÜLTÜRÜNDE HIZIR ALEYHİSSELAM

A. Dinî Kaynaklarda Hızır Aleyhisselâm

1. Hızır’ın Kimliği

Hızır kelimesinin etimolojik kökeni Arapça olup “hadır, hıdr” biçiminde kullanılmakta ve Türkçe’de “Hıdır” ya da “Hızır” şeklinde telaffuz edilmektedir. Sözlükte “Hadır, el-Ehdar, el-Hadrâ, el- Hadıru” “yeşil, yeşile bürünmüş, yeşilliği çok olan yer.” anlamlarına gelmektedir. Kendisine Hızır isminin verilmesinin sebebi “O, kupkuru beyazlanmış ot destesinin üzerinde oturduğu zaman, oturduğu yer arkasından yeşilliğe bürünürdü.” hadis rivâyetidir. Ayrıca, yüzünün parlak, yaratılışının güzel olduğunu, kendisinin salih bir kul olduğu için Hızır lakabını aldığını söyleyenler de mevcuttur. (Ata Mahfuz Mehmet, 2021: 31).

Hızır, doğayla özellikle de bahar ve dirilişle ilişkilendirilmiştir. İslâmî literatürde yer alan rivâyetlere göre; Hızır adını bastığı yerin yeşillenmesi, hayat bulması gibi olağanüstü bir özelliğe sahip oluşundan almıştır. Bu yönüyle Hızır; yalnızca bir kişi değil, aynı zamanda hayat verici ve canlandırıcı bir ruhânî varlık olarak düşünülmüştür. Kur’an’da doğrudan ismi geçmemekle birlikte Hızır’ın aslında isim değil lakap olduğuna dair görüşler de vardır. Kehf Sûresi’nde Hz. Musa’nın bilgi almak üzere yolculuğa çıktığı “ilim verilmiş kul” ile olan kıssası Hızır’la ilişkilendirilmiştir.

Hızır’ın kimliği, tarih boyunca farklı şekillerde ele alınmıştır. Bazı İslâm âlimleri onu bir peygamber olarak kabul ederken, bazıları ise veli yahut Allah’ın özel lütfuna mazhar olmuş bir kul olduğunu ileri sürmüştür. Özellikle tasavvuf geleneğinde Hızır,

ricalü'l-gayb arasında yer alan, zaman ve mekândan münezze, makamların en yükseğine erişmiş bir ruhânî bir şahsiyet olarak kabul edilmiştir.

Bununla birlikte, halk anlatılarında daha çok darda kalanların yardımcısı, ansızın ortaya çıkan “yardımcı ruh” formunda görülmektedir. Hızır’ın ölümsüz olup olmadığı da tartışmalı konulardandır. Rivâyetlere göre, âb-ı hayat suyu içmiş ve kıyamete dek yaşayacak kişilerden biridir. Bu inanış özellikle Türk-İslâm folkloründe güçlü bir yer edinmiş, Hızır’ı zamansız ve mekânsız bir figür hâline getirmiştir. Anadolu’da ve diğer Müslüman toplumlarda Hızır’ın belirli zamanlarda bazı kişilere görüldüğüne ve yardım ettiğine inanılmaktadır. Tam da bu yönüyle halk arasında daima canlı ve ulaşılabilir bir figür olarak kalmıştır. Hz. Hızır’ın kimliği kültürel açıdan çok boyutlu olarak şekillenmiştir.

2. Hızır’ın Künyesi ve Soyü

İslâm literatüründe Hz. Hızır’ın künyesi ve soyü hem tarihî hem de tasavvufî metinlerde tartışmalı olmakla beraber, bazı ortak rivâyetler çerçevesinde şekillenmiştir. Ramazan Hub’un eserinde yer alan bilgilere göre, Hızır’ın asıl ismi Belyâ olup, künyesi Ebul Abbas’tır. Babası Meliklerdendir. Babasının adı hakkında Melkan, Kelyan ve Belyan İbni Melkan diye üç rivâyet vardır. (Hub Ramazan, 2005: 57).

Bu aktarım, aynı zamanda Ramazan Hub’un “Hızır Aleyhisselâm” adlı eserinde de detaylandırılmış; burada Hızır’ın, zamanın peygamberlerinden olup yaşadığı çağda Allah’ın özel lûtfuna mazhar olmuş biri olduğu bilgisi vurgulanmıştır. Akıncı’nın yorumuna göre Hızır’ın soyunun Hz. Nuh’a kadar uzanması, onu yalnızca mânevî bir şahsiyet değil, aynı zamanda tarihî kökleri olan bir figür olarak görmeyi kolaylaştırmaktadır.

Tasavvufî kaynaklarda ise Hızır’ın künyesi genellikle daha sembolik anlamlar içerir. Âb-ı hayat suyü içtiğine ve kıyamete kadar yaşayacağına inanılan Hızır, ricâlü'l-gayb arasında kabul edilir. Bu anlayışa göre Hızır’ın soyü gibi, zaman ve mekân üstü ruhânî görevi daha baskın bir özellik olarak ele alınır.

Sonuç olarak, Hz. Hızır’ın künye ve soyuna dair bilgiler farklı katmanlarda değerlendirilebilir. Rivâyetler tarihî figür olarak, Hızır’ın Hz. Nuh soyuna dayandığını iddia ederken; tasavvufî ve halk anlatılarında bu köken daha çok sembolik ve ruhânî

anlamlar kazanır. Her hâlükârda Hızır, İslâm düşünce dünyasında zamanı ve mekânı aşan bir kimlikle varlığını sürdürmektedir.

3. Hızır'ın Yaşayıp Yaşamadığına Dair Görüşler

Hızır'ın yaşayıp yaşamadığı meselesi, İslâm dünyasında asırlardır tartışılan hem inanç hem de kültürel bağlamda çeşitli yorumlara konu olan önemli bir konudur. Kur'an-ı Kerim'de adı doğrudan geçmeyen Hızır, Kehf Sûresi'nde Hz. Musa'nın yolculuk yaptığı ve "katımızdan ilim verilmiş bir kul" olarak tanımlanmıştır. Hızır'ın yaşayıp yaşamadığına ilişkin tartışmaların temelinde, onun "ölümsüzlüğü" meselesi yer alır.

Bazı rivâyetlere göre Hızır, âb-ı hayat suyunu içmiştir ve kıyamete kadar yaşayacaktır. Fakat bu görüşler de genel olarak Kur'an-ı Kerim'de geçen ayetlerle çelişir. Bu görüşe göre Hızır zaman zaman darda kalanlara yardım etmekte ve salih kullara görünmektedir. Bu inanış, özellikle tasavvufî çevrelerde güçlü bir şekilde benimsenmiş ve Hızır, "ricâlü'l-gayb" arasında sayılmıştır.

Bazı din âlimleri, Hızır'ın yaşadığına dair kesin bir delil olmadığını, bu rivâyetlerin zayıf sayılabileceğini ve onun yaşayıp yaşamadığına dair kesin hüküm vermenin mümkün olmadığını belirtmişlerdir. Kur'an-ı Kerim'de Enbiya Sûresi 34-35. Ayetlerde "Biz senden önce de hiçbir insana ölümsüzlük vermedik. Şimdi sen ölürsen onlar ebedi mi kalacaklar? Her nefis ölümü tadacaktır." (Altuntaş & Şahin, 2005: 355). Şeklinde bir açıklama vardır. Bu da İslâmî bakış açısıyla bakıldığında Hızır'ın ölümsüz olmadığı görüşlerini destekler niteliktedir.

Modern halk düşüncesinde bu mesele genellikle sembolik anlamlar üzerinden yorumlanmaktadır. Hızır'ın zorda kalanlara yardım etmesi, manevî rehberlik özelliği ve hikmetli işler yapması onu sıradan bir insan olmaktan ayırır. Bu özelliklerle halk arasında özel bir kutsallık atfedilir. Bazen bir veli bazen de bir peygamber olarak anılır. Toplumsal kültürde Hızır'ın yeri büyüktür. Anadolu'nun hemen her yerinde Hızır inancı vardır ve zor anlarda Hızır'ın yetişeceğine olan inanç toplumsal hafızada Hızır'ın ölümsüz bir rehber olduğu inancı pekiştirir.

Hızır'ın yaşayıp yaşamadığına dair görüşler, geleneksel kaynaklarda ve halk inançlarında güçlü bir şekilde yaşarken; akademik ve ilmî düzeyde bu konuda farklı

yaklaşımlar söz konusudur. Ancak her hâlükârda Hızır figürü, İslâmî kültür ve inanç dünyasında varlığını sürdüren derin bir sembol olarak değerini korumaktadır.

4. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Musa ile Hızır Kıssâsı

Hızır ile Musa kıssâsı, Kur'an-ı Kerim'de Kehf Sûresi'nin 60-82. Ayetlerinde şu şekilde aktarılır:

60. Hani Mûsâ, beraberindeki gence şöyle demişti: “İki denizin birleştiği yere varıncaya kadar durmayacağım, ya da uzun zaman gideceğim.”

61. Onlar iki denizin birleştiği yere varınca, balıklarını unuttular. Balık denizde yolunu tutup kayıp gitti.

62. Oradan uzaklaştıklarında Mûsâ beraberindeki gence, “Öğle yemeğimizi getir, bu yolculuğumuzdan dolayı çok yorgun düştük.” dedi.

63. Genç, “Gördün mü? Kayaya sığındığımız sırada balığı unutmuşum. –Doğrusu onu sana söylememi bana ancak şeytan unutturdu- Balık şaşılacak bir şekilde denizde yolunu tutup gitmişti.” dedi.

64. Mûsâ: “İşte aradığımız bu idi” dedi. Bunun üzerine tekrar izlerini takip ederek gerisin geri döndüler.

65. Derken kullarımızdan bir kul buldular ki, biz ona katımızdan bir rahmet vermiş, kendisine tarafımızdan bir ilim öğretmiştik.

66. Mûsâ ona, “Sana öğretilen bilgilerden bana, doğruya iletici bir bilgi öğretmen için sana tabi olayım mı?” dedi.

67. Adam, şöyle dedi: “Doğrusu sen benimle beraberliğe asla sabredemezsin.”

68. “İç yüzünü kavrayamadığın bir şeye nasıl sabredebilirsin?”

69. Mûsâ, “İnşallah beni sabırlı bulacaksın. Hiçbir işte de sana karşı gelmeyeceğim” dedi.

70. O da şöyle dedi: “O hâlde, eğer bana tabi olacaksan, ben sana söylemedikçe hiçbir şey hakkında bana soru sormayacaksın.”

71. Derken yola koyuldular. Nihayet, bir gemiye bindiklerinde (adam) gemiyi deldi. Mûsâ, “Sen onu içindekileri boğmak için mi deldin? Doğrusu, şaşılacak bir iş yaptın.” dedi.

72. Adam, “Sen benimle beraberliğe asla sabredemezsin, demedim mi?” dedi.

73. Mûsâ, “Unuttuğum için bana çıkışma ve bu işimde bana güçlük çıkarma!” dedi.

74. Yine yola koyuldular. Nihayet bir erkek çocukla karşılaştıklarında, adam (hemen) onu öldürdü. Mûsâ, “Bir cana karşılık olmaksızın suçsuz birini mi öldürdün? And olsun çok kötü bir iş yaptın!” dedi.

75. Adam, “Sana, benimle beraberliğe asla sabredemezsin demedim mi?” dedi.

76. Mûsâ, “Eğer bundan sonra sana bir şey hakkında soru sorarsam, artık benimle arkadaşlık etme. Doğrusu, tarafımdan (dilinecek son) özre ulaştın (bu son özür dileyişim.)” dedi.

77. Yine yola koyuldular. Nihayet bir şehir halkına varıp onlardan yiyecek istediler. Halk onları konuk etmek istemedi. Derken orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar gördüler. Adam hemen o duvarı doğrulttu. Mûsâ, “İsteseydin bu iş için bir ücret alırdın.” dedi.

78. Adam, “İşte bu birbirimizden ayrılmamız demektir.” dedi. “Şimdi sana sabredemediğin şeylerin içyüzünü anlatacağım.

79. “O gemi, denizde çalışan birtakım yoksul kimselere ait idi. Onu yaralamak istedim, çünkü onların ilerisinde, her gemiyi zorla ele geçiren bir kral vardı.”

80. “Çocuğa gelince, anası babası mü’min insanlardı. Onları azgınlığa ve küfre sürüklemesinden korktuk.”

81. “Böylece, Rablerinin onlara, bu çocuğun yerine daha hayırlı ve daha merhametli bir çocuk vermesini diledik.”

82. “Duvar ise şehirdeki iki yetim çocuğa ait idi. Altında onlara ait bir define vardı. Babaları da iyi bir insandı. Rabbin, onların olgunluk çağına ulaşmalarını ve Rabbinden bir rahmet olarak definelerini çıkarmalarını istedi. Bunları ben kendi görüşüme göre yapmadım. İşte senin, sabredemediğin şeylerin içyüzü budur.” (Altuntaş & Şahin, 2005, ss. 322-325).

Bu kıssâ, peygamberlik, îlâhî hikmet, sabır ve bilginin sınırlarını konu edinir ve İslâm düşünce geleneğinde derin yorumlara konu olmuş en dikkat çekici anlatılardan biri olma özelliği taşır. Bu kıssâ yalnızca iki büyük şahsiyetin değil aynı zamanda bilgiye, sabır sınavına ve îlâhî hikmetin görünmeyen yüzüne dair eşsiz bir tasvir sunmaktadır.

Kehf Sûresi'nin 60-82. Ayetlerinde geçen bu kıssâ, Hz. Musa'nın kendisi için "Benden daha bilgisi yoktur." demesi üzerine Rabbinden gelen bir uyarıyla başlar. Allah ona 'ilim verilmiş bir kul' olduğunu ve ondan hikmetler öğrenmesi gerektiğini bildirir. Kur'an-ı Kerim'de açıkça "Hızır" ismi geçmez. Ancak kıssâda Hz. Musa ile yolculuk yapan bu kişi, tefsir ve hadis kaynaklarında genel olarak "Hızır" olarak yorumlanmıştır. Hz. Musa'nın yardımcısı ile yola koyulması, bilgi arayışında çaba ve niyetin de önemine işaret eder. Hızır'ı bulduğundaysa aralarındaki ilk konuşmada sabır meselesi gündeme gelmiştir. Bu noktada kıssâ yalnızca bir bilgi aktarımı değil, bilginin de doğasını sorgulayan bir tarzda sunmuştur. Zira Hızır, Musa'nın gördüklerine sabredemeyeceğini söyler. Gerçekten de olaylar başladığında Musa her defasında tepki gösterir. Burada dikkat çeken şey, Musa'nın îlâhî görevlerle görevlendirilmiş bir peygamber olmasına rağmen gaybî bilgi karşısında sabrının zorlanmasıdır. Bu durum aslında ilmin çeşitliliğine, özellikle de 'zâhir' ve 'bâtın' boyutlarının farklılığına da dikkat çekmektedir.

Hızır'ın gemiyi delmesi, küçük bir çocuğu öldürmesi ilk bakışta onun sıfatına yakışmayacak şeylerdir. Fakat sonunda bunların ardında yatan derin hikmetler ortaya çıkınca görünüşte zararlı olanın aslında bir koruma, fedakârlık ya da adaleti sağlama hareketi olduğu anlaşılır. Hızır'ın yıkılmak üzere olan bir duvarı onarması ise ilk etapta gereksiz bir iş gibi görünse de yetimlerin hakkını korumak için yapılmış bir iştir. Bu, bizlere hayatın yalnızca görünen yönüne bakarak hüküm veremeyeceğimizi görünenin arkasında görünmeyen bir sır olabileceğini de gösterir.

Kıssâ, İslâm kültürünün hem aklî hem de kalbî yönlerini temsil eden iki figür aracılığıyla şekillenmiştir. Musa, aklı; Hızır ise sezgiyi ve ilhamı temsil eder.

Sonuç olarak, Hz. Musa ile Hızır kıssâsı yalnız İslâmî literatürde değil, halk anlatılarında da zaman ve sınırların ötesine geçmiş bir öğretilerdir. Sabırla anlamaya, derinlemesine düşünmeye ve görünenin ardındaki hakikate ulaşmayı farklı bir yolla

sunar. Bu yönüyle Hızır figürü, halk hikâyelerinde ilâhî bilgiye vâkıf bir yardımcı formuna dönmüştür.

5. Hızır'ın Tefsir ve Hadis Literatüründeki Yeri

Hızır figürü, Kur'an-ı Kerim'de adı doğrudan geçmemekle birlikte, Kehf Sûresi'nde Hz. Musa ile anılan "ilim verilmiş kul" anlatısıyla tefsir geleneğinde özdeşleştirilmiştir. Bu kıssâda yer alan kulun, olayların perde arkasındaki hikmeti bilen ve gaybî bilgilere vâkıf bir şahsiyet olarak betimlenmesi, Hızır'la ilgili algının temelini oluşturmuştur. Tefsir âlimleri, özellikle Kehf Sûresi'nin 60-82. ayetlerini yorumlarken bu kişinin Hızır olduğu yönünde güçlü bir ittifak içindedir.

İbn Kesîr, Taberî, Fahreddin er-Râzî gibi önde gelen müfessirler, söz konusu kıssâyı detaylıca açıklarken bu kulun Hızır olduğuna dair çeşitli rivâyetleri aktarırlar. Bazı rivâyetlerde, Hızır'ın Hz. Musa'ya yolculuk boyunca eşlik ederek ona sabır ve hikmete dair dersler verdiği, bazı olayların görünürdeki zıt anlamlarını yorumladığı belirtilir. Bu anlatılar, Hızır'ı sadece sıradan bir bilge değil, ilahî bilgiye mazhar olmuş ve zamanın ötesinde bir kişilik olarak gösterir.

Hadis literatüründe ise Hızır'a dair rivâyetlerin sayısı daha sınırlıdır. Bazı hadislerde Hızır'ın kıyamete kadar yaşayacağına, zaman zaman salih kullara görünüp onlara rehberlik ettiğine dair ifadeler bulunmaktadır. Ancak bu hadislerin sahih olup olmadığı kesin değildir ve rivâyetlerin büyük kısmı zayıf veya tartışmalı kabul edilir. Buna rağmen, özellikle tasavvufî gelenekte Hızır'ın varlığı ve yönlendirmesi güçlü bir kabul görmüş, hadis dışı anlatılarla da desteklenmiştir.

Tefsir ve hadis literatüründeki bu yansımalar, Hızır'ın İslâmî düşüncede sabır, hikmet, ilahî bilgi ve gaybî sırlarla özdeşleşen bir figür hâline gelmesine olanak tanımıştır. Bu yönüyle Hızır, yalnızca bir anlatı kahramanı değil; dinî eğitimin, sabırla öğrenmenin ve görünmeyen hakikate ulaşmanın sembolü olarak görülmüştür. Ayrıca bu yorumlar, halk anlatılarına da kaynaklık ederek Hızır figürünün farklı alanlarda yeniden şekillenmesine zemin hazırlamıştır.

6. Tasavvufî Bakışla Hızır Figürü

Tasavvuf geleneğinde Hz. Hızır, yalnızca Kur'an-ı Kerim'de işaret edilen “bilge kul” olmanın ötesinde, zaman ve mekânın sınırlarını aşan, ruhanî bir rehber olarak konumlandırılmıştır. Hızır; “ricâlü'l-gayb” adı verilen gizli evliya topluluğu arasında yer alan, âb-ı hayat suyu içerek ölümsüz olmuş, kıyamete dek yaşamaya devam edeceğine inanılan yüce bir şahsiyet olarak kabul edilmiştir. Bu yönüyle tasavvufî düşüncede Hızır, zâhir ile bâtın arasındaki geçişi sağlayan, kalplerin ilham kaynağı olan bir figür olarak kabul edilir. (Ocak Ahmet Yaşar, 2019: 105).

Hızır'ın zaman zaman veliler ile bir araya geldiği, onlara yön verdiği ve özellikle büyük tasavvuf ehlinin manevî dönüşümlerinde aktif rol oynadığı bazı rivâyetlerde aktarılmaktadır. Bu anlatılar, Hızır'ın bir nevi “manevî mürşid” olarak konumlandığını ve îlâhî hakikate ulaşmak isteyen sûfilerin yolunda adeta mihenk taşı olarak kabul edildiğini göstermektedir. Tasavvufî metinlerde Hızır, çoğu zaman yalnızca seçilmiş kişilere görünen, bazen de görünmeden kalplere ilham veren bir “gayb eri” olarak nitelendirilmiştir. Özellikle Bayezid-i Bistâmî, Abdülkadir Geylânî ve Ahmed Yesevî gibi önemli sûfilerin menkıbelerinde, Hızır'ın onlara zâhir ya da bâtın yollardan görünüp hikmetler gösterdiği anlatılmaktadır. Bu tür anlatılar, Hızır'ın yalnızca bilgeliğiyle değil, aynı zamanda mânevî rehberliğiyle de İslâm tasavvufunda vazgeçilmez bir yere sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Hızır'a tasavvufî gelenekte atfedilen bir diğer özellik, mürşid-mürid ilişkilerinden bağımsız, doğrudan Allah tarafından yönlendirilmiş bir rehber oluşudur. Bazı sûfî kaynaklarda, Hızır'ın müridlere ders verdiği, zor anlarında onlara yol gösterdiği ya da dualara karşılık geldiği aktarılır. Bu yönüyle Hızır; tasavvufî bağlamda “zaman ve mekândan münezzeh ruhsal bir öğretici” kimliğine bürünmüş, ruhanî yolculuklarda müridlerin destekçisi ve yol göstericisi olmuştur.

Halk inançlarıyla tasavvufî düşünce arasındaki etkileşim sonucunda Hızır figürü daha somut bir forma kavuşmuştur. Darda kalanlara yardım eden, ansızın ortaya çıkan, kaybolanlara yol gösteren bir figür olarak halk anlatılarında yer alan Hızır, tasavvufî gelenekteki sembolik ve mânevî kimliğini koruyarak halkın zihninde de yer edinmiştir. Bu durum, Hızır'ın yalnızca bireysel mânevî yolculuklarda değil, toplumsal hafızada da canlı bir inanç figürü olarak yaşadığını göstermektedir. Yani Hızır; tasavvufî düşüncede

hem tefekkürün hem de tecellînin merkezine yerleşmiş, zaman üstü bir hakikat ve rehber olarak kutsallık atfedilerek kabul edilmiştir.

7. Hızır İnancının İslâmî Yönü

Hızır inancı, İslâmî düşünce içerisinde hem kutsal metinlerle hem de yorum geleneğiyle şekillenen çok katmanlı bir inanç yapısını ifade eder. Kur'an-ı Kerim'de doğrudan adı geçmemesine rağmen, Kehf Sûresi'nde Hz. Musa'nın karşılaştığı ve "kendisine ilim verilen kul" olarak anılan şahsiyetin Hızır olduğuna dair yorumlar, İslâm tefsir literatüründe büyük bir yer tutar.

İslâm düşüncesinde Hızır inancı, özellikle tasavvufî yorumlarla derinleşmiş ve şekillenmiştir. Sufî düşüncede Hızır, Allah'ın özel kullarından biri olarak kabul edilir ve gaybı bilen, zamandan ve mekândan münezzeh, ölümsüz bir veli olarak tanımlanır. Fakat buradaki ölümsüz olma kısmı İslâmî bilgilerle çelişen bir ifadedir. Çünkü Enbiya Sûresi 35. Ayette "Her nefis ölümü tadacaktır." Şeklinde bir hüküm geçmektedir. (Altuntaş & Şahin, 2005: 355). Bu ayete göre hiçbir canlı ölümsüz değildir. Kur'an-ı Kerim esas alındığında Hızır'ın ölümsüz olmadığı bilgisine erişilse de Hızır için "ilim verilmiş bir kul" olarak bahsedilmesi, Hızır'ın ilâhî bilgiye mazhar bir kul olduğunun delili niteliğindedir.

Sonuç itibarıyla; İslâmî yönüyle Hızır, sıradan bir insan ya da tarihsel bir şahsiyet olmanın ötesinde, ilâhî hikmete mazhar olmuş bir rehber ve koruyucu mânevî bir figür olarak tanınır. Bu figür hem Kur'an'dan beslenen anlam dünyasıyla hem de asırlardır süregelen tefsir, tasavvuf ve halk anlatılarıyla zenginleşmiş, İslâm kültür tarihinde eşsiz ve çok yönlü bir sembol hâline gelmiştir. Yani Hızır inancı, İslâmî gelenekte ve toplumsal hafızada yalnızca dinî değil, aynı zamanda sosyolojik, psikolojik ve kültürel derinliğiyle de önemli bir yerdedir.

B. HIZIR'IN HALK ANLATILARINDAKİ YERİ

1. Hızır'ın Türk-İslâm Folkloründeki Yeri

Hızır inancı, Türk İslâm folkloründe köklü bir yere sahiptir. Anadolu halk kültüründe "zor zamanlarda yardıma gelen" figürü ile öne çıkar. İslâm öncesi inanç

unsurlarıyla İslâm'ın tasavvufî yorumlarının sentezi niteliğinde gelişen bu figür, halk anlatılarında ruhânî bir kurtarıcı, kerâmet sahibi bir derviş, bazen de görünmeyen bir yol gösterici olarak tasvir edilmiştir.

Hızır, halk zihninde yalnızca kutsal metinlerden bilinen biri değil; aynı zamanda köylerde, dağlarda, yollarda aniden beliren ve yardım getiren bir yardımcı olma özelliği taşır. Türk halk anlatılarında Hızır; sıklıkla darda kalanlara yetişen, doğru yolu gösteren veya mucizevi şekilde imdatlarına koşan bir figür olarak yer alır. Anadolu coğrafyasında pek çok yerde Hızır türbesi ya da Hızır'ın insanlara yardım ettiğine inanılan mekânlar mevcuttur. Hatta bizzat Hızır'la karşılaştığını iddia eden insanlara da sıklıkla rastlanmaktadır. Bu nevi yerlerde “Hızır ya da Hıdır” adıyla anılan bölge ya da mekân adları bulunur ve Hıdırellez kutlamalarında bu tarz yerler tercih edilir.¹

Hızır anlatılarında onun yaşlı bir dede kılığında, yeşil elbiseli bir yolcu veya bir ışık hüzmeleri şeklinde belirmesi en yaygın motiflerdendir. Bu temsillerin özellikle Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan inanç aktarımı sürecinde şekillendiği, zamanla tasavvufî öğelerle zenginleştiği söylenebilir. Hızır kaynaklarda genellikle yaşlı bir tiplemeyle karşımıza çıkıyor olsa da toplumda Hızır'la karşılaştığını belirten kişiler tarafından aktarılan bilgiler doğrultusunda yaşlı olmayan Hızır figürüne tesadüf etmek de mümkündür.

Ayrıca Hızır figürünün Türk kültüründeki yerini anlamak için halk hikâyeleri, menkıbeler, destanlar ve âşık şiirlerinde nasıl işlendiğine bakmak önemlidir. Pek çok halk şairi, Hızır'dan ilham alarak şiir yazdığını dile getirmiştir. Bu anlayış, Hızır'ı yalnızca tarihsel bir şahsiyet değil, aynı zamanda kültürel ilhamın kaynağı olarak da tanımlamaktadır. Hızır'ın Türk folklöründeki yerine dair bir diğer önemli nokta da ritüel ve törenlerdeki varlığıdır. Buradaki temel nokta yalnızca kurtarıcı figürüyle değil, ilham veren mânevî bir destek olarak da var olabilmesidir.

¹ Bilecik genelinde Hıdırellez'in kutlama yeri konusunda, farklılıklar olduğu görülmektedir. Yerleşmelerde yaptığımız tespitlere göre kutlamalar için, köy veya kasabalarda yerleşmenin yakınlarında bulunan Kırklar Tepesi, Eren Tepe, Erenler Mezarlığı, Erenler Mevki olarak adlanan ve ermiş olduğuna inanılan ismi sanı bilinmez bir ulu kişinin kabrinin bulunduğu tepeler tercih edilir. Örneğin Bilecik merkezde Kırklar Tepesi, Gölpazarı'nın İncirli, Söğüt'ün Yeniköy ve Bilecik'in Abbaslık köylerinde Erenler Mevki, Cumalı ve Gölpazarı'na bağlı Çukurören köylerinde Türbe, Belenalan ve Balçıkhisar'da Erenler tepeleri, yine Gölpazarı'nın Kuçucören'de Erenler Düzü, Çımsıkı'da Tekke, Kurşunlu'da Aşıklar Çeşmesi, Aktaş'ta Garipler Mezarlığı, Bilecik merkeze bağlı Ulupınar'da Asarlık Tepe gibi oldukça fazla sayıda kutsal kabul edilen kabir yerleri vardır. (Kahraman Nurfeddin, 2015: 19).

Bu bilgiler ışığında Hızır figürü, Türk İslâm folklöründe yalnızca dinî değil, aynı zamanda sosyo-kültürel bir simge olarak yaşamaktadır. İslâm'ın tasavvufi katmanlarıyla yoğrulmuş bu figür, halk kültüründe umut, rehberlik ve mânevîyâtı temsil eden güçlü bir mitolojik ve inançsal yapı hâline gelmiştir.

2. Anadolu Coğrafyasında Hızır Kültü

Anadolu ve Türk coğrafyasında, hatta Balkan coğrafyasındaki Türklerde Hızır inancı hem dinî hem de kültürel anlamda derin bir şekilde kök salmıştır.^{2 3} İslâmîyet'in kabulüyle birlikte, Hızır figürü eski Türk inanç sistemlerindeki koruyucu ruh kavramlarıyla birleşmiş ve tasavvufî düşünceyle harmanlanarak halk arasında oldukça yaygın ve güçlü bir inanç sistemine dönüşmüştür. Bu inanç sisteminde Hızır, özellikle zor zamanlarda ortaya çıkan, yardıma koşan ve insanları doğru yola yönlendiren bir figür olarak kabul edilmiştir.

Ahmet Yaşar Ocak'a göre, Anadolu'da Hızır'a dair inançlar yalnızca dinî metinlere değil, aynı zamanda halkın toplumsal hafızasına dayanmaktadır. Ocak, İslâm-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır İlyas Kültü adlı çalışmasında Anadolu'nun pek çok yerinde Hızır'a adanmış ziyaret yerleri, yatırlar ve ağaç altı gibi mekânların bulunduğunu ve buralarda Hızır'dan yardım dileme ritüellerinin uygulandığını belirtmektedir. (Ocak Ahmet Yaşar, 2019: 136). Örneğin, Tokat çevresindeki köylerde yer alan "Hızır Kuyusu" ya da "Hızır Pınarı" gibi yer adları, halkın Hızır'a olan inancının mekânsal yansımalarıdır.

Bu kült yapılarla birlikte, Hızır'ın fiziksel olarak insanlara görüldüğüne ve yardım ettiğine dair anlatılar da oldukça yaygındır.

² Valandova bölgesindeki yöre insanı, Hıdırellez'e bir hafta kala evlerde temizlik yapmaya başlarlar. Temizlik Hıdırellez günü devam etmez. Çamaşır bulaşık yıkanmaz. Ev işleri yapılmaz. Hıdırellez sabahı ise yöre halkı henüz güneş doğmadan önce "Yeşillenmek" için evlerinden çıkarlar ve civardaki dağlara ya da yüksek tepelerdeki bayırlara doğru giderler. Bunu yaparlarken de komşuların duyacağı bir sesle onları da çağırırlar ki uykuda olan kimse kalmamasın. Eğer Hıdırellez sabahı uykuda geçirilirse bütün senenin de böyle uyuyuk-uykulu geçeceğine inanılır. Aynı inanışa Üsküp Türkleri arasında da rastlanılmaktadır. Hatta eski dönemde Hıdırellez'i kutlayan Arnavutlar da bu noktaya özellikle dikkat ederlermiş. Köylerde yaşayan Arnavutlar genç, yaşlı ve çocuk farkı olmaksızın Hıdırellez gecesi sabaha kadar uyumazlarmış. Hava nasıl olursa olsun yakındaki dereye gidip yıkanır ve kimsenin de uyumaması için sabaha kadar göğes silah atarlarmış. (Uğurlu, 2015: 44).

³ Makedonya da yaşayan Yörükler bayram günlerinde olduğu gibi Hıdırellez günü de türbe ve kabirleri ziyaret ederler. Kosova'da Hıdırellez günü türbeler ziyaret edilir, mum yakılır, para atılır ve kurbanlar kesilir. (Uca Alaaddin, 2007b: 253).

Hızır'ın halk arasında bir “veli” olarak görüldüğü ve tasavvufî çerçevede şekillenen halk kültüründe çok çeşitli biçimlerde yansımaktadır. Özellikle dağ başlarında, kuyu başlarında ya da yolda kalanlara yardım ettiği düşünülen yerlerde Hızır'ın zuhur ettiğine inanılmaktadır. Halk kültürü içinde Hızır son derece merkezî bir yere oturtulmuştur.

Hıdırellez ritüelleri ise bu inancın toplumsal ölçekteki en önemli yansımalarından biridir. Hızır ile İlyas'ın yeryüzünde buluştuklarına inanılan bu özel gün hem duaların kabulü hem de bolluk ve bereketin gelişi açısından kutsal sayılır. Bu ritüeller sırasında yapılan dilek bağlama, gül ağacına niyet asma gibi uygulamalar, Hızır'ın yardım edici kimliğine duyulan inancın somut ifadesidir. Anadolu'da, özellikle Ege ve İç Anadolu bölgelerinde Hıdırellez'in topluca kutlandığı ve Hızır'ın o gece insanların arasında dolaştığına inanıldığı görülmektedir.⁴

Yani Hızır kültü, Anadolu coğrafyasında halkın mânevî dünyasında merkezi bir yere sahiptir. İslâmî literatürdeki yeri ile halk inançlarındaki temsilleri arasında sıkı bir bağ bulunan Hızır figürü yer yer İslâmî öğelerden sıyrılrsa da çoğunlukla, yerel kültürle iç içe geçmiş, ritüeller, anlatılar ve kutsal mekânlar aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılmıştır.

3. Hıdırellez'e Genel Bir Bakış

Hıdırellez hakkındaki efsanelerde Hızır'la İlyas'ın kimlikleri konusunda farklı görüşler gündeme gelmektedir.⁵ Bazılarında iki kardeş oldukları dile getirilirken, bazılarında ise birbiriyle geçinemeyen ve bu yüzden ayrılan iki peygamber oldukları anlatılır. Her halükârda bu iki kişinin yılda bir kez, Hıdırellez'de bir araya gelecekleri ifade edilmektedir. Ancak bazen bu buluşmanın gerçekleşmediği de olur. Örneğin bir

⁴ Alanya'da Hıdırellez günü, bereket amacıyla bir zeytin yaprağına bin İhlas okunur ve “Ben saldım deryaya, derya götür Mevla'ya.” denilerek yaprak denize atılır. Yine Hıdırellez akşamı gül dalına para kesesi asılır, ertesi gün alınan bu para bereketli olur inancıyla yıl boyu saklanır. (Uca Alaaddin, 2007b: 254).

⁵ “Tasavvufî olduğu gibi halk inançlarında İlyas'ın, Hızır'ın yanında sönük kalması, Hızır ile ilgili yığınla efsane, menkıbe ve hikâyeye karşılık İlyas'la ilgili bilinenlerin çok az olması, özellikle Hızır ismi ile anılan çok sayıda makamın bulunması, bu iki şahsiyetin birbiriyle örtüşmesinden kaynaklanıyor görünmektedir. Bazen bu iki şahsiyet ayrı kişiler olarak kabul edilirken kimi yerde Hızır-İlyas şeklinde tek bir şahsiyet olarak düşünülmüştür. Bazı hadis rivayetlerine göre Hızır'la İlyas kardeştir ve her yıl belli bir zamanda bir araya gelirler. Alevî-Bektaşî inançlarında Hz. Ali ile Hızır ve İlyas özdeşleştirilmektedir. Hızır bazen Hacı Bektaş, Hacım Sultan ve hatta Şah İsmail ile de bir tutulmaktadır. Hz. Muhammed ile Hz. Ali'nin bir tutulması nedeniyle, dolaylı olarak Hz. Muhammed ile Hızır'ın da özdeşliğinden bahsedilir.” (Dölüş Selahattin, 2015: 82).

efsanede o gün yağmur yağmazsa kavuşamadıkları, yağmur yağarsa kavuşma sevinciyle gözyaşı döktükleri, bunun da yağmura dönüştüğü anlatılmıştır. (Çelik & Özcan, 2020: 308).

Hıdırellez, genelde her yıl 5-6 Mayıs'ta kutlanır. Bugün, Hızır ve İlyas'ın bir araya geldiğine inanılır. Bir rivâyete göre de Hıdırellez kavramı “Hızır” ve “Ellez” adlarında iki sevgilinin adının birleştirilmesiyle oluşmuş ve bu sevgililer anılan günde birbirlerine kavuşmuşlardır. (Uca Alaaddin, 2007: 114). Genelde Hıdırellez'e İslâmî kökenli anlamlar yüklense de bu tarz rivâyetler de Hıdırellez'in yalnız İslâmî kaynaklı bir mite ait olmadığının göstergesidir.

Hıdırellez, Türklerin İslâmîyet'i kabul etmelerinden önce de kutladıkları önemli bir gündür ve kaynağı yüzyıllar öncesine dayanır. Bu kutlamalar İslâmîyet'in kabul edilişinden sonra İslâmî motiflerle de zenginleşerek Türk kültür coğrafyasındaki yerini almıştır. (Uca Alaaddin, 2007: 115).

Hıdırellez'de, bolluk, bereket ve şifa dilekleri dilenir. Farklı bölgelerde farklı uygulamalara rastlanır ve gerek Hıdırellez öncesi gerek Hıdırellez gününde bazı ritüeller yapılır.^{6 7} Bu tür pratikler, Hızır inancının halk hayatıyla ne denli iç içe geçtiğini ve bir yaşam kültürüne dönüştüğünü açıkça göstermektedir.

Türk halk kültüründe önemli bir yere sahip olan Hızır ve İlyas motifleri, özellikle Hıdırellez geleneğinde iç içe geçmiş iki kutsal figür olarak karşımıza çıkar. Bu figürler hem İslâmî inanışlarda hem de halk anlatılarında zaman ve mekân sınırlarını aşan, yardım edici ruhlar şeklinde tasvir edilir. Hıdırellez, Hızır ve İlyas'ın yeryüzünde buluştukları ve insanlara şifa, bolluk ve bereket getirdiklerine inanılan bir gecedir. Bu inanç, Anadolu'nun birçok yerinde yaygın olarak kutlanan ve birçok ritüele konu olan bir kültürel gelenek hâline gelmiştir.

Bugün Anadolu'nun farklı bölgelerinde Hıdırellez törenleri, halkın kültürel hafızasında önemli bir yere ve öneme sahiptir ve halk kültüründe titizlikle sürdürülür. Bu

⁶ Tekirdağ yöresinde Hıdırellez gecesi veya üç gece öncesinde sokağın kapısının üzerine Mushaf konur. İnsanlar ve hayvanlar bunun altından geçer. Bu uygulamanın amacı hayvanların sağlıklı olması ve bol süt vermesidir. (Artun Erman, t.y.,s.6).

⁷ Karabük yöresinde ise Hıdırellez gecesinde bulgur, un, tarhana gibi besinler bir tepsi içinde açıkta bir yere koyulur. Hızır (a.s.) bu eve uğrarsa bu besinler üzerinde el izi olur ve o eve bereket geleceğine inanılır. (Kapağan Enver, 2019).

öylesine geniş ve köklü bir kültür hâline gelmiştir ki Hızır'ın görüldüğüne şahit olunan yahut inanılan birtakım yerlere bölgesel ya da coğrafi isim dahi vermiştir.⁸

Ahmet Yaşar Ocak, Hızır ve İlyas inançlarının Anadolu'da İslâm öncesi unsurlarla kaynaşarak İslâm kültürü içinde yeniden şekillendiğini belirtmektedir. Bu figürler çoğunlukla su ve doğa ile ilişkilendirilir. Hızır, karalar ile; İlyas ise deniz ve suyla ilişkilendirilmiştir. Ancak Hıdırellez geleneğinde bu iki figürün rolleri çoğunlukla iç içe geçmiş, ikisi de kurtarıcı ve dilek gerçekleştirci birer ruhânî varlık olarak algılanmıştır. Hızır karayla, İlyas suyla ilişkilendirilse de zaman zaman İlyas yerini tamamen Hızır'a bırakmıştır ve İlyas sadece temsili olarak kalmıştır.

Hıdırellez gecesi, Hızır'ın dünyada dolaştığı, ihtiyaç sahiplerine yardım ettiği ve dileklerin kabul edildiği özel bir zaman dilimi olarak algılanır. Bu nedenle insanlar bu gecede dua eder, gül ağacı altına dileklerini gömer ya da çizerek temsili arzularını sembolize ederler.^{9 10} Bu ritüeller halkın hem dinî duyarlılıklarını hem de umutlarını ifade etmesine aracılık eder. “Hz. Hızır'ın İzinden” adlı eserin Anne Hikayesi bölümünde Hızır'ın kapı kapı dolaştığı, temiz ve düzenli evlere bereket dağıtıldığına dair bir anlatı vardır. Bu da aslında hikâye çevresinde şekillenen yerel inançları da göz önüne sermektedir. Anadolu'nun birçok yerinde Hıdırellez özelinde benzer pratikler yaygın olarak yapılır.¹¹

Hıdırellez'e atfedilen bu özel anlam, Anadolu'nun birçok yerinde fiziksel mekânlara da yansımıştır. Örneğin, bazı köylerde Hıdırellez Günü'nde insanların topluca toplandığı kutsal sayılan su kaynakları, ağaç altları ve mezarlıklar bu inancın mekânsal tezahürleri olarak değerlendirilebilir.

⁸ Tunceli'de Hızır ocağı, Hızır gölü, Hızır Dağı, Hızır Yolu, Hızır çeşmesi, Hızır köprüsü, Hızır geçidi, Hızır gözesi vb. bunlardandır. Bu adlar ilin pek çok ilçesinde, köyünde aynı adla bulunmaktadır. Hatay, Samandağ ilçesi Hıdırbey köyü de adını Hızır'dan alır. Hızır ile Hz. Musa'nın bu köyde buluştuklarına inanılır. 1500 yıllık olduğu tespit edildiği söylenen Hz. Musa ve Hz. Hızır Çınarı'nın da adını bu buluşmadan aldığı rivayet edilir. (Çınar Ali Abbas, 2020: 68).

⁹ Uludağ ve çevresinde Hıdırellez akşamı, yani 5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan gece, “Ateş Gecesi” adıyla delikanlılar arasında eğlenceli bir gece alemleri yapılır. Çocuklar, delikanlılar ve bütün gençler evlerindeki eski hasırlar ve yanabilecek ne kadar madde varsa, hepsini köy meydanına yığarlar. Etrafını çevirerek, ateşin üzerinden atlarlar ve ateşin çevresinde oyun oynayıp türkü söyleyerek gece yarısına kadar eğlenirler. (Uca Alaaddin, 2007: 133).

¹⁰ Kırklareli'nde Hıdırellez gecesi evlerin önünde hasırlar yakılır ve ateşin üzerinden atlanır. (Uca Alaaddin, 2007: 132).

¹¹ Erzurum'da Hıdırellez temizliğine bir hafta öncesinden başlanır. Hıdırellez gününe iş bırakılmaz ve o gün iş yapmak iyi sayılmaz. (Uca Alaaddin, 2007: 125).

Burada dikkate değer olan, halkın bu tür ritüelleri sadece geleneksel bir tören olarak değil, aynı zamanda bireysel inançlarını pekiştiren ve toplumsal birliğe katkı sağlayan bir araç olarak görmesidir. Bu tür uygulamalar, Hızır ve İlyas figürlerinin sadece ruhânî varlıklar değil, aynı zamanda kültürel hafızayı besleyen anlam katmanlarıyla yüklü semboller olduğunu ortaya koyar. Bu bağlamda Hızır ve İlyas motiflerinin Hıdırellez bağlamındaki temsili, halk inançları ile İslâmî düşüncenin birbirini nasıl tamamlayıcı biçimde işlediğini göstermektedir. Bu figürler, tarihsel ve kültürel süreklilik içinde halkın hayatında yer edinmiş hem inanç hem de kimlik unsuru olarak varlığını sürdürmüştür.

4. Türk Dünyasının Hıdırellez İle İlişkisi

Hıdırellez yalnızca bir bahar kutlaması değil, toplumun kültürel ve tarihsel birikiminin yansımaları olma özelliği taşır. Türk topluluklarının tamamında baharın gelişi ve doğanın yeniden doğuşu kutsal kabul edilir. Bu günlerde birtakım ritüeller yapılır. Hıdırellez; toplum tarafından bereketin, arınmanın ve umudun simgesi olarak benimsenmiştir. Anadolu'dan Kafkaslara, Balkanlardan Türkistan coğrafyasına kadar Türk'ün olduğu her yerde Hıdırellez'e ayrı bir önem atfedilmiştir.

Türklerde doğa temelli kültler kutsal kabul edilir. Hıdırellez zamanında ateşten atlama, ağaçlara çaput bağlama ve su kenarlarında dilek tutma uygulamaları İslâm öncesi Türk inançlarında kutsal kabul edilen doğa temelli kültlerle doğrudan bağlantılıdır. Aynı zamanda İslâmîyet'in kabulünden sonra bu gelenekler tamamen kaybolmamış bir nevi evrilerek Hz. Hızır ile Hz. İlyas temelinde yeniden anlam kazanmıştır. Bu durumda Hıdırellez, kadim Türk inançlarının, İslâmî kültürle de yoğrularak halkın toplumsal hafızasında önemli bir yere oturmuştur. Genel itibarıyla gerçekleştirilen ritüeller benzerdir. Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan, Balkan Türkleri ve Rusya içerisindeki farklı Türk toplulukları temelde benzer olmak sûretiyle küçük farklılıklarla Hıdırellez'i kutlar ve buna kutsallık atfeder. Bu coğrafyalarda Hıdırellez ismen farklı olarak anılsa bile, Hıdırellez geleneğinin insanlar tarafından yaşatılıp günümüze kadar gelmesi toplumsal hafızanın ne denli güçlü olduğunu da gözler önüne serer. Değinmek gerekir ki, Hıdırellez yalnız bir bayram değil kültürel bir birikim ve güçlü halk geleneğinin yansımasıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ESERİN ŞEKİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

1.1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

“Hz. Hızır’ın İzinden” adlı uzun hikâye, anlatı yapısı bakımından klasik halk hikâyesi geleneğine dayanan fakat yer yer modern anlatım tekniklerinden de izler taşıyan bir kurguyla inşa edilmiştir. Anlatı, yoğunlukla tanrısal bakış açısına sahiptir ve olayları geniş bir çerçeveden aktarmaktadır. Hikâye; giriş, gelişme ve sonuç bölümleriyle geleneksel üçlü yapı üzerine kurulmuş olmakla birlikte, zaman zaman olayların iç içe geçmiş biçimde aktarılması, anlatıya katmanlı bir derinlik kazandırmaktadır.

Hikâyede olay örgüsü, başkahramanın ruhsal yolculuğu ve içsel arayışı etrafında şekillenir. İlk başta sıradan görünen olaylar, karşılaştığı olağanüstü olaylar ve tanıklık ettiği mucizelerle farklı bir boyuta evrilir. Bu olaylar zinciri, karakterin hem fiziksel hem de mânevî anlamda bir dönüşüm yaşamasına zemin hazırlar. Anlatının merkezine yerleşen bu dönüşüm teması, hikâyeye içsel bir dinamizm katmakta ve okuyucunun duygusal bağ kurmasını kolaylaştırmaktadır.

Karakter kadrosu geniş olmakla birlikte, bazı kısımlar kendi içinde ayrı bir hikâye olma özelliği taşır. Ancak kısım kısım aynı hikâyenin devamı niteliğinde olan anlatılar da mevcuttur. Genellikle her bir anlatının karakter dizilimi de farklıdır. Özellikle başkahramanın karşılaştığı figürler, çoğu zaman alegorik anlamlar taşır. Bu figürler arasında Hz. Hızır’ın temsili, anlatının mânevî boyutunu kuran en temel unsur olarak öne çıkar.

Eserin dili yalın ancak derindir. Anlatıcı, doğa betimlemeleri ve iç konuşmalarla anlatıya duygusal bir yoğunluk katmakta, okuyucunun karakterin iç dünyasına yaklaşmasını sağlamaktadır. Yerel unsurlar içermesi, hikâyeyi geleneksel anlatı dünyasına sıkı sıkıya bağlar ve okuyucuyu o dönemde yaşamış hissi verir.

Tematik açıdan bakıldığında hikâyenin en güçlü teması karakterlerin kendi içlerindeki mânevî arayışıdır. Bu arayış yalnızca içsel bir arayışla sınırlı değildir. Aynı zamanda ilâhî hakikatin peşinde, mânevî bir arınma sürecini de temsil eder. Yardım, sabır, tevekkül, ilham ve kerâmet gibi dinî ve tasavvufî motifler bu temanın etrafında

ör÷lmüştür. Özellikle Hızır figürünün yol gösterici, sınavıcı ve mânen kişiyi dönüştürme rolü, anlatının ana eksenini oluşturur.

Sonuç olarak, “Hz. Hızır’ın İzinden” adlı uzun hikâye, yapısal olarak geleneksel halk anlatılarının özelliklerini taşısa da içerdığı temalar ve anlatım diliyle özgün ve derinlikli bir kurgu sunmaktadır. Eser, okuyucuya hem edebî hem de mânevî bir rehber olma özelliklerini taşımaktadır.

1.2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

1.2.1. Eserdeki Temel Motifler

1.2.1.1. Kızılkumdaki Olay’ın Temel Motifleri

- Çölde gör÷len uzun ve yeşil kaftanlı ihtiyar motifi.
- Diğer canlıların yeşil kaftanlı ihtiyarın yolundan çekilmesi.
- Yaşlı ancak dinç biri olması.
- Elini tuttuğu yerden su kaynağı çıkması.
- Kurtardığı ceylan yavrusunun ihtiyardan korkmaması.
- Ceylana su içirmesi ve su içirdiği yerin daha sonra “Ceylanbulak” adlı bir pınar olarak anılması.

1.2.1.2. Bozkır’ın Temel Motifleri

- Kumların arasında uzun yeşil kaftanlı bir ihtiyarın belirmesi.
- Tilkinin ihtiyara eşlik edip yanında yürümesi.
- İhtiyarın birden kaybolması.
- İhtiyarın tilki ve yavrularını tuzağa düşmekten kurtarması.
- Şoymardon’u hayvanların vebaline girmekten kurtarması. Bu yönüyle Şoymardon’un mânevî dönüşümüne katkıda bulunmaktadır.
- Yaşanan olaydan sonra Şoymardon’un mânevî anlamda gelişmesi.
- Hz. Hızır’ın gör÷ldüğü yerin daha sonra Hz. Hızır Türbesi olarak adlandırılması.
- Türbede Hızır için kurban adanması ve dualar edilmesi.

- Türbede evlat hasreti çeken kimselerin Hızır'a dilekte bulunup dualar etmesi.

1.2.1.3. Dağlar Arkasındaki Vaka'nın Temel Motifleri

- Yeşil kaftanlı uzun boylu bir ihtiyarın belirmesi.
- Hayvanların ihtiyardan korkmaması ve yol vermeleri.
- İhtiyarın zor durumdaki geyik yavrusunu kurtarması.
- İhtiyarın geyik yavrusunun yarasının olduğu yere avcunu koyunca hayvanın yaralarının kaybolması. Bu yönüyle şifa verici özelliği dikkat çeker.

1.2.1.4. Buğday Tarlası Vakası'nın Temel Motifleri

- Tarlada uzun boylu yeşil kaftanlı bir adamın hem dua hem beddua ederek haykırması. Fakat burada belirtilen kahraman diğer Hızır figürlerinin aksine yaşlı değildir. Bu da dikkate değer bir farklılık olduğunun göstergesidir.
- Maşrab Baba adlı kahramanın suyu tersine akıtması doğaya hükmetme gücünü ortaya koyar.
- Maşrab Baba'nın çok hızlı yol alması. Akşam namazını Semerkant'ta yatsı namazını Mekke'de kılması.

1.2.1.5. Yunus Hoca Kıssâsı'nın Temel Motifleri

- Yunus Dede'nin mezarında biten kabağın, insanlar tarafından kıyamet günü kendisine gölge olacağına inanılması.

1.2.1.6. İkinci Bölümün Temel Motifleri

Bu bölümde farklı meziyetleri olan bazı dedelerden bahsedilir. Birçok yönüyle bu özellikler tek bir Hızır tipinde toplanabilir. Ancak bu bölümde ayrı kişilerde ayrı özellikler şeklinde işlenmiştir.

- Görünmez Dede (Her yerde aniden hazır olur.)
- Yılan Dede (Sürüngeçler itaat eder.)

- Şifa Dede (Hastalara şifa verir.)
- Aslan Dede (Aslanları binek hayvan olarak kullanır.)
- Elleri olmayan evliya (Elleri olmadığı halde sepet örür.)

1.2.1.7. Hırsız Abar Kıssâsı'nın Temel Motifleri

- İhtiyarın Abar'a günahlarını göstermesi, onun kimsenin bilmediği gaybî bilgilere vâkıf olduğunu gösterir.
- İhtiyarın Abar'a eski bir duvarı onarmasını söylemesi.
- Bozkırda görülen türbe. Bu türbeyi Abar yapmıştır ve adı Aslan Ata Türbesidir.

1.2.1.8. Anne Hikâyesi'nin Temel Motifleri

Anlatıda Hızır'ın çölde ne işi olduğu sorusuna cevap bulunamaz. Hızır, zaman ve mekâna bağlı olmayan bir figür olarak tasvir edilir. Bunun yanında farklı motifler de mevcuttur.

- Evlatsızlık motifi. Evlatsızlığı kendi günahlarına bağlama.
- Evlat sahibi olmak için her cuma günü ekmek yapıp, yedi kişiye dağıtmak ve sevabını Hızır'a bağışlamak. Bu ritüeller gerçekleştirildikten sonra Hızır'ın gelmesi beklenir. Burada formel sayı motifi kullanılmıştır.
- Kapısı açık olan her evi Hızır kontrol eder. Temiz ve düzenli evlere rızık dağıtır. Pis ve dağınık evlere uğramaz.
- Evlat hasretiyle acı çeken bir kadından Hızır'ın su istemesi.
- Bahçedeki kurumuş yere kiraz ağacı dikmesini istemesi. Halk geleneğinde genellikle elma ağacı tercih edilse de hikâyede kiraz ağacı kullanılmıştır.
- Hızır'ın bahçedeki kurumuş yeri önceden bilmesi. Gaybî bilgiye sahip olduğunu gösterir.
- Hızır'ın aniden kaybolması.
- Kadının rüyasında bıçak görmesi.
- Evlat hasreti çeken kadının elma ağacının altında oturması.
- Kiraz ağacının her yıl çiçek açması ve kadının 9 çocuk doğurması. Burada formel sayı motifi kullanılmıştır.

- Kadın yaşlanınca kiraz ağacının da kuruması.
- Kadının bebeği doğduktan sonra 7 ay boyunca Hızır için ekmek yapıp kırıntılarını kuşlara dağıtması. Burada Hızır'ın iyiliğine karşı bir iyilik yapma arzusu vardır.
- Hızır'ın kadının rüyasına girmesi ve kadının adını biliyor olması da Gaybî bilgiye sahip olduğu anlamına gelir.

1.2.1.9. Bilge Kişi ve Deli Kıssâsı'nın Temel Motifleri

- Yeşil kaftanlı bir bilgenin varlığı.

1.2.1.10. Üçüncü Bölümün Temel Motifleri

Bu bölümde “çölde dolaşan Hızır peygamber” ibaresi, hikâyede Hızır'ın bir âlim değil peygamber olarak belirtildiğini gösterir.

1.2.1.11. Kızıldeniz Kıyısındaki Olay'ın Temel Motifleri

Bu bölümde genel olarak Musa ve Hızır'ın karşılaşması anlatılsa da açıkça “Hızır” olarak geçmez onun yerine “yeşil elbiseli ihtiyar” olarak bahsedilir ve dinî kaynaklarda geçen Hz. Musa ve Hızır kıssâsıyla genel olarak örtüşür. Ancak belirgin farklılıklar da mevcuttur.

- Balığın çırpınıp kaçması.
- Musa peygamberin yardımcısı İslâmî kaynaklarda Yuşa ibn Nun olarak geçer. Ancak anlatıda onun yerini Navin almıştır.
- Navin'in aklını rüyasındaki güzel kızın karıştırması.
- Musa ile Navin'in dönüş yolunun zorlaşması.
- Navin'in bahsettiği yerde yeşil elbiseli bir ihtiyarı görmeleri.
- Musa ile ihtiyar konuşurken bir kuşun denizden su içmesi.

- Navin oradayken üç mucizenin gerçekleşmesi.(balığın dirilmesi, birden ortaya çıkan kul, suda balığın izinin kalması.)
- Navin dönüp olanları insanlara anlatır ve insanlar îman eder. Fakat insanlar orayı arayıp bulmaya çalışsalar da bulamazlar.

1.2.1.12. Gemi Vakası'nın Temel Motifleri

Bu bölümde Hızır'dan "ihtiyar bilge" olarak bahsedilmektedir.

- Mars, Balık burcuna girdiğinde garip olaylar olduğunun söylenmesi. Bu yönüyle genel İslâmî kaynaklardan farklıdır.

1.2.1.13. Çocuk Vakası'nın Temel Motifleri

- Fırıncıda ekmek isteyen çocuğun, bilge kişi tarafından öldürülmesi. (Çocuğun başını okşar ve çocuk ölür.)
- Çocuk aynı anda hem annesinin hem babasının rüyasına girmesi.
- Anne ve babasına cennette onun gibi çocuklara oyun oynatan ihtiyarın İbrahim (a.s.) olduğunu söylemesi.

1.2.1.14. Duvar Vakası'nın Temel Motifleri

- İhtiyar bilgenin yıkılmak üzere olan duvarı onarması.
- İhtiyar bilge duvarı onardıktan sonra yıkılmaması için ona dua etmesi.
- Musa ve Hızır'ın karşılaştığı yer "İki Denizin Birleştiği Yer" olarak adlandırılır. Hz. Musa îman çağrısı yapmak için, Hızır ise sır dolu işlerde görevlendirilmiştir. Bu sebeple yazar iki mukaddes kişiyi de birer denize benzetmiştir.

1.2.1.15. Yunus İbn Matta Kıssâsı'nın Temel Motifleri

- Mars'ın Balık Burcu'na girmesi ve garip olayların olması.
- Ölümün bir balığa benzetilmesi ve Yunus İbn Matta'yı bir balığın yutması.
- İnsanların Yunus ibn Matta'nın itaatsizlikten yutulduğunu söylemesi.

Bu bölümde iki farklı bölüm arasında köprü kurulmuştur.

- Daniş Hoca'nın büyükbabası Şoymardon'un tilki avlaması ve Hızır'ın 9. Tilkide hem tilkilerin canını hem de Şoymardon'u hayvanların vebaline girmekten kurtarması.
- Derse misafir olarak gelen âlimin Daniş Hoca'nın evindeki güvenlik sistemlerinden haberdar olması. Âlimin sıra dışı ve gaybî bilgiye vâkıf olduğunu gösterir.
- Daniş Hoca âlimin dersteki konuşmasından sonra, pencereden baktığında kurumuş kabağın yeşermiş, ölü sineğin ise canlanmış olduğunu görmesi. Bu bağlamda âlim ile Hızır arasında bir bağ kurmak mümkündür. Hızır'ın hayat verici özelliği âlim üzerinden karşımıza çıkmaktadır.

1.2.1.16. Absürd'ün Temel Motifleri

- Daniş Hoca'nın bahçesinde beliren gür sesli, yeşil elbiseli adam.
- Daniş Hoca'nın Hızır'la ve mucizelerle ilgili yazdıklarını silmesini istemesi ve ona tokat atması.
- Tokattan sonra Daniş Hoca'nın içini huzur kaplaması.
- Yeşil elbiseli adamın ağaçlıklar arasında kaybolması.
- Hikâyede Hızır doğrudan görünmez; onun etkisi, doğa olayları, bilge kişinin varlığı ve hayatın yeniden canlanmasıyla hissedilir.

1.2.1.17. Ağabey Kıssâsı'nın Temel Motifleri

- Yaşlı adamın ağabeye dua etmesi motifi.
- Yaşlı adamın birden kaybolması motifi.

1.2.1.18. Baba Kasidesi'nin Temel Motifleri

- Babaya yazılan ikinci kasidede Hızır'ın insanlara rehber olması figürü vardır.

1.2.1.19. Anne Övgüsü'nün Temel Motifleri

- Kahramanın Hızır'ın gelip bütün anlaşmazlıkları açıklamasını beklemesi.
- Kahramanın Hızır'ı babasıyla kıyaslayıp neticede babasının kendi Hızır'ı olduğunu kabul etmesi.

1.2.1.20. Sesleniş'in Temel Motifleri

- Dertlerinde Hızır'ın ortaya çıkıp kendisine yardım etmesini beklemesi.
- Hızır'ın onardığı duvar gibi onun da ömrünün yıkık duvarlarını onarmasını beklemesi.
- Babasını bir Hızır gibi görmesi. (Her zor anında yanında olup onu koruyan ve onun için dualar eden kişi olması.)
- Annesiyle Hızır'ı karşılaştırıp annesinin Hızır'dan daha üstün olduğunu söylemesi. (Cennet annelerin ayaklarının altında olduğu için annesini üstün tutar.)
- Hayatında sevdiği insanları Hızır gibi görmesi.

1.2.1.21. Altıncı Bölümün Temel Motifleri

Bu bölümde içsel bir hesaplama vardır. Sorgularken yine Hızır motifleri göze çarpmaktadır.

- Zor anlarda yardıma gelen kişi olması.
- Hakikati gösteren kişi olması.

1.2.1.22. Yedinci Bölümün Temel Motifleri

- Nur yüzlü olması.
- Gölgesinin olmaması.
- Hızır'dan duayla dileklerini isteme ve Hızır'ın da bu dualara “âmin” demesi.

1.2.2. Eserdeki Hızır Figürleri ile İslâmî Kaynaklardaki Hızır Figürlerinin Benzer ve Farklı Yönleri

İslâmî gelenekle halk edebiyatı arasında kurulan köprülerden biri, Hızır figürünün iki alandaki temsilidir. Hz. Hızır'ın İzinden adlı uzun hikâyede yer alan Hızır motifleri, İslâmî kaynaklarda geçen tasavvufî ve tefsirî Hızır anlatımlarıyla hem örtüşen hem de ayrışan yönleri bulunur. Bu bölümde söz konusu motiflerin benzer ve farklı yönleri detaylı şekilde ele alınacaktır.

1.2.2.1. Kızılkumdaki Olay'ın Benzer ve Farklı Yönleri

1.2.2.1.1. Benzerlikleri

- **Yeşil Kaftanlı İhtiyar Figürü**

Hikâyedeki uzun, yeşil kaftanlı ihtiyar doğrudan Hızır'ın klasik tasvirine karşılık gelir. İslâmî ve halk kaynaklarında Hızır, “el-Hadır” (yeşil olan) sıfatıyla anılır; yeşil renk onun ilahî bilgiyi, yenilenmeyi ve hayatı temsil eden kimliğidir. Aynı şekilde Anadolu'daki Hıdırellez törenlerinde Hızır'ın “yeşil elbiseli, aksakallı, nur yüzlü” olarak görünmesi halkın zihnindeki veli figürünü canlı tutar.

- **Doğadaki Canlıların İhtiyara Saygı Göstermesi Figürü**

Hikâyede “diğer canlıların ihtiyarın yolundan çekilmesi”, Hızır'ın tabiatla uyumlu, hatta tabiatın efendisi konumundaki figürünü yansıtır. Bu anlayış, Hızır'ın doğayla çatışmayan, onu yöneten bilge bir veli olmasıyla da örtüşür.

- **Yaşlı Ancak Dinç Bir Görünümde Olması**

İslâmî literatürde Hızır'ın âb-ı hayat suyu içmesi nedeniyle ölümsüz ve dinç kaldığı belirtilir. Hikâyedeki “yaşlı ama güçlü” tasviri, onun yaşlanmayan, zaman dışı bir figür olarak benimsenmesidir. Hızır'ın ölümsüzlüğü ve “ebedi gençlik” niteliği de korunmuştur.

- **Elini Tuttuğu Yerden Su Çıkması Figürü**

Hızır'ın dokunduğu yerden su çıkması motifi hem hayatın hem bilgeliğin sembolüdür. Ayrıca su çıkarma motifi, Hızır'ın “diriltici ve bereket verici” özelliğini yansıtır.

- **Hayvana Şefkat Gösterme Motifi**

Hızır'ın hayvanlarla konuşabilmesi, onları koruması ve özellikle hayvanların Hızır'a zarar vermemesi halk anlatılarında sıkça görülür. Hikâyedeki ceylan yavrusunun korkmaması, Hızır'ın hayvanlarla kurduğu şefkat bağının temsili olarak ön plana çıkmaktadır. Bunun yanı sıra “rahmet ve şefkat” yönüyle de tam bir örtüşme vardır.

- **Pınar Oluşması Motifi**

Hızır'ın geçtiği yerlerin yeşermesi ve pınarların ortaya çıkması Anadolu halk inançlarında yaygın bir motiftir. “Ceylanbulak” adıyla bilinen pınar, Hızır'ın “mekâna bereket kazandırma” özelliğini yansıtır. Hızır'ın geçtiği yerin kutsallaşması motifi de birebir biçimde korunmuştur.

1.2.2.1.2. Farklılıkları

- İslâmî kaynaklarda Hızır'ın hikâyesi Hz. Musa ile verilir. Hikâyede ise Hızır tamamen bağımsız, yerel bir figür olarak karşımıza çıkar ve ilâhî öğretici işlevi geri plandadır. Daha çok “yardımcı velî” kimliği öne çıkar.
- Hikâyede olayın “Kızılkum” gibi yerel bir mekânda geçmesi, Hızır anlatısını yöresel bir çerçeveye taşır. Oysa İslâmî metinlerde Hızır'ın mekânı belirsizdir.
- İslâmî metinlerde Hızır insana rehberlik ederken, bu hikâyede hayvana yönelmiş bir şefkat vardır.
- Hızır'ın halk inançlarında “darda kalan insanı kurtaran” olarak tanımlandığını belirtir. Burada kurtarılan bir insan değil, hayvandır.
- İslâmî metinlerde Hızır insana rehberlik ederken, bu hikâyede hayvana yönelmiş bir şefkat vardır.

1.2.2.2. Bozkır'ın Benzer ve Farklı Yönleri

1.2.2.2.1. Benzerlikleri

- **Yeşil Kaftanlı İhtiyar Figürü**

Hikâyedeki “yeşil kaftanlı ihtiyar” söylemi, doğanın ve dirilişin sembolü olarak “yeşil” rengiyle özdeşleştirilmiştir. Bu figür ruhsal rahatlamanın da temsilidir.

- **Hayvanlara Şefkat Gösterme Motifi**

İhtiyarın tilki ve yavrularını tuzaktan kurtarması, Hızır'ın doğadaki canlılara rahmetle yaklaşan yönünü gösterir. Hızır anlatılarında o yalnızca insana değil, tüm varlığa yardım eden bir rahmet figürüdür.

- **Beklenmedik Anda Belirip Kaybolma Motifi**

Hızır'ın görünür olup aniden kaybolması, İslâmî rivâyetlerdeki “her zamanda, her yerde zuhur eden veli” anlayışıyla benzerdir. Bu yön, onun zaman dışı, ilahî bir varlık olarak algılandığını yansıtır.

- **Kurtarıcılık Rolü**

Şoymardon'un hayvanların vebaline girmekten kurtulması, Hızır'ın kurtarıcı ve insanların mânevî korunmasını sağladığının da temsilidir. Hızır çoğu anlatıda sadece bedensel değil, ruhsal kurtuluşun da vesilesi olma özelliği taşır.

- **Mânevî Dönüşüme Katkıda Bulunması**

Hızır'ın görünmesiyle Şoymardon'un içsel bir değişim yaşaması, Hızır'ın “mürşid” yönünü temsil eder. Tasavvufî geleneğe göre Hızır, insanın hakikati idrak yolculuğunda ilâhî rehberdir.

- **Kutsal Bir Mekânın Oluşması Figürü**

Hızır'ın görüldüğü yerin sonradan türbeye dönüşmesi, halk inançlarında sık rastlanan bir motiftir. Halk, Hızır'ın geçtiği her yeri bereketli ve kutsal sayar. Bu yerler genellikle ziyaretgâh ve adak mekânına dönüşür.

- **Adak ve Dua Etme Motifleri**

Türbede adak adanması, dua edilmesi ve özellikle çocuk sahibi olma dileği, Anadolu'daki Hızır inançlarının tipik uygulamalarıdır. Hızır, bolluk, bereket ve soyun devamı için yardım istenen kutsal bir figürdür.

1.2.2.2.2. Farklılıkları

- Klasik anlatılarda Hızır genellikle insanın darda kaldığı anlarda yetişir. Burada ise hayvanlar önceliklidir ve bu da doğaya, hayvanlara verilen önemi ortaya koyar.

- Hızır türbesi, adak ve dua gibi öğeler, halk inancının İslâmî çerçeveye kattığı yerel renklerdir. Bu yönüyle Hızır'ın evrensel tasavvufî kimliği, yerel halk dindarlığına dönüşmüştür.
- Şoymardon'un kurtuluşu sadece kendi mânevî dönüşümü değil, aynı zamanda çevresine örnek olacak toplumsal bir dönüşümdür. Bu, Hızır'ın bireysel rehberliğinden toplumsal öğreticiliğine evrilmiş halidir.

1.2.2.3. Dağlar Arkasındaki Vaka'nın Benzer ve Farklı Yönleri

1.2.2.3.1. Benzerlikleri

- **Yeşil Kaftanlı İhtiyar Figürü**

Hikâyedeki uzun boylu, yeşil kaftanlı ihtiyar figürü, Hızır'ın klasik simgesidir. “Yeşil” rengiyle diriliş, rahmet ve ilâhî bilgelik sembolizmini taşır.

- **Doğayla Uyum Motifi**

Hayvanların ihtiyardan korkmaması, Hızır'ın doğa üzerindeki uyum ve hâkimiyetini yansıtır. Halk inançlarında tüm canlıların Hızır'ı tanıdığı, ona zarar vermediği veya ondan korkmadığı sıkça vurgulanır. Bu, onun evrensel merhametinin göstergesidir.

- **Zor Durumdaki Hayvanlara Yardım Etme Motifi**

Geyik yavrusunun kurtarılması, Hızır'ın yalnızca insana değil, tüm yaratılmışlara yardım eden bir figür olarak algılandığını gösterir. Bu yön, Hızır'ın “rahmet ve yardım eli” olarak şefkatin temsilcisi olduğunu ortaya koyar.

- **Şifa Verme Figürü**

Hızır'ın elini koyduğu yerden yaranın iyileşmesi motifi, onun “şifa dağıtan” yönüne işaret eder. Bu, hem Kur'an'daki “ledün ilmine” sahip bilge kul kimliğine hem de halk inançlarında “elinin değdiği yere hayat veren” efsanevi kişiliğine karşılık gelir.

1.2.2.3.2. Farklılıkları

- Klasik anlatılarda Hızır, insana rehberlik eden bir figürdür. Bu hikâyede ise doğrudan bir hayvana yönelmiştir. Bu fark, Hızır'ın doğa merkezli bir kişiliğe dönüştüğünü gösterir.
- Geleneksel anlatılarda Hızır'ın amacı insanın ruhsal olgunlaşmasıdır. Fakat burada bir hayvanın fiziksel iyileşmesi öne çıkar.

1.2.2.4. Buğday Tarlası Vakası'nın Benzer ve Farklı Yönleri

1.2.2.4.1. Benzerlikleri

- **Yeşil Kaftanlı Figür ve Dua Motifi**

Hikâyedeki yeşil kaftanlı adam, Hızır'ın simgesel rengini taşır. Yeşil, yaşamın, rahmetin ve ilahî kudretin rengidir. Onun hem dua hem beddua etmesi, Hızır'ın hem rahmet hem de ilâhî adaletle ilişkilendirilen yönünü yansıtır.

- **Doğaya Hükmetme Gücü**

Maşrab Baba'nın suyun yönünü değiştirmesi, Hızır'ın doğa unsurları üzerindeki kudretini hatırlatır. Hızır, suyun ve yeşilliğin hamisidir. Onun iradesiyle tabiatın dengesi değişebilir. Bu sahne, Hızır'ın doğayla özdeşleşen ilâhî kudretinin halk versiyonunun adeta tasviri niteliğindedir.

- **Zaman ve Mekân Üstü Hız Figürü**

Maşrab Baba'nın akşam namazını Semerkant'ta, yatsı namazını Mekke'de kılması; Hızır'ın zaman ve mekân sınırlarını aşan “her yerde bulunabilme” niteliğiyle örtüşür. Hızır, tasavvuf geleneğinde mekânsız bir veli olarak kabul edilir.

- **İlâhi Bilgelik Figürü**

Kahramanın haykırışı, halk anlatılarında Hızır'ın insanları gafletten uyandıran yönünü temsil eder. O, doğrudan öğretici olmasa bile davranışlarıyla uyarıcı bir mesaj taşır. Bu yönüyle Hızır'ın “insanları doğruluğa yöneltme” kimliği görülür.

1.2.2.4.2. Farklılıkları

- Hikâyedeki Hızır benzeri karakterin yaşlı değil genç olması, geleneksel “aksakallı bilge” figüründen önemli bir fark olması özeliği taşır. Bu durum, ilâhî kudretin sadece yaşlı bilgelikte değil, genç bir bedende de tecelli edebileceği düşüncesini yansıtır.
- Klasik anlatılarda “Hızır” adı açıkça geçerken burada “Maşrab Baba” olarak yer alır. Bu, Hızır figürünün yerel bir evliya kimliğine dönüştüğünü ve halk kültüründe kişiselleştğini gösterir.
- Hızır genellikle yalnızca rahmet getiren bir figürken, burada öfke ve beddua da sergiler. Bu yön, halk inanışında kutsal kişilerin “adalet dağıtan” yönünün öne çıkmasıyla ilgilidir. Dolayısıyla figür hem koruyucu hem cezalandırıcıdır.
- Hikâyedeki Maşrab Baba hem halk velisi hem de Hızır’ı andıran kudret sahibi birisidir. Bu durum, Anadolu’daki Hızır anlatılarının zamanla “veli” tipleriyle bütünleştiğini gösterir.

1.2.2.5. Yunus Hoca Kıssâsı’nın Benzer ve Farklı Yönleri

1.2.2.5.1. Benzerlikleri

• Yeşillik Motifi

Mezarda biten kabak, Halk inancında yeşilliği, dolayısıyla kutsallık anlayışını çağırıştırır. Halk inanışlarında da Hızır’ın geçtiği yerlerin yeşermesi, onun bereket ve yaşam verici özelliğini simgeler.

• Ölümünden Sonra Yaşam Motifi

Mezarın üzerinde biten kabağın kıyamet günü sahibine gölge olacağına inanılması, “ölümünden sonra yaşam” düşüncesini yansıtır. Hızır da ölümsüzlüğün sembolüdür; bu bakımdan Yunus Dede’nin mezarındaki kabak, ölüm sonrası da hayatın sürekliliğine dikkat çeker.

• İyiliğe Mânevî Karşılık Figürü

Halk anlatılarında Hızır’ın iyilik yapan kişileri koruduğuna, onları ölümünden sonra bile kolladığına inanılır. Yunus Dede’nin mezarına biten kabağın ona kıyamet günü gölge olması, bu koruyuculuk düşüncesinin başka bir biçimidir.

- **Halk Geleneğiyle Uyum İçinde Olma**

Mezarların ağaçlandırılması ya da mezar başına ağaç dikilmesi, Anadolu’da hem Hızır inancı hem de genel halk dindarlığıyla uyumlu pratiktir.

1.2.2.5.2. Farklılıkları

- Hızır’ın genellikle bir kişiyi veya toplumu kurtardığı anlatıların aksine, burada mesaj sembolik ve ahlâkîdir. İyiliğin ve mânevî yatın ölümden sonra bile karşılık bulacağına dair bir hatırlatma işlevi taşır.
- Hikâyede Hızır’ın rehberlik yönü bulunmaz.

1.2.2.6. İkinci Bölümün Benzer ve Farklı Yönleri

1.2.2.6.1. Benzerlikleri

- **Hızır’ın Çoklu Görünümlerdeki Temsili**

Hikâyedeki farklı “dedeler” aslında Hızır’ın tek bir varlıkta birleşen niteliklerinin parçalı yansımaları gibidir. Halk inanışında Hızır, her an her yerde zuhur edebilen, farklı kılıklarda görünen bir veli olarak kabul edilir. Bu çoklu temsil, Hızır’ın “her sûrette beliren” özelliğiyle örtüşür.

- **Görünmezlik ve Aniden Belirme Figürü (Görünmez Dede)**

Görünmez Dede’nin “her yerde birden hazır olması”, Hızır’ın zaman ve mekân sınırlarını aşan niteliğini yansıtır. Hızır’ın yardım anında birdenbire ortaya çıkması, Anadolu’daki hemen her halk anlatısında ortak bir temadır.

- **Doğaya Hükmetme Figürü (Yılan Dede ve Aslan Dede)**

Sürüngenlerin itaat etmesi ya da aslanların binek hayvan olarak kullanılması, Hızır’ın doğa üzerindeki hâkimiyetini temsil eder. Halk kültüründe Hızır hem suların hem hayvanların hamisidir ve doğa ona boyun eğer.

- **Şifa Verme Figürü (Şifa Dede)**

Hastalara şifa dağıtan dede, Hızır'ın “şifa verici dokunuş” yönünü taşır. Hızır hem beden hem ruh hastalıklarına derman olan kutsal bir figür olarak halk inançlarında yaşar. Bu yönüyle “Şifa Dede”, doğrudan Hızır'ın halk versiyonudur.

- **Mucizevî Güç ve Manevî Yaratıcılık Figürü (Elleri Olmayan Evliya)**

Elleri olmamasına rağmen sepet ören evliya, Hızır'ın mucizevi kudretiyle doğrudan ilişkilidir. Bu motif, Hızır'ın “imkânsızı mümkün kılan” özelliğini yansıtır. Fiziksel eksiklik, ilahî kudretle aşılar; bu da Hızır'ın kudretinin sınır tanımadığını gösterir.

- **Yerel Evliya Kültü ile Hızır Arasındaki Geçiş**

Hikâyedeki dedeler, farklı adlar taşısalar da aslında tek bir Hızır tipolojisinin yerel uzantılarıdır. Bu, Anadolu inanç geleneğinde Hızır figürünün “veli” ve “dede” kimlikleriyle iç içe geçtiğini kanıtlar.

1.2.2.6.2. Farklılıkları

- Hızır'ın bütün özelliklerinin tek bir kişide toplanması yerine, farklı dedelerde bölünmüş hâlde görülmesi önemli bir farktır. Bu durum, halk inançlarının Hızır mitini çoklu kutsal kişiliklere dağıtarak yerelleştirdiğini gösterir.
- Bu dedeler, Hızır gibi soyut bir veli değil, halkın içinden çıkmış somut kişilerdir. Bu fark, kutsallığı erişilebilir kılmıştır.
- Hızır genellikle bilgi ve hikmetle rehberlik eden bir figürken, bu bölümde mucizevî ve olağanüstü eylemler öne çıkar. Yani öğretici yön geri planda, mucize gösterme yönü ön plandadır.
- Klasik Hızır anlatılarında ledün ilmi, bilgelik ve mânevî rehberlik varken, burada daha sade, halkın anlayabileceği mucizevî unsurlar vardır. Bu fark, Hızır'ın halk dindarlığında öğreten bilgeden “yardımcı veliye dönüşümünü” yansıtır.
- Yılan ve aslan gibi hayvanlar eski Türk inanç sisteminde kutsal semboller taşır. Bu figürlerin Hızır benzeri dedelerle birleştirilmesi, Hızır inancının İslâmî çerçeveye Türk mitolojisinin unsurlarıyla harmanlanarak yerleştiğini gösterir.

1.2.2.7. Hırsız Abar Kıssâsı'nın Benzer ve Farklı Yönleri

1.2.2.7.1. Benzerlikleri

- **Her Şeyi Bilen İhtiyar Motifi**

İhtiyarın Abar'a günahlarını göstermesi, Hızır'ın gizli bilgiye sahip “ledün ilmine mazhar” kimliğiyle örtüşür. Hızır'ın Kur'an'daki anlatımında da (Kehf Sûresi 65-82) bilgisi insan aklının ötesindedir. Bu hikâyede o bilgelik, Abar'ın içsel yüzleşmesini sağlamak için kullanılmıştır.

- **Mânevî Rehber Olması Motifi**

Hızır'ın işlevi, çoğu zaman insanları mânen arındırmak ve doğru yola sevk etmektir. İhtiyarın Abar'a günahlarını söylemesi, onun tövbe etmesine vesile olur. Böylece Abar'ın mânevî dönüşümü, Hızır'ın “rehberlik eden veli” kimliğiyle örtüşür.

- **Duvarın Tamiri**

Hızır'ın duvar onarma fiili, doğrudan Kehf Sûresi'ndeki Musa-Hızır Kıssâsı'na gönderme yapar. Orada da Hızır, yıkılmak üzere olan bir duvarı onarır ve bunun altında ilâhî bir hikmet olduğu sonradan anlaşılır.

- **Kutsal Bir Mekânın Oluşumu (Türbe Motifi)**

Abar'ın yaptığı Aslan Ata Türbesi, Hızır'ın geçtiği yerlerin kutsallaşması temasına benzer. Hızır'ın dokunduğu, bulunduğu yerler halk inancında bereketli ve kutlu kabul edilir. Türbe bu kutsallığın somutlaşmış hali olma özelliğini taşır.

- **Aniden Ortaya Çıkması Motifi**

Hızır'ın genellikle ıssız yerlerde, çöllerde, bozkırlarda ortaya çıkması, onun “yol gösterici veli” kimliğinin halk versiyonudur. Bozkırdaki ihtiyar da aynı şekilde yalnızlık ve arayış ortamında beliren ilâhî bir rehberdir.

1.2.2.7.2. Farklılıkları

- Hikâyede ihtiyarın adı “Hızır” olarak geçmez; ama tüm eylemleri Hızır'a özgüdür. Bu, Hızır figürünün halk anlatılarında adı söylenmeden hissedilen bir sembole dönüştüğünü gösterir.

- Klasik Hızır kıssâlarında bilgelik ve sabır temaları öne çıkarken, burada odak günah ve pişmanlıktır. Bu fark, Hızır figürünün halk anlatısında ahlâkî bir vicdan rehberine dönüştüğünü gösterir.
- Kur'an'daki duvar, iki yetimin mirasını korumak içindir. Bu hikâyede ise duvarın onarımı bir kefarete eylemdir. Yani sembol aynı kalmış, anlamı halk yorumunda değişmiştir.
- Diğer Hızır hikâyelerinde kutsallık atfedilen yer, Hızır'ın varlığıyla kendiliğinden oluşur. Burada ise türbeyi Abar'ın kendisi yapar.

1.2.2.8. Anne Hikâyesi'nin Benzer ve Farklı Yönleri

1.2.2.8.1. Benzerlikleri

- **Zaman ve Mekân Üstü Hızır Figürü**

Hızır'ın çölde ne işi olduğu sorusunun cevapsız bırakılması, onun zaman ve mekânla sınırlı olmayan bir varlık olarak algılanmasıyla örtüşür. Bu, Hızır'ın hem İslâmî metinlerde hem halk anlatılarında “her an her yerde olabilen” kudretini yansıtır.

- **Evlatsızlık ve Dua Motifi**

Halk anlatılarında Hızır genellikle evlat hasretiyle yanıp tutuşan kadınlara yardım eden bir kurtarıcı olarak görünür. Kadının ekmek yapıp dağıtması ve sevabını Hızır'a bağışlaması, Anadolu'daki “Hızır orucu” ve “Hızır lokması” geleneğiyle doğrudan örtüşür. Bu ritüeller, adakla kutsalın merhametini çağırma inancının örneğidir.

- **Rızık ve Bereket Dağıtma Motifi**

Hızır'ın temiz ve düzenli evlere uğrayarak rızık dağıtması, onun halk inançlarındaki “bereket getirici” yönünü gösterir. Bu anlayış, Hıdırellez uygulamalarında yaygındır. İnsanlar evlerini süpürür, sofralarını temiz tutar, çünkü Hızır'ın bereketi temizlikle ilişkilendirilir.

- **Su ve Ağaç Motiflerinin Birlikteliği**

Hızır'ın kadından su istemesi ve kurumuş yere kiraz ağacı dikmesini önermesi, klasik “su yeşillik diriliş” üçlemesini içerir. Hızır'ın geçtiği yerlerin yeşermesi, kurak toprağın yeniden canlanması, İslâmî ve halkî anlatılarda ortak bir motiftir.

- **Gaybî Bilgiye Sahip Olması Motifi**

Hızır'ın kadının adını bilmesi ve kurumuş yeri önceden fark etmesi, onun “ledün ilmine” yani gizli bilgiye sahip olma özelliğini yansıtır. Bu bilgi, Hızır'ın îlâhî kaynaklı bilgelik taşıyan bir veli olduğunu pekiştirir.

- **Formel Sayı Motifi**

Kadının 7 kişiye ekmek dağıtması ve 9 çocuk doğurması, halk anlatılarındaki “formel sayı” geleneğini sürdürür. 7 ve 9 sayıları, halk inancında bereket ve îlâhî lütufla ilişkilidir.

- **Hızır'ın Aniden Kaybolması**

Hızır'ın görünmesi kadar kaybolması da onun kimliğinin bir parçasıdır. Bu, İslâmî rivâyetlerde Hızır'ın yardım edip iz bırakmadan kaybolduğu anlatılarla birebir örtüşür.

- **Rüya ve Uyarı Motifleri**

Kadının rüyasında bıçak görmesi, rüya aracılığıyla kutsal mesaj alma temasına işaret eder. Hızır halk inançlarında çoğu kez rüyada görünür. Rüya onun iletişim aracıdır.

- **Kiraz Ağacı ve Kadının Doğurganlığının Bağlantısı**

Kadının yaşlanmasıyla kiraz ağacının kuruması, Hızır'ın yaşam ve doğa döngüsüyle özdeşleşen yönünü sembolize eder. Ağacın ömrü, insan ömrüyle paralel gider. Bu, hayatın geçiciliğiyle îlâhî döngünün sürekliliğini ifade eder.

1.2.2.8.2. Farklılıkları

- Halk hikâyelerinde doğurganlık ve bereketin sembolü genellikle “elma ağacıdır. Burada kiraz ağacı kullanılması, yerel halk anlatısının özgünlüğünü ve kültürel farklılaşmasını gösterir. Aynı işlev korunmuş, sembol değiştirilmiştir.
- Bu anlatı, diğer Hızır hikâyelerinden farklı olarak Hızır'ın bir kadın üzerinden “bereket” verici yönünün temsili şeklinde karşımıza çıkar.
- Hikâye, bir olaydan çok ritüellerin (ekmek yapma, dağıtma, dua etme) çevresinde gelişir. Bu da Hızır'ın anlatıdaki rolünü eylemden ziyade dinsel pratikleri yönlendiren bir kutsala dönüştürür.

- Kadının Hızır için ekmek yapıp kırıntılarını kuşlara vermesi, halk anlatılarında sık görülmeyen “karşılıklı iyilik” motifi taşır. Hızır genellikle karşılıksız yardım eder. Burada ise iyilik karşılıklı bir nitelik kazanmıştır.

1.2.2.9. Bilge ve Deli Kıssâsı’nın Benzer ve Farklı Yönleri

1.2.2.9.1. Benzerlikleri

• Yeşil Kaftanlı Bilge Figürü

Kıssâdaki yeşil kaftanlı bilge, Hızır’ın en temel sembolik özelliklerinden birini taşır. Yeşil renk, Hızır’ın hayat verici bilgeliğini temsil eden kimliğini gösterir.

• Renk ve Giysi Üzerinden Hızır’ın Kimliği

Yeşil kaftan, Hızır’ı diğer velilerden ayıran görsel bir işarettir. Hızır’ın “el-Hadır” (yeşil olan) sıfatıyla biliniyor olması, bu figürün kimliğini doğrudan onunla ilişkilendirir. Böylece halk anlatısı Hızır’ın sembolik simgelerini korur.

• Hızır’ın Davranışlarının Anlaşılmazlığı

Hikâyede bilge ile deli arasındaki zıtlık, Hızır anlatılarında sıkça rastlanan bir temadır. Hızır’ın davranışları da çoğu zaman zâhirde anlaşılmaz, hatta delilik gibi görünür; ancak ardında ilahî hikmet yatar. Bu kıssâ, o çelişkili bilgelik temasını sürdürür.

1.2.2.9.2. Farklılıkları

- Kıssâda Hızır ismen geçmez. Figürün bilge olarak anılması, anlatının dinî yönünü örtük bırakır. Bu, Hızır’ın halk anlatılarında bazen sıradan bir bilgeye dönüşebildiğini gösterir.
- Diğer Hızır hikâyelerinde mucize, yardım veya kurtuluş ön plandayken, burada fikir, bilgelik ve düşünce ağırlığı vardır. Yani Hızır figürü, doğüstü bir kurtarıcı olarak karşımıza çıkmaz.
- Bu kıssâ, Hızır anlatılarında sıkça yer alan su, bereket veya şifa motiflerini içermez. Böylece Hızır sembolü, doğüstü boyutundan arınıp tamamen zihinsel, düşünsel bir bilgelik figürüne indirgenmiştir.

1.2.2.10. Üçüncü Bölümün Benzer ve Farklı Yönleri

1.2.2.10.1. Benzerlikleri

- **Çölde Görünen Hızır Figürü**

Hızır'ın çöl ortamında tasvir edilmesi hem Kur'an'daki hem halk anlatılarındaki ortak bir sembolizme dayanır. Çöl, insanın manevî arayışını, yalnızlıkta hakikati bulma çabasını temsil eder. Hızır, genellikle ıssız ve zorlu mekânlarda beliren bir kurtarıcı olarak bilinir.

- **Zaman ve Mekân Üstü Olma Figürü**

Hızır'ın çölde dolaşan bir figür olarak sunulması, onun mekâna bağlı olmayan yönüyle örtüşür. Halk inancında Hızır her yerde bulunabilir. Bazen su kenarında, bazen dağda, bazen de çölde. Bu anlatı, o sınır tanımayan hareketliliği korur.

- **Kutsal Bilge Figürü**

Her ne kadar burada “peygamber” olarak adlandırılrsa da Hızır'ın bilgeliği, halkın onu ilahî bilgiyle donatılmış bir veli olarak görmesiyle paraleldir. Bu bakımdan, Hızır'ın ledün ilmine sahip bilge olma niteliği bu anlatıda da sezilir.

1.2.2.10.2. Farklılıkları

- En dikkat çekici fark, Hızır'ın bir “peygamber” olarak kabul edilmesidir. İslâmî literatürde Hızır'ın peygamber mi veli mi olduğu tartışmalı olsa da halk anlatılarında genellikle veli veya ermiş olarak geçer. Bu metinde ise kutsallık derecesi yükseltilmiş, peygamber seviyesine taşınmıştır.
- Bu anlatı, halk dindarlığında sık görülen bir eğilimi yansıtır: Sevilen veli figürlerinin zamanla peygamberlik düzeyine çıkarılması. Hızır burada ilahî statüde bir figür olarak karşımıza çıkar. Bu da halk inançlarının kutsalı yüceltme eğilimini gösterir.
- Klasik metinlerde Hızır, bilgeliği doğrudan Allahtan alan bir kuldur. Bu hikâyede ise Hızır peygamber vasfı ile karşımıza çıkar. Böylece Hızır hikâyede “ilâhî bir bilge” değil, “Allah'ın elçisi” olarak tasvir edilmiştir.

1.2.2.11. Kızıldeniz Kıyısındaki Olay'ın Benzer ve Farklı Yönleri

1.2.2.11.1. Benzerlikleri

- **Yeşil Elbiseli İhtiyar Figürü**

Hikâyede “yeşil elbiseli ihtiyar” olarak tanımlanan kişi doğrudan Hızır'ı temsil eder. Yeşil renk, onun hayat ve bilgelik sembolüdür. Halk anlatılarında Hızır çoğu zaman yaşlı, sakallı, yeşil giysili bir kimse olarak tasvir edilir. Bu hikâyede isminin anılmaması, onun kutsallığının doğrudan ifade edilmeden ima edilmesinden kaynaklanır.

- **Musa ve Hızır Kıssâsı'nın Halk Versiyonu**

Kızıldeniz Kıyısındaki Olay, Kur'an'daki Musa–Hızır Kıssâsı'nın halk hafızasında yeniden biçimlenmiş hâlidir. Musa ve Navin'in uzun yolculuğu, balığın canlanması ve Hızır'la buluşma teması bu halk anlatısında da sürdürülür.

- **Balığın Dirilmesi ve Suyun Canlılık Sembolü Olması**

Balığın çırpınıp kaçması, Hızır'ın hayatla özdeş olduğuna işaret eder. Halk inanışına göre Hızır'ın bulunduğu yer yeşerir, dokunduğu şey canlanır. Su ve balık motifleri onun hayat veren yönünü temsil eder.

- **Navin'in Yol Arkadaşlığı**

Hikâyede Navin'in rüyasında güzel bir kızıdan etkilenmesi ve bu nedenle yolun uzaması, insânî zaafın mânevî yolculuğu aksattığına dair bir semboldür. Hızır kıssâlarında sıkça görülen “sınavdan geçme” temasının halk biçimi olarak karşımıza çıkar.

- **Mucize ve İman Teması**

Olaylara tanık olan Navin'in halkı bilgilendirmesi ve insanların îman etmesi, Hızır anlatılarında sık görülen “îmanı tazeleme” temasını taşır. Hızır halk inancında sadece kurtarıcı değil, inancı güçlendiren bir figürdür.

1.2.2.11.2. Farklılıkları

- Bu anlatıda Hızır doğrudan ismiyle değil, sıfatlarıyla yer alır. Halk arasında kutsal isimlerin açıkça söylenmemesi, o figürün mahremiyetine duyulan saygının ifadesidir.
- Klasik kıssâda Yuşa Musa'ya sadık hizmetkardır. Bu versiyonda ise Musa'ya Navin eşlik eder. Ayrıca dünyevi bir rüya nedeniyle dikkatini kaybeder. Bu ekleme, halkın kutsal hikâyeleri kendi ahlak anlayışıyla yorumladığını gösterir.
- İnsanların olayın geçtiği yeri bulamaması, Hızır'ın görünür olduğu kadar ulaşılmaz bir figür olduğunu hatırlatır. Halk inançlarında Hızır'ın gezdiği yerler kutsal kabul edilir ama bu kutsallık çoğu zaman “bulunamayan” yerlerle özdeşleşir.

1.2.2.12. Gemi Vakası'nın Benzer ve Farklı Yönleri

1.2.2.12.1. Benzerlikleri

• İhtiyar Bilge Figürü

Hikâyede “ihtiyar bilge” olarak anılan kişi, İslâmî literatürdeki Hızır figürüyle örtüşür. Kehf Sûresi'nde (60–82) Hızır, Allah tarafından özel bilgi verilmiş, olayların ardındaki hikmeti bilen bir kul olarak tanıtılır. Bu hikâyede de bilge, akıl ve sezgisiyle çevresindeki insanların anlam veremediği olayları yönlendiren bir karakterdir. Dolayısıyla burada Hızır'ın bilgelik, sezgi ve hakikati kavrama nitelikleri doğrudan yansıtılmıştır.

• Astrolojik Olayların Hikâyeye Etkisi

Mars'ın Balık Burcu'na girdiğinde garip olayların yaşanması ifadesi, halkın doğa olaylarını mânevî bir düzlemle ilişkilendirme eğilimini gösterir. Bu anlayış, Hızır'ın doğayla uyum içinde olan ve evrenin düzenine hâkim bir bilge olarak görülmesiyle örtüşür. Hızır'ın halk inançlarında “doğanın dengesini koruyan kutsal rehber” olarak algılanması, burada gökyüzüyle yeryüzü arasında kurulan simgesel bağda yeniden karşımıza çıkar.

1.2.2.12.2. Farklılıkları

- Mars'ın Balık Burcu'na girmesiyle garip olayların meydana gelmesi, İslâmî kaynaklarda bulunmayan bir ayrıntıdır. Bu unsur, halk anlatısının astrolojik inançlardan etkilendiğini ve Hızır motifine dâhil edildiğini gösterir. Burada ilâhî kader yerine gökyüzü olayları belirleyici hâle getirilmiştir.
- Bu anlatıda Hızır, kutsal bir elçi değil, doğa olaylarını anlamlandıran bir “bilge” olarak karşımıza çıkar. Böylece dinî otoriteden çok, halkın evren algısında yer alan ruhânî bir gözlemciye dönüşür.
- Olayların Hızır'ın mucizesiyle değil, gök cisimlerinin hareketiyle açıklanması, halk anlatısında dinî inançla doğa bilgisinin iç içe geçtiğini gösterir. Hızır'ın bu hikâyedeki varlığı, ilâhî müdahalenin değil, evrenin düzeninin temsilidir.
- Buradaki Hızır, sadece İslâm kültürüne ait bir figür olarak değil, evrensel bilgelik sembolü olarak görünür. “İhtiyar bilge” tanımı onu hem Hızır'la hem de eski doğu geleneğindeki “hakikat arayan ermiş” tipiyle ilişkilendirir.

1.2.2.13. Çocuk Vakası'nın Benzer ve Farklı Yönleri

1.2.2.13.1. Benzerlikleri

• Bilgenin Çocuğu Öldürmesi Figürü

Bu olay, Kur'an'daki Musa-Hızır Kıssası'nın en bilinen bölümünü hatırlatır. Hızır'ın çocuğu öldürmesi dışarıdan bakıldığında anlaşılmas bir eylemdir, ancak amacı kötülüğü engellemek ve hem kendini hem anne babasını imtihandan korumaktır. Bu hikâyede de bilgenin çocuğu öldürmesi benzer biçimde “görünürde zâlim, gerçekte merhametli” bir davranıştır.

• Rüya Yoluyla Haberleşme Motifi

Çocuğun anne ve babasının rüyasına aynı anda girmesi, Hızır anlatılarında sıkça rastlanan “gaybî bilgi ve ruhsal iletişim” temasına uygundur. Hızır çoğu kez rüyada görünür, haber verir veya bir mesaj iletir. Bu olayda da rüya, ölümün ardındaki ilâhî hikmeti açıklayan aracı olarak karşımıza çıkar.

- **Cennet Motifi**

Çocuğun cennette diğer çocuklara oyun oynattığının söylenmesi, Hızır anlatılarında “rahmetin ve merhametin sembolü” anlayışıyla örtüşür. Hızır’ın eylemleri her zaman görünmeyen bir hayra hizmet eder. Burada da ölüm, cezalandırma değil, ebedi bir mutluluk kapısı olarak sunulmuştur.

- **İbrahim Peygamberin Görünmesi Figürü**

Çocuğu cennette oyun oynatan kişinin İbrahim (a.s.) olduğunu söylemesi, anlatının İslâmî bağlamını güçlendirir. Hz. Musa ile Hızır Kıssâsı’nda olduğu gibi burada da ilâhî plana karşı insan anlayışının sınırlılığı vurgulanır. Her iki anlatıda da sonuçta ilâhî hikmet galip gelir.

1.2.2.13.2. Farklılıkları

- Bu hikâyede Hızır doğrudan anılmaz onun yerine “bilge kişi” vardır. Bu durum, Hızır’ın halk inanışında zaman içinde adı söylenmese de varlığı bilinen kişi olarak yer alır.
- Hızır kıssâsında çocuğun öldürülmesinin ardında anne babanın îmanı korunur. Bu halk anlatısında ise çocuğun cennete gitmesi öne çıkar. Yani olayın merkezinde anne babanın imtihanı değil, çocuğun ruhsal kurtuluşu vardır.
- Hızır kıssâsında olayların hikmeti Hızır’ın kendisi tarafından anlatılırken, bu hikâyede açıklama rüya aracılığıyla gelir. Bu fark, halk anlatısında doğrudan ilâhî konuşmanın yerine sembolik anlatımın geçtiğini gösterir.
- Burada İbrahim’in merhametiyle Hızır’ın bilgeliği birleşmiş, olayın dinî boyutu güçlendirilmiştir. Klasik anlatılarda İbrahim peygamber yer almaz.
- Ahmet Cemil Akıncının Hızır Arayan Peygamber adlı eserinde Hızır çocuğun başına taşla vurarak öldürür. (Akıncı Ahmed Cemil, 1982, ss. 143-144). Bu eylem ilâhî hikmetin sert bir tezahürü olarak açıklanır. Ancak halk anlatısında aynı olay, çocuğun başının okşanmasıyla yani daha yumuşak bir tarzda gerçekleşir.

1.2.2.14. Duvar Vakası'nın Benzer ve Farklı Yönleri

1.2.2.14.1. Benzerlikleri

- **Duvarın Onarılması Motifi**

İhtiyar bilgenin yıkılmak üzere olan duvarı onarması, doğrudan Kur'an'daki Musa ile Hızır Kıssâsı'na dayanan bir motiftir. Kehf Sûresi'nde Hızır, yetim çocukların duvarını yıkılmasın diye onarır. Her iki anlatıda da duvar, korunması gereken bir emaneti, gizli bir hikmeti simgeler. Bu eylem, Hızır'ın görünürde basit bir iş yaparken aslında ilâhî planı yerine getirdiğini anlatır.

- **Dua ve Koruma Teması**

Hızır'ın duvarı onardıktan sonra onun yıkılmaması için dua etmesi, onun sadece fiziksel değil ruhsal koruyuculuğunu da gösterir. Halk inanışında Hızır hem yıkılanı onaran hem de onardığı şeyi bereketle koruyan bir figürdür. Bu yönüyle duvar, yalnızca taş değil, inancın, sabrın ve tevekkülün sembolüdür.

- **İki Denizin Birleştiği Yer Motifi**

“İki Denizin Birleştiği Yer” motifi, doğrudan Kur'an'daki kıssâdan alınmıştır. Bu yer, Hızır ile Musa'nın karşılaştığı mekândır. Halk yorumunda ise iki deniz, “îman” ve “hikmet” olarak sembolleştirilir. Musa'nın îman çağrısı, Hızır'ın ise ilâhî sırlara vâkıf olması iki farklı mânevî derinliği temsil eder.

1.2.2.14.2. Farklılıkları

- Kur'an'daki kıssâda Hızır, duvarı onarır ama dua ettiğine dair bir bilgi yoktur. Bu anlatıda ise duvarın sağlam kalması için dua eder. Bu fark, halk inancının Hızır'ı sadece bilge değil, dua eden ve dua edenin duası kabul olan bir veli olarak görmesinden kaynaklanır.
- Hızır'ın duvarı onardıktan sonra dua etmesi, eylemi sadece görev olarak değil, gönül bağıyla yaptığına işaret eder. Bu, halkın kutsal figürleri duygusal bir sıcaklıkla yorumlama eğiliminin örneğidir.
- Yazarın Musa'yı ve Hızır'ı “iki deniz” olarak betimlemesi, halk yorumuna özgü bir sembolizm örneğidir. Bu, onların ilâhî bilgiyle îman arasındaki farkı temsil

eder. Hızır deniz gibi derin ve sır dolu, Musa ise deniz kadar geniş ve öğretici bir îmana sahiptir. Bu farklılık kıssâya bir derinlik katmaktadır.

1.2.2.15. Yunus İbni Matta Kıssâsı'nın Benzer ve Farklı Yönleri

1.2.2.15.1. Benzerlikleri

- **Balık ve Ölüm Motifi**

Balığın hem ölümün hem yeniden doğuşun sembolü olarak kullanılması, Kur'an'daki Yunus Peygamber kıssâsına doğrudan gönderme yapar. Yunus'un balık tarafından yutulması, onun hem maddi hem ruhsal anlamda yeniden doğuş yaşadığını simgeler. Hikâyede ölümün bir balığa benzetilmesi de bu düşüncüyü sürdürür. Balık hem cezayı hem arınmayı temsil eder. İnsanın hatasından kurtulması için bir geçiş kapısıdır. Hızır anlatılarında da suyun hayat verici niteliği dikkat çeker. Böylece her iki figürde de su, ölümle yaşam arasındaki sınırı ortadan kaldıran kutsal bir unsur hâline gelir.

- **Astrolojik Unsurların Kullanımı**

Hikâyede "Mars'ın Balık Burcu'na girmesiyle garip olayların yaşanması" halkın doğa ve gökyüzü olaylarını kutsal bir düzenin parçası olarak görmesinin bir yansımasıdır. Bu astrolojik vurgu, İslâmî kaynaklarda yer almasa da halk dindarlığının tipik bir uzantısıdır. Hızır'ın halk anlatılarında doğayla ve evrenin gizli işleyişiyle bütünleşmiş bir varlık olarak görülmesi, bu anlayışla örtüşür. Böylece astrolojik hareketler, ilâhî düzenin sembolik açıklamaları hâline gelir. Bu yönüyle kıssâ, Hızır'ın "doğanın dilinden anlayan bilgi" yönünü halk inançları içinde yaşatan bir örnek sunar.

- **Gaybî Bilgiye Sahip Âlim Figürü**

Daniş Hoca'nın dersine gelen âlimin, evin güvenlik önlemlerini ve görünmeyen ayrıntıları bilmesi, Hızır'ın "gaybî bilgiye sahip kul" yönünü hatırlatır. Kehf Sûresi'ndeki Hızır'ın, Musa'nın göremediği hakikatleri bilmesiyle paralellik gösteren bu durum, halk inancında Hızır'ın farklı şekillerde zuhur edebileceğine dair inancın bir yansımasıdır. Âlimin varlığı, Hızır'ın bilgeliği ve sezgiyle rehberlik eden yönünün dünyevi bir kişilikte görünmesidir. Bu sahne, ilâhî bilginin yalnızca kutsal metinlerle sınırlı olmadığını; bazen insan eliyle, bazen de ruhsal sezgiyle aktarıldığı düşüncesini destekler.

- **Kuru Ağacın Yeşermesi ve Hayat Verici Özellik**

Daniş Hoca'nın pencereden baktığında kuru bir ağacın yeşerdiğini, ölü bir sineğin yeniden canlandığını görmesi, Hızır'ın halk inançlarında sahip olduğu "hayat verici" özelliğin doğrudan yansımasıdır. Halk arasında Hızır'ın geçtiği yerin yeşerdiği, dokunduğu toprağın bereketlendiği söylenir. Bu sahne, Hızır'ın bereket ve diriliş sembolü olma özelliğini pekiştirir.

- **İki Farklı Olay Arasında Bağ Kurulması**

Kıssâda geçmişte yaşanan Şoymardon hikâyesi ile Daniş Hoca'nın çağdaş zamanı arasında bir bağ kurulması, Hızır'ın zamandan bağımsız varlığını sembolize eder. Halk inancında Hızır, zamanı aşan bir figürdür; farklı dönemlerde farklı kişilere görünür. Bu anlatı, ilâhî bilgelik ve yardımların kuşaktan kuşağa aktarıldığı düşüncesini yansıtır. Böylece hikâyede Hızır'ın etkisi, geçmiş ve bugün arasında bir köprü kurar, bu da onun süreklilik ve ebediyet niteliklerinin halk anlatısındaki karşılığıdır.

1.2.2.15.2. Farklılıkları

- Bu anlatıda Hızır ve Yunus figürleri iç içe geçmiş, birbirinin yansıması hâline gelmiştir. Klasik kaynaklarda ayrı olan bu iki kutsal kişi, halkın anlatı dünyasında aynı "ilâhî kurtarıcı" potasında birleşmiştir.
- Mars'ın Balık Burcu'na girmesiyle olayların başlaması, halkın astrolojik olaylara kaderi bir anlam yüklemesinin bir örneğidir. Bu durum, İslâmî anlatıdaki "ilâhî irade" anlayışından farklıdır.
- Hızır burada açıkça görünmez; onun yerine "âlim" vardır. Bu, halk anlatılarında sık rastlanan bir niteliktir. Hızır bazen bir derviş, bazen bir seyyah, bazen de bir bilge sûretinde karşımıza çıkar. Ancak bu hikâyede o kimlik bütünüyle dünyevileştirilmiş, doğrudan bir kutsal kimlik yerine "bilge insan" biçiminde sunulmuştur.
- Kur'an-ı Kerim'deki Yunus kıssâsında mucize doğrudan denizde gerçekleşirken, bu anlatıda mucize zihinsel ve semboliktir. Burada ise somut bir hal almıştır. (yeşeren ağaç, dirilen sinek gibi.)

1.2.2.16. Absürd'ün Benzer ve Farklı Yönleri

1.2.2.16.1. Benzerlikleri

- **Yeşil Elbiseli Adam Figürü**

Bahçede beliren yeşil elbiseli adam, doğrudan Hızır'ı simgeler. Yeşil hem İslâmî gelenekte hem de halk inanışlarında Hızır'ın varlığını temsil eden en belirgin renktir. Onun bu şekilde anılması, halk hafızasında bilinen kutsal kimliğin sürekliliğini gösterir.

- **Hızır'ın Uyarıcı Rolü**

Hızır'ın Daniş Hoca'ya yazdıklarını sildirmesi ve ona tokat atması, zâhiren bir cezalandırma gibi görünse de aslında bir uyarıdır. Kur'an-ı Kerim'deki Musa ile Hızır kıssasında da Hızır, görünürde yanlış olan davranışlarıyla îlâhî hikmeti gösterir.

- **Hızır'ın Kendini Hissettirmesi**

Hikâyede Hızır doğrudan adlandırılmaz. Yalnızca etkisiyle tanınır. Tokattan sonra Daniş Hoca'nın içini huzur kaplaması, Hızır'ın görünmeden insanın kalbine dokunan özelliğini yansıtır. Halk inançlarında Hızır, insana hem imtihan hem huzur getiren bir figürdür.

- **Doğa ile Bütünleşme ve Kayboluş Motifi**

Yeşil elbiseli adamın ağaçlıklar arasında kaybolması, Hızır'ın farklı mekânlarda var olma kimliğine işaret eder.

1.2.2.12.. Farklılıkları

- Hızır'ın Daniş Hoca'yı uyarak yazdıklarını sildirmesi, klasik dinî anlatılardan farklıdır. Burada Hızır, ilim yoluyla değil, sınırların farkına varma, had bildirme şeklinde ders verir.
- Tokat, şiddet değil arınma aracıdır. Bu, Hızır'ın halk anlatılarında giderek yumuşayan yönünü yansıtır. Cezalandıran el artık merhamet eline dönüşmüştür. Bu tür dönüşümler, halk inançlarında Hızır'ın zamanla “rahmet” merkezli bir figür hâline geldiğini gösterir.

- Klasik anlatılarda Hızır toplumun veya peygamberlerin meselelerine müdahale eder. Bu hikâyede ise sadece bir bireyin içsel durumuna dokunur. Bu fark, Hızır'ın modern insanın içsel dönüşümünü simgeleyen bir figüre dönüştüğünü gösterir.
- Daniş Hoca bilgiyi temsil eden kişidir. Hızır'ın onu tokatlaması, aklın sınırlarını ve ilâhî bilginin üstünlüğünü vurgular. Bu, halk inancının, rasyonel bilgi karşısındaki üstünlüğünü gösterir.

1.2.2.17. Ağabey Kıssâsı'nın Benzer ve Farklı Yönleri

1.2.2.17.1. Benzerlikleri

- **Yaşlı Adamın Dua Etmesi Figürü**

Hikâyede yaşlı adamın ağabeye dua etmesi, Hızır anlatılarındaki en belirgin özelliklerden biridir. Hızır halk inançlarında sadece yol gösterici değil, duası kabul olan bir veli olarak görülür. Dua, Hızır'ın yardımının somut bir ifadesidir ve genellikle bir iyiliğin karşılığı ya da ilâhî bir lütfun habercisidir. Bu sahnede de dua, Hızır'ın bereket yönünü yansıtır.

- **Yaşlı Adamın Birden Kaybolması Figürü**

Hızır kıssâlarında en sık rastlanan unsurlardan biri, Hızır'ın yardım ettikten sonra ansızın kaybolmasıdır. Bu motif, onun zaman ve mekânla sınırlı olmayan doğasını vurgular. Halk inanışına göre Hızır geldiği gibi sessizce kaybolur ve geride sadece bir huzur duygusu bırakır. Bu yönüyle hikâyedeki yaşlı adamın kayboluşu, Hızır'ın varlığıyla ilişkilidir.

- **Görünmeyen Yardımcı Motifi**

Hızır figürü, insanın umutsuz anında karşısına çıkan, ismi bilinmeyen ama varlığı hissedilen bir kurtarıcı olarak anlatılır. Bu hikâyede yaşlı adamın ani gelişi ve kayboluşu, tam olarak bu motife karşılık gelir.

1.2.2.17.2. Farklılıkları

- Hikâyede yaşlı adamın Hızır olduğu söylenmez. Yalnızca davranışlarıyla hissettirilir. Bu fark, halk inançlarında Hızır'ın adının kutsal bir gizlilikle saklanması geleneğini sürdürür. İnsanlar onu tanımaz ama onun “veli” olduğunu hissederler.
- Klasik Hızır kıssâlarında Hızır fiziksel bir yardımda bulunur. Burada ise yardım dua aracılığıyla gerçekleşir. Bu fark, halk inançlarının zamanla maddi mucizeden mânevî etkiye yöneldiğini gösterir. Duanın kabulü, Hızır'ın fiili müdahalesi kadar güçlü bir mucize olarak görülmüştür.

1.2.2.18. Baba Kasidesi'nin Benzer ve Farklı Yönleri

1.2.2.18.1. Benzerlikleri

- **Hızır'ın Rehberlik Rolü**

Bu bölümde Hızır, insanlara doğru yolu gösteren bir rehber olarak anılır. Bu hem Kur'an-ı Kerim'deki hem de halk inançlarındaki en temel Hızır özelliğidir. Kehf Sûresi'nde Musa'ya îlâhî sırları öğreten bilge kul olarak yer alır. Halk anlatılarında ise darda kalanlara yol gösteren bir veli şeklinde yaşar. Her iki durumda da Hızır, “doğruyu bilmek” ile “doğruya yöneltmek” arasındaki dengeyi temsil eder.

- **Bilgelik ve İlâhî Yol Göstericilik Figürü**

Hızır'ın rehberliği, yalnızca fiziki bir yönlendirme değil, aynı zamanda içsel bir uyanışı da içerir. Bu kasidede onun insanları karanlıktan aydınlığa çıkaran bir ışık gibi tasvir edilmesi, tasavvuf geleneğindeki “mürşid-i kâmil” anlayışıyla örtüşür. Hızır, bu anlamda hem öğretici hem ilham verici bir figürdür.

- **Hızır'ın Sürekliliği ve Zamandan Bağımsızlığı**

Hikâyede Hızır'ın her çağda insanlara rehberlik ettiği düşüncesi hakimdir. Bu yönüyle Hızır, zamana bağlı olmayan, her dönemde yeniden zuhur eden bir mânevî önderdir. Halk inancında da Hızır, her devirde birine yardım eden ebedi bir yol gösterici olarak kabul edilir.

1.2.2.18.2. Farklılıkları

- Hızır figürü burada bir hikâyedeki karakter değil, kaside formunda bir dua ve yakarışın konusu olmuştur. Bu fark, Hızır'ın halk anlatısından çıkıp edebî bir simgeye dönüşmesini gösterir.
- İslâmî kaynaklarda Hızır öğretici ve bilge bir figürken, hikâyede onun rehberliği duygusal bir yakarış biçiminde dile getirilmiştir. Bu, halkın Hızır'ı sadece bir rehber değil, içsel huzurun kaynağı olarak gördüğünün kanıtıdır.
- Hikâyelerde Hızır genellikle darda kalan birini kurtaran somut bir varlık iken, bu bölümde o artık insanın iç dünyasında yönünü bulan bir ilham kaynağıdır. Böylece Hızır figürü halk inancından tasavvufî edebiyata doğru dönüşüm geçirir.

1.2.2.19. Anne Övgüsü'nün Benzer ve Farklı Yönleri

1.2.2.19.1. Benzerlikleri

- **Hızır'ın Bilge ve Açıklayıcı Rolü**

Kahramanın “Hızır'ın gelip bütün anlaşmazlıkları açıklamasını beklemesi”, Kur'an'daki Musa ve Hızır Kıssası'nın özünü yansıtır. Kehf Sûresi'nde (60–82) Hızır, Musa'nın anlayamadığı olayların ardındaki ilâhî hikmeti açıklayan kişidir. Burada da Hızır, gizli anlamları açan bilge konumundadır. Bu, onun İslâmî anlatılarda “ledün ilmine sahip” bir kul olarak tanımlanmasıyla tamamen örtüşür.

- **Hızır'ın Rehberlik Figürü**

Kahramanın Hızır'ı beklemesi, insanın hayatındaki rehberlik arayışının sembolüdür. İslâmî kaynaklarda Musa'nın Hızır'a ulaşmak için yaptığı uzun yolculuk, hakikati arama çabasını simgeler. Burada da kahraman aynı mânevî sabrı ve beklentiği sergiler.

1.2.2.19.2. Farklılıkları

- Hikâyede Hızır, doğrudan görünmez. Kahraman, sonunda babasının kendi Hızır'ı olduğunu fark eder. Bu, İslâmî kaynaklardaki Hızır'ın “ilâhî bir elçi”

konumundan farklıdır. Halk anlatısında Hızır'ın simgesel yönü aile içindeki bilgelik ve sevgiyle birleşir. Böylece kutsal rehberlik insânî bir boyuta taşınmıştır.

- Klasik anlatılarda Hızır bilgiyi, sabrı ve îlâhî sırrı öğretirken bu anlatıda o, sevgi, güven ve aitlik duygusunu temsil eder. Babaya yönelen “benim Hızır’ım sensin.” ifadesi, Hızır’ın artık mânevî öğretici olmaktan çıkıp duygusal bir rehber figürüne dönüştüğünü gösterir.
- Bu hikâyede Hızır dışarıda aranan bir kurtarıcı değil, insanın kendi iç dünyasında bulunduğu bir bilgedir. Bu fark, halk inançlarının zamanla bireysel mânevîyata evrildiğini gösterir. Artık Hızır dışarıdan gelen biri değil, insanın içindeki vicdan ve şefkat hissidir.
- Hızır’ın yerine babanın konulması, kutsal veli figürünün aile bağlarıyla yer değiştirmesini temsil eder. Böylece halk anlatısında îlâhî rehberlik, insânî bir sevgi üzerinden yorumlanır.

1.2.2.20. Sesleniş’in Benzer ve Farklı Yönleri

1.2.2.20.1. Benzerlikleri

• Hızır’dan Yardım Bekleme Motifi

Kahramanın dertlerinde Hızır’ın ortaya çıkıp kendisine yardım etmesini beklemesi, halk inancında Hızır’a duyulan en yaygın güvenin yansımasıdır. İslâmî kaynaklarda Hızır, Allah’ın izniyle yardım eden bir kul olarak tanımlanır. (Kehf Sûresi 60–82). Halk anlatılarında ise bu yardım çoğu zaman mucizeye dönüşür. Burada da Hızır, sıkıntı zamanında bir kurtarıcı ve umut kaynağı olarak görülür.

• Duvar Motifi ve Onarma Figürü

Hızır’ın onardığı duvarla kahramanın kendi ömrünün duvarlarını ilişkilendirmesi, Kehf Sûresi’ndeki kıssâya doğrudan bir göndermedir. Hızır’ın duvarı onarması, korunması gereken değerleri muhafaza etmek anlamına gelir. Kahramanın kendi hayatındaki yıkık yerleri Hızır’dan onarmasını istemesi, bu îlâhî anlamı kişisel bir dua hâline getirir. Yani bu kısımda alegorik bir temsil söz konusudur.

- **Hızır'ın Rehberlik ve Koruyuculuk Rolü**

Babasının her zor anında yanında olup dua etmesi, halk inanışındaki Hızır'ın “her zaman yetişen veli” kimliğini hatırlatır. Tıpkı Hızır gibi baba da sessiz bir koruyucu olarak bu hikâyede karşımıza çıkar.

- **Sevdiği İnsanların Hızır'la Özdeşleştirilmesi**

Kahramanın hayatında sevdiği insanları Hızır gibi görmesi, Hızır inancının halk yaşamına tam anlamıyla yerleştiğini gösterir. Hızır artık sadece kutsal bir figür değil; insandaki iyilik, merhamet ve koruyuculuk duygularının bir sembolü hâline getirilmiştir.

1.2.2.20.2. Farklılıkları

- İslâmî kaynaklarda Hızır, ilâhî bilgiye sahip bir kuldur. İnsanlarla özdeş tutulmaz. Bu anlatıda ise Hızır'ın özellikleri babaya, anneye ve kahramanın sevdiklerine aktarılmıştır. Bu fark, halk dindarlığının Hızır'ı mânevî bir sembole dönüştürüp insan ilişkilerinin içine yerleştirmesiyle ilgilidir.
- Kahramanın annesini Hızır'dan üstün sayması, halk anlatısında duygusal ve ahlaki bir öncelik taşır. Kur'an'da “Cennet annelerin ayakları altındadır.” hadisine dayandırılan bu düşünce, halk inancında anne sevgisinin kutsallığını Hızır'ın mânevî büyüklüğünün bile önüne koyar. Böylece dinî figürler bile insânî değerlere kıyasla ikinci plana geçmiştir.
- Bu anlatıda Hızır mucize yaratan bir varlık değil, insana güç ve dayanma umudu veren bir semboldür. Kur'an'daki kıssâda Hızır'ın bilgeliği ilâhî hikmetin yansıması iken, burada onun görevi insanın iç dünyasında huzuru sağlamakla ilgilidir.
- Kahramanın Hızır'ı beklemek yerine kendi Hızır'ını sevdiklerinde bulması, halk inancının dönüşen yönünü gösterir. Bu fark, Hızır'ın soyut bir kurtarıcı olmaktan çıkıp her iyi insanda “küçük bir Hızır” olarak yaşadığı düşüncesini yansıtır.
- Hikâyede klasik anlatılardan farklı olarak sevgi, şefkat ve minnettarlık temaları baskındır. Böylece Hızır, İslâmî literatürdeki bilge kimliğinden ziyade halkın kalbinde yaşayan bir şefkat sembolüne dönüşmüştür.

1.2.2.21. Altıncı Bölümün Benzer ve Farklı Yönleri

1.2.2.21.1. Benzerlikleri

- **Zor Anlarda Yardıma Gelen Zat Figürü**

Halk inançlarında Hızır, darda kalanların imdadına yetişen, görünmeden yardım eden, bazen yaşlı bir yolcu, bazen bilge bir derviş kılığında beliren kutsal bir varlık olarak kabul edilir. Kehf Sûresi'nde (60–82) Hz. Musa'ya ilâhî hikmeti öğretmekle görevlendirilmiş bir kul olarak tanıtılır. Bu yönüyle dar anlarda rehberlik eden bir figür olarak karşımıza çıkar.

- **Hakikati Gösteren Rehber Figürü**

Hızır'ın “hakikati gösteren kişi” olarak sunulması, onun Kur'an'daki “ledün ilmine sahip kul” kimliğiyle birebir örtüşür. Musa kıssasında Hızır, görünüşte yanlış ama hakikatte doğru olan olaylarla Musa'yı imtihan eder. Bu yönüyle Hızır, gerçeği açıklayan değil, fark ettiren bir öğretici konumundadır. Bu hikâyede de kahramanın içsel sorgulaması sırasında Hızır'ın hakikati gösteren rehber olarak belirmesi, kutsal bilgelik çizgisini korur.

- **İçsel Hesaplaşmada İlâhi Rehberin Varlığı**

Anlatıda kahramanın iç muhasebesi sırasında Hızır motifinin görülmesi, tasavvufî yorumlardaki Hızır anlayışıyla uyumludur. Tasavvuf geleneğinde Hızır, insanın iç âlemine seslenen mânevî bir rehberdir. Onun görünmesi, dış dünyadaki bir olaydan çok kişinin vicdanındaki bir uyanış anlamına gelir.

1.2.2.21.2. Farklılıkları

- Kıssâda Hızır ilâhî bilgiyi temsil ederken, burada bilgi kişisel tecrübeye dönüşmüştür. Kahraman kendi iç muhasebesiyle hakikate ulaşır. Hızır'ın etkisi doğrudan değil, dolaylıdır.
- Klasik Hızır anlatılarında mucizeler görünür biçimde gerçekleşirken, bu anlatıda mucize yerini kişisel farkındalığa bırakır. Hızır, artık olayları değiştiren değil, insanın içindeki algıyı dönüştüren bir figür olarak karşımıza çıkar.

- İslâmî metinlerde Hızır îlâhî bir görevin temsilcisiyken, bu hikâyede kahramanın ruhsal dönüşümüne eşlik eden bir simgedir. Bu fark, halk inancının Hızır'ı zamanla psikolojik anlamda bir rehber figürüne dönüştürür.

1.2.2.22. Yedinci Bölümün Benzer ve Farklı Yönleri

1.2.2.22.1. Benzerlikleri

• Nur Yüzlü Olma Figürü

Halk anlatılarında Hızır genellikle “nur yüzlü” bir ihtiyar olarak betimlenir. Bu tasvir, onun Allah’a yakınlığının ve ilahî nurla dolu olduğunun sembolüdür. Bu nur, yalnızca fiziksel bir aydınlık değil, mânevî rehberliğin ve hakikate ulaşmanın işareti olarak görülür.

• Hızır’ın Gölgesiz Olması Motifi

Hızır’ın gölgesinin olmaması motifi, onun beşeriyetin sınırlarının ötesinde bir varlık olarak algılanmasıyla ilgilidir. Halk inançlarında gölge, insanın dünyevi varlığının, bedenle sınırlı yönünün sembolüdür. Hızır’ın gölgesiz oluşu, onun artık tamamen ruhânî bir varlık hâline geldiğini gösterir. Bu durum, Hızır’ın ölümsüzlüğü ve zamanın dışında varoluşuyla da ilişkilendirilebilir. İslâmî kaynaklarda Hızır’ın ölümsüzlüğü açık bir biçimde belirtilmez. Ancak bazı rivâyetlerde onun hala yaşadığı, Allah’ın dileğiyle kıyamete kadar var olacağı düşüncesi yer alır.

• Hızır’dan Dua ile Dilekte Bulunma Figürü

Halk inançlarında Hızır, Allah ile insanlar arasında bir aracı olarak kabul edilir. İnsanlar sıkıntıya düştüklerinde ya da dilekte bulunacaklarında, doğrudan Hızır’a yönelirler. Bu anlatıda Hızır’ın dualara “âmin” demesi, onun dua ile îlâhî kabul arasındaki bağı temsil eder.

1.2.2.22.2. Farklılıkları

- İslâmî kaynaklarda Hızır, Allah’ın katından özel bilgi verilmiş bir kuldur. Ancak burada onun insanüstü özelliklerle betimlenmesi halk inancına özgüdür. Bu

fark, Hızır'ın halk dindarlığında peygamberlerden bile üstün bir kutsiyet kazanmasının göstergesidir.

- Kur'an'da dua doğrudan Allah'a yöneliktir. Aracılık eden bir varlıktan söz edilmez. Bu hikâyede ise Hızır duaların muhatabı, hatta onları Allah'a ulaştıran bir figür olarak anlatılır. Bu fark, halk inancının İslâmî temeller üzerine inşa edilmiş ama yer yer tasavvufî bir “vesile” anlayışıyla şekillenmiş biçimdir.
- Hızır'ın dualara “âmin” demesi, onu sadece aracı değil, duanın kabul sürecine aktif biçimde katılan bir varlık hâline getirir. Bu yorum, klasik İslâmî anlayışta Hızır'ın konumunu aşar. Halk yorumunda ise Hızır, ilahî rahmetin sesi olarak algılanır.
- İslâmî kaynaklarda Hızır'ın fiziksel özelliklerinden bahsedilmezken, bu anlatıda gölgesizlik ve nur yüzlülük doğrudan kutsallığın göstergesi olarak verilir. Bu fark, halkın görünmeyeni somutlaştırma eğilimini ve mânevî olanı görsel biçimle anlatma isteğini yansıtır.
- Bu anlatıda Hızır'ın “âmin” demesiyle mucizevi bir etki oluştuğu ima edilir. Bu durum, halk inançlarında Hızır'ın dua ve mucize arasındaki bağı kuran figür hâline geldiğini gösterir. İslâmî kıssâda Hızır mucize gösterir, halk anlatısında ise o mucize dua aracılığıyla gerçekleştirir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE TÜRKÇESİYLE METİN

2.1. HAZRETİ HIZIR'IN İZİNDEN

2.1.1. Birinci Bölüm

2.1.1.1. Kızılkumdaki Olay

Hava iyice ısınmıştı. Çöl çoktan canlanmış, küçük yaratıklar kum ve taşlar arasında rızık peşinde koşuyor, yaban tavşanları yuvalarından çıkmış, dikilerek etrafa bakınıyorlardı. Büyük bir kaplumbağa, kumlarda titrek adımlarla ilerleyerek yakınlardaki bir çalının gölgesine ulaşmaya çalışıyordu.

Biraz ileride, yalnız bir akasya ağacının yanında genç bir ceylan, susuzluktan bitkin düşmüş, ayakları titreyerek duruyordu. Çölün diğer canlıları onun zayıf düştüğünü, yakında öleceğini hissetmişlerdi. Gri yapraklara bürünmüş kırmızı bir çalının dalına sarılmış bir yılan, yavaşça sürünerek ceylana doğru yöneldi, ara sıra dilini çıkararak avının yerini belirliyordu. Yükseklerde uçan bir kartal, bitkin düşmüş ceylanı yukarıdan fark etti, kanatlarını çırparak aşağıya doğru süzüldü ve ceylanın yakınına kondu. Sarı gözleriyle dikkatle bakıyordu. Zamanında bir selin oluşturduğu derin bir yarıktan bir yaban kedisi çıktı, durumu hemen fark ederek dikenlerin arkasında gizlendi.

Biraz uzakta ise birkaç ceylan, toprağı eşeleyerek ne yapacaklarını bilemeden duruyordu. İçlerinden biri, titreyen yavrusuna ara sıra yaklaşp kokluyor, ancak kaderin yazgısına çare bulamıyordu.

Ceylan sanki bir şey hissetmiş gibi geri dönmeye başladı; bu hareketinde, görünmeyen ama sezilen bir döngüsel irade var gibiydi. Yaklaşan ölümün soğuk nefesini diğer çöl canlıları da hissetmiş olabilir. Ancak doğa bunu hemen göstermez. Çünkü böcekler ve hayvanlar gördüklerini düşünme yetisinden mahrumdur. Olaylar çölün her canlısının hafızasında iz bırakır, ancak bilinçli olarak kavranmaz. Bu yüzden, etraftaki canlılar ölümün yaklaşan gölgesi karşısında sakinmiş gibi görünür.

Tam o anda, kumun üzerinde alevler dans ederken, uzun yeşil bir kaftan giymiş bir adam yavaşça bu tarafa doğru yürüyordu. Her tarafı birkaç günlük mesafedeki sarı çölün ortasında, bu adamın ne işi var? Kartal ona dikkatlice baktı. Gelen kişinin bir av ya da yiyecek olmadığını doğal içgüdüleriyle fark ettiği için yerinden kıpırdamadı. Aynı şekilde, diğer canlılar da onun yolundan çekildiler. Tüm bunlar, yaşamın ebedi yasalarına mutlak bir itaat içinde gerçekleşti. Çölde tek başına bir akasya ağacı vardı. Yeşil kaftanlı adam bu ağacın yanına gelip biraz dinlendi.

Bu tür ağaçlar, buharlaşmayı önlemek için kavurucu sıcaklarda yapraklarını güneş ışığına maruz kalmayacak şekilde kapatırlar. Bu yüzden akasya ağacının geniş yaprakları gölge vermez. Akasya bir yana, daha da garip olanı, gelen bu adamın gölgesi yoktu!

Kendi ışığından ibaretse, neden gölge versin ki? Işık elle tutulabilir bir şey değildir. O halde, Tanrı'nın iradesiyle gerçekleşen işler nasıl yerine gelir? Örneğin, hava da gözle görülmez, ancak birçok işi yapar. Bunu ki akıcı kılan zat, başka bir kuvvetini yürüyücü yapamaz mı?

Ancak görenler onu bir insan olarak algılar. Derler ki, yaklaşık altmış yetmiş yaşlarında, dimdik duruşlu bir yaşlı adamdı. Eğer bir yaşlıysa, bu garip çölde dolaşacak gücü nereden buluyordu? Ayrıca, gözden kaybolup tekrar görünürmüş. İnsanların gözüne görünüp kaybolmasının amacı neydi, bu da bir sır olarak kaldı.

O adam avuçlarını kuma tuttu; kısa bir süre sonra o yerden küçük bir kaynak çıkmaya başladı. Sıcak ve kuru kum, bu saf suyu hemen emdi.

Su!

Çölde beliren kurtuluş kokusu her yana yayıldı. Ancak canlılar yaklaşmaya cesaret edemiyorlardı. Uzakta, kuşlar, tavşanlar, çakallar ve ceylanlar ara sıra toprağı eşeleyerek onun gitmesini bekliyorlardı.

“Hayat!”

Hayat kaynağı olan su, ince bir dere oluşturup kumun içine sızıyordu. O kişi avucuna su aldı ve bitkin ceylan yavrusunun yanına geldi. Hayvan ondan korkmadı; aksine, avuçtaki saf su, aç pembe dudaklarına değdiği anda canlanarak suyu içti. Ardından sürünerek kaynağın yanına kadar geldi. Adam uzaklaşırken, ceylan yavrusu

ayağa kalkmıştı ve yeni çıkan kaynak etrafında kuşlar ve böcekler toplanmıştı. Ceylan yavrusuna yardım eden o bilinmeyen kişiden geriye sadece bu olay kaldı.

Aradan yıl geçmeden, her sabah çölde sarı güneşin parlak ışıkları yükselmeye başladığında, çeşitli canlıların su içmeye geldiği bu yere “Ceylanbulak” adı verildi. Zamanla, halk arasında bu yerin adı “Ceylanbulak” olarak kaldı.

2.1.1.2. Bozkır

Şoymardon’dan geriye bu sözler ve o türbe kaldı. Hızır’ın görüldüğü yeri halk “Hz. Hızır Türbesi” olarak adlandırmaya başladı...

Böylece, bir insan ömrünü yaşayıp, aşını yiyip geçti... Ondan geriye sadece bu olay kaldı...

* * *

Ülkede Hz. Hızır Türbesi birkaç yerde bulunur. Hepsinde de uzun bir sopa dikilmiştir, ancak nedenini kimse bilmez. Ancak türbenin sade olması düşünülemez. İnsanlar akın akın ziyaret etmeye gelirler; kimisi horoz, kimisi hindi, kimisi koyun getirir... Getirilen hayvanlar kurban edilip adak adanır, dualar edilir, dileklerin kabul olması istenir. Mevsim rüzgârı, geçen yılın kuru yapraklarını uçurur, insanların ayakları altına serper.

Başına büyük bir sarık sarmış olan kişi, kalın bir sesle “Ve insanların gruplar halinde Allah’ın dinine girdiğini gördüğünüzde...” diye okuyarak vaaz verir. Gelenlerin çoğu, bu sözlerin anlamından habersizdir. Kurban edilen hayvanların etleri pişirilir, yenen içilen bir ortam oluşur. Çatılarda gelincikler sallanır, kuşlar uçuşur, üzerlerinde eski püskü giysiler olan, gözlerinde hayatın yorgunluğu sabit kalmış sayısız genç ve yaşlı kalabalık, nehir gibi türbeye doğru akıp gider.

-Tövbe! Hızır ölmüş mü ki türbesi olsun?

-Bilgimiz yok. Ama muhtemelen burada bir mucize göstermiş. O yüzden bu türbe yapılmış.

-Kim yapmış? Ne mucizesi göstermiş?

-Bilmiyoruz... Ama birinin sıkıntısını kolaylaştırıp gitmiş.

-Nereden gelmiş? Nereye gitmiş?

Genel olarak, sürekli dönen bu aydınlık dünyada akıl almaz mucizeler çoktur. Onların mantıklı bir açıklamasını bulmak aklın ötesindedir. Sanki çevrede gözle görünmeyen sayısız yaratıklar, insanların söylediklerine, düşüncelerine, dertlerine ve ıstıraplarına tanık oluyormuş gibi. Mesela, ardı ardına kız çocuğu olan bir kişi, oğul arzusu içinde, kızına “Oğulay” adını verir, bakarsınız ki bir sonraki çocuğu erkek olur. Elinde ve yüzünde ben ile doğan çocuğuna “Holdor” adını verir, böylece o ben sabit kalır, bir dert veya belaya dönüşmez.

Benzer şekilde, ülkede dağılmış birçok kurtarıcı türbe ve mezarlar vardır, her birinin bir şekilde zorlukları kolaylaştırdığına birçok kişi sıkı sıkıya inanır. Bilgili kişiler îman konusunda vaazlar verir, batıl inançların tehlikesine karşı uyarıda bulunurlar. Ancak insanlar bu tür türbelere olan inançlarını asla terk etmezler. Büyük küçük köyler ve kasabaların insanları nehir gibi akarak buralara gelirler. Aziz zatlardan dileklerinin gerçekleşmesini tekrar tekrar isteyip dururlar...

2.1.1.3. Dağlar Arkasındaki Vaka

Tiyanşan’ın mavi buzlarını ve beyaz karlarını savurarak sert bir rüzgâr esiyordu. Issız genişliklerden estiği için sertçe hissediliyordu. O, baharın sıcak nefesini getirdi, ardıç ve servi ağaçlarının eski dallarını kırdı, gevşek kayaları yuvarladı. Bu sıcaklık altında buzlar yarıldı. Onun çatırdayan sesi hayvanları korkuttu. Dağ yamaçlarında otlayan geyik sürüsü can havliyle aşağıya doğru inmeye başladı. Rüzgâr, ardıçları kırıp geçti, dalları birbirine çarptırıp şiddetle vurdu, etkisi altındaki canlı ve cansız varlıklar kendi hallerinde inlemeye, ses çıkarmaya başladı.

Devrilen bir ardıç, geyik yavrusunun bacağını ezmişti. Anne geyik yavrusunun yanından ayıramıyordu. Biraz ileride, kahverengi tüylü koca ayı, av bulduğuna inanıp inanmamak arasında, ön iki pençesiyle devrilmiş başka bir ağacı kucaklayarak o tarafa doğru bakıyordu. Her halükârda, geyik yavrusunun ölümünü beklediği açıktı.

Bu kargaşa arasında, yeşil kaftan giymiş uzun boylu bir ihtiyar ortaya çıktı. Yine aynı durum yaşandı: Hayvanlar ondan korkmadı, ancak itaatle kenara çekilip ona yol verdiler. İhtiyar eğilip, ardıç altındaki geyik yavrusunu esaretten kurtardı. Geyik yavrusu aksayarak ihtiyarın yanına geldi, boynunu onun avucuna sürterek titriyordu. Hatta ince,

güzel tüyleri ihtiyarın ellerine yapışıp kaldı. İhtiyar dikkatle onun tırnağına baktı. Etin ezildiğini ama kemiğin sağlam olduğunu görünce, avucunu oraya koydu, aniden aksaması kayboldu. Geyik yavrusu neşe içinde zıplayıp oynayarak annesinin yanına doğru koştu. Her iki geyik de patikasız uçurumlardan aşağıya, sürüye doğru koştular.

Rüzgâr, adeta kahkahalarla esiyordu. İhtiyarın sakallarını çekiyor, bazen göğse yükseliyor, bazen heybetle yayılıyor, çevreyi etkisi altına alıyordu. Issız dağlar arasında bu olay gerçekleşti.

Amacına ulaşamayan koca ayı, kendi kendine homurdanarak, kaçan avına üzülerək ağaçlardan birinin gövdesini tırmalayıp zıplamaya başladı. Bu koca meşenin tepesinde vahşi arıların yuvası olduğunu biliyordu. Yuva tepede olduğu için çıkamayacağını bilse de bal kokusu burnuna vurup iştahını kabartıyordu. Yeşil kaftanlı ihtiyar bu manzarayı sessizce izledi ve yoluna devam etti.

2.1.1.4. Buğday Tarlası Vakası

Söylenenlere göre, tam olgunlaşmak üzere olan buğday tarlası kenarında onu görmüşler. Sapsarı altın başakların eğildiği güzel tarla üzerinde gürültüyle uçan kuş sürüsünü izliyormuş. Buğday tarlasının bekçisi, otların daha gür büyüdüğü bir yere ineğini bağlamış. Kontrol etmek için geldiğinde, ineğin çoktan ipini koparıp dere kenarına ulaştığını görmüş. Boynunu uzatarak “lık lık” diye su içiyormuş. Biraz ötede uzun boylu, yeşil kaftan giymiş bir adam duruyormuş. Buğday tarlası bekçisi onu tanımamış. Tanımadığı bu adam, buğday tarlasının tam ortasından geçen kişiye hitaben:

- Buğday tarlasını ezen kişiye lanet olsun! Buğday tarlasını mahveden kişiye lanet olsun!” diye seslenmiş.

Bekçi, onun neden böyle dediğini ve kim olduğunu sormak için o tarafa doğru yürümek istemiş, ancak inek elinden kaçıp tekrar suya gitmeye çalışmış. Bekçi tekrar baktığında, adam çoktan uzaklaşmış.

-“Ah, soramadım!” diye hayıflanmış ve işine devam etmiş.

Daha sonra bir gün aklına gelmiş ve bu olayı insanlara anlatmış. “Bunu duyun da bakın,” demişler bu olayı duyanlar, sanki bir hikmeti anlamış gibi. “Hızır dede ile karşılaşmış olabilir misin?”

-Evet, ama o hiç yaşlı değildi, güçlü kuvvetli bir adamdı.

-Belki sana öyle görünmüştür? İstedığı gibi görünebilir derler...

-Bilmem... Ama Hızır olup da hiçbir mucize göstermedi. Sadece "Buğday tarlasını mahveden kişiye lanet olsun." dedi, o kadar.

-Evet, belki yoldan geçen biridir... Neden öyle dedi ki acaba?

-Buğday başağı da bir rızık değil mi? Başak ne der, hiç duydunuz mu?

-Ne dermiş?

-Beni topraktan çıkardın, benden çoğalttın, bir taneydim, yüz yaptın. Kullarını da böyle çoğalt!" dermiş.

-Vay be, ne hikmet ama!

-Durun, acele etmeyin. Maşrab Baba'yı hatırlıyor musunuz?

-Deli Maşrab mı? Evet, hatırlıyoruz.

-“Bir taneydim, bin tane oldum.” dediğinde, başağı kastetmiş olabilir mi?

-Yok canım, insan nerede, başak nerede?

Evet, topraktan başını çıkaran bir ot, yani bir can sahibi olan bir şeyi yok etmek, sadece Hızır için değil, insan oğlu için de uygun bir iş değildir. İnsanlık, dünyada Hızır diye bir kulun var olduğunu Hz. Muhammed sayesinde öğrendi. Oysa bu haber geldiğinde, yani Hızır ve Musa olayının üzerinden bin yıldan fazla zaman geçmişti. Yaratanın o iki büyük kulunun buluşmasıyla ilgili insanlar, ancak asırlar sonra bu haberi öğrendilerse, daha pek çok akıl almaz sırların gizli kalmış olması mümkün değil midir?

Alışılmış düzenin bozulması insanı kendine çeker. Örneğin, “Falanca kişi su kanalını tersine akıttı.” derler. Saf insanlar buna şaşırır kalırlar. “O kişi suyun üzerinde sanki karada yürür gibi yürüyormuş!” Bir başkası ise “Akşam namazını Semerkant'ta, yatsıyı Mekke'de kıldığını görenler var.”...

Evet, insanlar gözlerinin önünde meydana gelen, ölümü ve yokluğu reddeden, olağanüstü birçok mucizeye şaşırılmazlar, ama birisi evrenin düzenini bozduğunda, ağızları açık kalır, hayret ederler. Ancak, bu olayların hepsi tarihte kalmıştır, bu garip bir şeydir. Hayat devam eder, sevinçler ve kederler yer değiştirir, görünmez kader rüzgarları

insanları çocuk sevinciyle, rızık neşesiyle batıdan doğuya doğru sürekli olarak sürükler, olaylar hikmetlere dönüşüp zihinlere yerleşir, tüm bunlar bir gün, tıpkı bir kirazın meyve vermesi, bir tırtılın kozasından kelebek olarak çıkması gibi, hayatın sonuçlarına dönüşür, olgunlaşmakta olan genç nesle bir şeyler anlatır ve durmaksızın akan ömür nehri onları da yavaş yavaş batıya doğru sürükler.

“Batıda ne var ki sürekli bahsediliyor?” diye sorarlar, bu sözün anlamını kavrayamadan.

“Kible,” diye cevap verirler çok şey görmüş olanlar. “Unutmayın, kible batıdadır.”

2.1.1.5. Yunus Hoca Kıssâsı

Yunus Hoca heybetli, saç sakalı ağarmış bir ihtiyardı. Söylenenlere göre, bir zamanlar gençliğinde, yani bundan elli altmış yıl önce, bir hocanın yanında çırak olarak başlamış, ancak dersleri tam anlamıyla başaramadığı için hocalıktan kovulmuş. Bu sözler büyük ihtimalle insanlar tarafından uydurulmuş olmalı. Çünkü her ne olursa olsun Yunus Hoca oldukça bilgili bir insan olarak saygı görürdü. Biraz bilgisi olanlar Yunus Hoca’ya soru sorarlardı. Ancak soranların kendileri de çok bilgili değillerdi. Örneğin:

- Dünya yaratılmış mıdır, yaratılmamış mıdır?

Bu kurnazca bir soru aslında Arapça bilen birine sorulur. “mahluk” Arapçada “yaratılmış” anlamına gelir. Arapça bilen biri “Evet, elbette yaratılmıştır.” der, çünkü yaratılışı anlar. Bilmeyen biri ise sadece canlıları, daha cahil olanı ise sadece hayvanları mahluk olarak düşünür ve gözlerini faltaşı gibi açarak “Nasıl yani! Dünya nasıl mahluk olabilir?” diye şaşırır.

Yunus Hoca böyle soruların arkasında bir hile gizlendiğini bilirdi, bu yüzden cahillerin önünde bu tür soruları ortaya atarak kendini bilgili göstermekten hoşlanırdı. Ömrünün sonunda ibadete çok yoğunlaştı. Ne zaman içeri girsem ya verandada ya da kulübesinde otururdu. Heybetli, yetmiş geçmiş olsa da saç ve sakalında siyahı daha çok, gülümseyen, zararsız biriydi. Aslında insanlar işlerini yapa yapa yaşlandıklarında dine yönelirler, ama bir keresinde Yunus Dede’ye neden böyle olduğunu sormuştum.

-“Bir olayın anlamını anladım da korktum,” diye cevap vermişti Yunus Dede.

-Hikâye neymiş?

-Hz. Yunus'u duymuş muydun?

-O kim?

-Büyük peygamberlerden biri. Bir gün kocaman bir balık onu yutuyor. Balığın karnında birkaç gün kalıyor. O karanlıktan Allah'a sürekli yalvarıyor, beni bu zulmetten kurtar diye. Nihayet Allah onun duasını kabul ediyor ve balık onu sahile çıkarıyor.

-Haa...

-O sırada Yunus Aleyhisselâm baygın haldeydi. Allah'ın lütfunu gör ki, kuru yerden bir kabak bitiveriyor. Kabağın hızlı büyüdüğünü bilirsın. Bir süre sonra yeşil yapraklarını yayıyor ve Yunus'un üzerine gölge yapıyor. Bu mucizeyi görünce tekrar dua ediyor...

-Peki, ne olmuş buna?

-İşte! Anlamadın mı? İnsanın kafasında bir şeyin şimşek gibi çakması lazım. Çakmazsa zor...

-Ne demek istiyorsun?

-“Eyvah! Dünyanın balık karnında yetmiş yıl yaşamışım da bir kez olsun bu karanlıktan beni kurtar diye dua etmemişim.” dedi, sakalı titreyerek. “Şimdi ölüm yaklaştığında titreyip sarsılıyorum ve kıyamet gününde Allah'ım hiç olmazsa başımda bir kabak bitirir mi diye korkuyorum...”

Yunus Dede yetmiş üç yaşında hayata veda etti. Bu sözler herkesin aklında kalmıştı. Bahar vakti mezarını ziyaret edenler, mezarın üzerinde bir kabak yaprağının yeşerdiğini görünce şaşırdılar. Ama kimse “Eh, bir şekilde tohum düşmüştür herhalde.” demedi. Yunus Dede'nin sözleriyle kabak arasında bir bağlantı olduğuna inanmışlardı, ama fark edememiştik. Bakın, Allah'ım mezarının üstünde kıyamet günü gölge yapsın diye kabak bitirdi!

Sonuç olarak, birden herkes Yunus Dede hakkında iyi şeyler söylemeye başladı. Şunu düşünüyorsunuz: Dünyada kaç tane Yunus var? Hepsi o mutlu Yunus gibi mi? Birisi öyle, diğeri böyle. Ne olursa olsun, yemeğini yiyip ömrünü sürdürüyor ve gitmesi gereken yere varıyor. Ancak, o çıkan kabak hatırına, insanlar gidip mezarını sıvayıp, toprağın üzerine küçük bir türbe de inşa ettiler. “Melek gibi biriydi, melek gibi gitti.” dediler.

O mezar hâlâ var. Yağmurlarda, rüzgarlarda sıvaları dökülmüş küçük bir mezar. Köyün diğer görkemli, heybetli kişileri gibi, Yunus dede de son derece sessiz ve garip bir sakinlik içinde yatıyor. Mekânı cennet olsun...

2.1.2. İkinci Bölüm

Sürekli akıp duran evrende Tanrı'nın kudretinden izler taşıyan yaşam arasında böyle hikâyeler, dünyanın neredeyse tüm halklarında farklı şekillerde ortaya çıkmıştır.

Az önce Tanrı'nın balık karnında ağlayan Yunus adında bir kulunu andık, değil mi? Onu Hristiyanlar “İona” olarak adlandırır. Hristiyanların anlatımı da bizim köydeki anlatıma benzer: Tanrı'nın iradesine boyun eğmediği için onu denizde bir balık yutmuş. Tüm Müslüman anlatılarındaki rivâyetler ise hemen hemen aynıdır. Ya da Hz. Musa ile konuşan bilgili bir kul olan Hızır'ı hatırlarsınız. Bu isim de bizim köylerdeki Hızır İlyas'a benzer. Çevre yeşilliklere büründüğünde, ekim dikim işleri başlamadan önce o halklar Hıdrellez Bayramı'nı kutlarlar.

“Yunus İbn Matta ise birdenbire üç kat karanlık içinde kaldı.” derler bilge kişiler. Gecenin karanlığı, denizin karanlığı ve balığın karnındaki karanlık... Tanrı isterse, insanı birkaç kat karanlığın içine atması hiç de zor değildir. O olayın nasıl gerçekleştiğine dair detaylar ise çeşitlidir. Ancak bunlardan gerçeğe en yakın olanı yine de Müslüman rivâyetleridir.

Yunus İbn Matta, îman çağrılarından yorulup “Bu halk hiç insafa gelmeyecek.” diye gece karanlığında başını alıp gitmiş derler efsanelerde. “Ayrılmak üzere olan bir geminin yanına gidip, karşı kıyıya geçmesini rica ettiğini hatırlayın. Bakın, görülmemiş bir olay yaşanıyor: Alemlerin Rabbinin elçisi görevinden yüz çevirip kaçıyor. Ayrıca denizde bir fırtına koptuğundan dalgaların gemiyi çöp gibi oynatmasını ve kişilerin onun çağrılarını hatırlayıp, “Rabbine yalvar, tufanı durdur.” dediklerini de hatırlayın. O zaman Yunus, kura çekmeyi önerdi. Kura üç kez Yunus'a çıktıktan sonra, gemidekiler üzülmek ve pişmanlık içinde onu denize attılar. Gemi altında sahile kadar yüzen devasa bir balık, onu o anda yuttu. Bu olayın büyüklüğünü düşünün. Tufan durmaya başladıktan sonra, gemidekilerin “Yunus'un söyledikleri doğruymuş.” diyerek hep birlikte îman ettiklerini de hatırlayın.

Dünya mahluktur. İçindeki arzu ve heves balığının sizi acımasızca yutmasından korkmuyor musunuz? Unutmayın, başka kurtuluşunuz yoktur. Bu olay, dünyada îman ve vicdan haykırışı gibi, ardında birçok anlamı barındırmaktadır.

Olayın kısaca özeti budur. Ancak Hristiyan âlimlerinin bundan bizim Yunus Dedemiz gibi bir sonuç çıkarıp çıkarmadıkları bilinmiyor. Yunus Hoca Efendi'nin basit bir sonucu ise insanı düşündürür, dünyanın işleyişine daha derin bir bakış açısıyla bakmaya teşvik eder. Hastalık nedeniyle bir yerde yatan, işleri yolunda gitmeyen, geçinmekte zorlanan yüzlerce, binlerce insanın zihninde buna benzer “Dünya karanlığında ömrüm geçti.” der gibi düşünceler oluşur.

Birbirinden güzel, harika parlayan manzaralar, resimler, lezzetler, kokular, mevsimler, havalar, dağlar ve taşlar arasındaki mucizelerin sinek kanadı kadar değeri yoksa, bu kadar muhteşem bir sanata ne gerek var? Örneğin, bir ördek yavrusu dünyayı başka bir şekilde görür, onun renk ve koku anlayışı insandan tamamen farklıdır. Rızkı sadece birkaç tane tohum ve böcekten ibarettir. Dikenlerin ortasında bile çiçek açtırarak gözü şenlendiren, çölün kraliçesi sayılan çalıya bakın, ona yeşil yapraklar ve kırmızı bir gövde ile güzel bir görünüm vermiştir. Bu aydınlık dünyayı balık karnı gibi dar ve sıkışık olarak görüp, ondan daha çabuk kurtulmak gerektiğine hükmetmek doğru mudur?

Bilginler bunlar üzerinde tartışırlar. Bunların hepsinin insanlarda bir his uyandırmak için yaratıldığını vurgularlar. Nuh'un gemisinin heybetini görüp aklı şaşsın, dünya suyla kaplandığında Nuh'un halini hayal etsin. İçilemez tuzlu suyun ne olduğunu anlasın ve bu içilemez denizde çeşitli hayatları var edip yerleştirdiğini, istediğinde taş gibi bir yürekten bile çeşitli rızıklar çıkardığını idrak etsin...

Yunus, okuryazar biriydi; bir zamanlar öğrendiği kutsal kelimeleri yamalayarak telaffuz ederdi. Acaba okuryazar olanların hali ne? Ancak, eğer insan, kuş rızkına itaat ederek, başka bir rivâyette belirtildiği gibi, dünyada yüz yıl yaşayıp yaşamayacağını bilmediği halde kendisine düzgün bir ev bile yapmamışsa, etrafındaki bu çeşit çeşit akıl almaz sanatların amacı nedir? Bu renklerden, tatlardan, gözlere neşe veren şeylerden hiçbirini yanına alamayacaksa, o zaman yanında götürebileceği şey ne?

* * *

Dünyada kaç tane Hızır var?

Bazıları der ki, sayısını Allah'tan başka kimse bilmez. İnsanoğlu onlardan sadece birini öğrendi. Diğerleri der ki, hayır, o tekti. Peki, insan nerede, kimden dünyaya geldi? Anne babası, akrabaları kim, soyu sopy ne? Gayb bilgileri verilmiş o büyük zat hakkındaki sorular çoğaldıkça çoğalır, asla azalmaz. Ne zamandan beri yeryüzünü dolaşıyor? Musa peygambere rastlayan Hızır, neden daha sonra kâinatın efendisi olan Muhammed Aleyhisselâm'ın yanına gelmedi? Demek ki, o zamanlarda bile aydınlık dünyayı terk etmiş ve Allah'ın rahmetine kavuşmuş muydu?

Yeryüzü çeşitli. Bir yerinde insanı mum gibi eriten kavurucu sıcaklar hüküm sürerken, sonsuz buz diyarlarında kar fırtınaları dinmez. Büyük buz dağları çatırdayarak parçalanır. O sularda da deniz canlıları ve kutup ayıları Allah'ın verdiği rızığa şükrederek hayatlarını sürdürürler. Ayrıca, durmaksızın yağmur yağın veya sürekli rüzgarların estiği yerler de var, çoğunda insan izine rastlamazsınız. Vahşi, ilkel doğa tuhaf bir denge içinde yaşamını sürdürür. Aklınıza, acaba Hızır o yerleri de dolaşır mıydı, diye bir düşünce gelir. Kimseye gerekli olmayan bir tilkiyi kurtarmış, bir geyik yavrusuna yardım etmiş... Peki, ne olmuş?

“Tilkiye değil, Hızır'a dikkat edin.” der bilenler. Hızır aslında iman yollarını açan bir kul değil midir? Siz başka ayrıntılara odaklanın. Zenginlerin giydiği kıyafetlere, yedikleri yiyeceklere bakın. Dünyada kuşın tüylerine hayran olup derisini yüzüp giyen, ceylan ve geyik güzelliklerine hayran kalarak onları ateşte kızartıp yiyenler var. Sonuçta, “Aklınızı kullanmıyor musunuz?” diye boşuna mı tekrar tekrar söylenmiştir?

* * *

Bir veli suyun üzerinde yürüyebiliyordu. Bu durum insanlara malum olunca, herkes kalabalıklar halinde onun yanına akın etmeye başladı. Ancak, veli insanlarla görüşmek istemezdi. Sonunda, bir kez olsun sırları hakkında konuşmaya razı oldu. İnsanlar sordular:

- Nasıl su üzerinde yürüyebiliyorsunuz?
- Aynen sizin karada yürüdüğünüz gibi, diye cevap verdi veli.
- O halde neden yürümüyorsunuz?
- Korkuyorum.

- Neyden korkuyorsunuz?

- Her adım attığımda “Ey Rabbim.” diyerek adım atıyorum. Su yüzeyinde çok ince bir perde var. “Ey Rabbim.” dediğim için o beni ayakta tutuyor. Biraz zayıflasam boğulacağımdan öyle korkuyorum ki, vücudumdan soğuk ter boşanıyor ne dünya ne de kim olduğum aklıma geliyor. Tüm düşüncem kıyıya ulaşmak oluyor.

İnsanlar bu açıklamaya karşı ne diyeceklerini bilemediler.

“Ah, mucizenin bu tarafı da varmış!” diye hayret ettiler. Allah’ın verdiği kerâmetlerin yükü ağır olurmuş demek ki.

- Siz anlamadınız, dedi veli. Üzerinizde gökyüzü, altınızda sert zemin olduğuna aldanmayın. Hepiniz su üzerinde yürüyen biri gibisiniz. O istediği an perde yırtılıp derinliğe batmaktan korkmuyor musunuz?

Görünmez Dede diye bir veli vardı, dilediği zaman dilediği yerde hazır bulunabiliyordu, derler. Yılan Dede adlı biri, Allah’ın yarattığı sürüngen canlılar ona sözsüz itaat ederdi. Şifa Dede adıyla bilinen biri, bir dokunuşla insan vücudundaki tümörlerin bir gecede kendi kendine eriyip yok olmasını sağlardı. Bu tür velilerden biri de Aslan Dede idi; heybetiyle insanları korkutan vahşi aslanları eşek gibi binerdi. Bir diğeri ise rüzgarlar ve mevsimlerin kanadında gelen merhametli bir zat olup, sürekli ağlardı. Erken yaşlanmış, saçları ağarmış biriydi ve insanlar onun ağlamasının ardındaki kudreti tartışırlardı.

Hatta elleri olmayan bir evliyanın sepet örerek geçimini sağladığını, onun nasıl ördüğünü merak edenler gelip kulübesini dikizlediklerinde, Allah’ın ona gaybdan el verdiğini veya bir diğerrinin gözleri olmadan görebildiğini anlatırlar. Kör kişi öyleymiş ki, uzaktaki dağın taşına konmuş turnayı bile görebiliyormuş. Yine, bu hallerinde, elleri olmadan örebildikleri, gözleri olmadan görebildikleri için Tanrı’ya yalvarıp, rahmetinden mahrum kalmamalarını dilerlermiş. İnsanlar o zatlardan daha neler sorduklarını ve nasıl cevaplar verdiklerini anlatmaya gerek yok. Bilenler susar. Bilmeyenler ise çeşitli tahminlerde bulunur, fakat söyledikleri genellikle hakikatten uzak olur.

2.1.2.1. Hırsız Abar Kışsası

Çölleri, bozkırları, vadileri, vadileri de dağlarla birleşen bu kadim topraklardaki sayısız köy yollarından birinde, Abar adında bir hırsız yaşarmış, derler. Abar öyle sinsi, öyle kötüymüş ki, insanların gözünü kamaştırıp, burunlarının dibinden hayvanlarını sürüp götürürmüş. Hiçbir köyde yaşamazmış. Zamanında anne babasının kucağında şirin bir çocukmuş. Ama anne babası öldükten sonra doğup büyüdüğü yeri terk edip, bozkırlara, çöllere kaçmış derler. O çevredeki “Guvuldak” adında bir köyün halkı, bir gün öğle vakti uzaktan birinin geldiğini görmüş. Ellerini gözlerine siper edip baktıklarında, gelenin Abar olduğunu fark etmişler. Köyün yaşlısı bağırmış:

- Bu Abar! Hırsızı yakalayın!

Ne garip ki, Abar gözünü bile kırpmadan öylece duruyormuş.

- “Ne? Sen hırsız değil misin? Neden kaçmıyorsun, öylece duruyorsun?” diye şaşırmış insanlar.

-“İnsanlar Allah’a inanıp, sevap umarak, çocuklarının rızkından giyip, kazandıklarını getirirlerken, onları tüketen sen misin, yoksa birkaç hayvanı çalan ben mi?” demiş Abar. Gözleri kırpmadan, soğuk bir ifadeyle.

-“Yaşlı adam çok saygıdeğer biridir, saygısızlık etme!” demişler insanlar.

-“Ben birkaç hayvanı açlıktan, karnımı doyurmak için çalardım,” demiş Abar. “Sen ise oruç tutup halkın malını yedin mi? Ben her hırsızlık yaptığımda Allah dedim. O, merhamet ettiği için insanlar benim hırsızlığımı fark etmediler. Sense, Allah’ın adını satarak zengin oldun. Söylesene, hangimiz daha saygısız?”

İnsanlar ne diyeceklerini bilememişler. Nihayet aklı başında biri:

-“Bunun adı hırsız olsa da biriniz onu hırsızlık yaparken yakaladınız mı? Elinizde bir kanıt var mı?” diye sormuş.

-“Hayır,” demişler insanlar. “Ama kendisi kabul ediyor ya?”

-“Sözünden dönerse ne olacak?” diye sormuş akıllı kişi.

İşte böyle sinsi bir hırsızdı Abar.

-“Öyleyse kimseye zarar gelmesin,” demiş o kişi. “Peki, neden halkın arasına geldin?”

Bunun üzerine Abar, bozkırda olan olayı anlatmış.

-“Çadırımda yatıyordum,” demiş. “Bir ara bir gölge sezdim. Çıkıp baktığımda, bir ihtiyar bir aslanı eşek gibi sürerek geliyordu. İhtiyarı geçin, ama aslanın vahşetini görmeliydiniz! Devasa, her pençesi birer sopa gibi, yeleleri dalgalanıyor, kuyrukları sertçe sallanıyordu. “İyi ya.” dedim, dilim tutuldu.

- “Evet, Abar?” dedi ihtiyar bana. “Merih alçalıyor, öylece yatacak mısın?”

-“Fıtratım ters ya “Merih’in ne olduğunu bilmiyorum ama alçalmasından bahsediyorsun.” dedim.

-“Alçalırsa ve üzerine düşerse, seni kurtaracak kimse olmayacak.” dedi ihtiyar. “Altında karınca gibi ezilip, paramparça olup öleceksin.”

Böyle deyip asasını bir salladı, yüzlerce yaratık ortaya çıktı. Aralarında timsahlar ve tanımadığım korkunç vahşi hayvanlar vardı. Hepsi dişlerini gıcırdatarak vahşet saçıyordu.

- “Tövbe.” Dedim üç kere. “Hey ihtiyar, sen kimsin ve bunlar ne?”

-“Bunlar senin günahların.” dedi ihtiyar. “Her bir yaptığın bir vahşiye dönüşüp seni bekliyor.”

-“Guvuldak denilen köye gideceksin.” dedi sonra. “Orada eski, yıkılmış bir duvar var. Onu tamir edeceksin, sonra halk ne verirse onu yiyeceksin. Umulur ki günahların affedilir.”

Sonra aslanına binip yukarı doğru süzülerek gitti. Ben de arkasından gittim.

İnsanlar Abar’ın sözlerine inanmadı. Onun cahil bir adam olmasına rağmen bu tür şeyleri nereden bildiğine şaşırdılar ama yine de onu kovdular. Ancak Abar, kendisine kızsalar veya azarlasalar da gitmemiş. “Bekleyin, son olarak bir şey söyleyeyim,” demiş. “O aslanları bir görseydiniz! Onlar bir insanı sağ bırakmaz. Sizden yemek istemiyorum. Şu camide su taşıyıp temizlik yapayım yeter. Hizmetinizi göreyim.”

-“Senin hizmetine ihtiyacımız yok,” demişler insanlar. “Bu zamana kadar biz kendimiz hallettik.”

-“Ama ben çok korkuyorum,” demiş Abar. “Size tarif edemem ama gerçekten çok korkuyorum.”

- “Günahı sen işledin, tövbesini de sen halledersin.”

Abar, bu sözlerden sonra gitmiş. Onu bir daha gören olmamış. Ne olduğu kimseye ayan değildi. Yıllar geçip bahar geldiğinde köyün aksakalı konuşamaz hale geldi. Neden konuşamaz hale geldiği kimseye açıklanmadı. Halini hatırlı sormaya gelenler onu neşelendirmek için gülümseseler de o duvara işaret edip gözleriyle bir şey anlatmaya çalışıyormuş. Muhtemelen orada çok korkutucu bir şey gördüğünü anlatmak istiyormuş.

“Ey tövbe, Allah’ın verdiği nimetlerin kıymetini bilemiyoruz,” diyorlarmış insanlar dışarı çıktıklarında. “Bak, dil denilen şey sadece bir parça et. Kuşta da var hayvanda da var. Ama onu alırsa, insanın durumu ne hale gelir!”

O yıl aksakal bir daha kendine gelemeden vefat etti. Sonra Abar’ın haberi çıktı. Bozkıra çıkanlar çölde bir türbe görmüşler. Küçük bir pınar şırl şırl akıyor, türbenin önünde ise sakalı uzamış bir Abar oturuyormuş. Onu tanımak imkansızmış. Eskiden enerjisi taşan, kara gözleri ışıldayan, hareketli bir delikanlıydı. Şimdi ise gözleri matlaşmış bir zavallı. “Eğer bu gerçekten Abar ise, Allah ona merhamet etmiş.” demişler insanlar.

- “Bu, Aslan Ata Türbesi,” demiş Abar. “Onu burada inşa ettim. Hakkı ve hürmeti için bu türbeyi yaptım.”

- Hiçbir canlı olmayan bir yerde türbenin ne faydası var?

- “Burada canlı olup olmadığını siz nereden bileceksiniz?” demiş Abar. “Her sabah yüzlerce böcek ve kuş gelir. Onlara taneler serperim.”

Abar efsanesi böyle ortaya çıktı. O türbe hâlâ duruyor. Bozkırdan dağlara doğru yarım gün yürürseniz, tek tük çıkan dikenli bitkilerin ve çölde yetişen çalılıkların arasında üzerindeki tülbentiyle görünür. Halk buraya Aslan Ata Türbesi diyor.

Abar unutulup gitti. Onu kimse hatırlamadı. Sadece bir kişinin rüyasına girmiş. Rüyasında, arkasında ev gibi büyük örümcekler ve duvar boyunca akrepler varmış.

“Bunlardan nasıl kurtulacağımı bilemiyorum.” dermiş Abar, hıçkırarak hıçkırarak ağlayarak. “Bir an bile duramıyorum. Durursam, şunlar beni yiyip bitirecek.” Böyle deyip uyanırmış.

O rüya gerçek miydi, yalan mıydı? Her ne olursa olsun, gerçek bile olsa, yalan bile olsa kimseye bir faydası dokunmayacağı kesin. Hayat devam ediyor, insanlar her gün farklı rüyalar görüyor, her birine dikkat edilirse hayatın tadı mı kalırdı?

Abar’dan sadece bu hikâye kaldı, o kadar.

2.1.2.2. Anne Hikâyesi

Evladım, hayat zordu, yaşam çok meşakkatliydi. Yeni gelin olarak geldiğim ev, büyüdüğüm evden pek farklı değildi. Aynı zahmetler ve emekler burada da devam etse bile kendi evim diye seviniyordum. Ne de olsa, kızlar büyüyüp de evleneceği zaman kendi evinin sahibi olmayı hayal eder. Eve girdiğimde, yeni yataklarımın kokusuyla mutlu olurdum. Kim bilir, o zamanların en sevindiren şeyleri yeni yorganlar, kilimler ve perdeler miydi? Eşyalarımı bakıp mutlu olurdum, nihayetinde altı yaşında bir kız çocuğuydum. Küçük kızlar bana imrenerek baktığında, kendimi yedinci gökte hissedirdim. Sanki büyümüşüm, değerim artmış gibi gelirdi. Kim görse “Sen daha da çoğal, rızkın buğday gibi dağılsın.” diye dua ederdi. Bilirsin, kızların en büyük hayali evlenince evlat sahibi olmaktır. “Yavrum.” diyen sesin verdiği mutluluk insanın içini ürpertir, gözlerinin içini bağrına basmak ister. Ben de bir sürü oğlum ve kızım olmasını isterdim.

Yıllar geçti, Allah bana evlat vermedi. İçime bir hüznün düşmeye başladı. Yedi ceddım sağlıklı. Neden evlat vermiyor, acaba bilmeden bir günah mı işledim diye korktum. O zaman büyükannen şöyle dedi: “Her cuma ekmek yapıp, yedi komşuna dağıtacaksın. Boynunda asılı kalmayana kadar her dağıttığının sevabını Hızır Dede’ye adayacaksın Bazen kaderinde olmayan şeyler, büyüklerin duasıyla nasip olur. Hızır öyle bir zattır ki, çağırırsan duymaz, seslenirsen gelmez, ama onun için bir şey yaparsan hemen bilir. Yeryüzünde kimse bana sevap bağışlamaz, bu kul kimmiş diye dünyanın öbür ucundan bile gelir. Şunu bil ki sevap son derece büyük bir şeydir. İnsan evladından başka hiçbir yaratık sevap kazanamaz, onu başkası için bağışlamasını da hiç söylemiyorum bile! Hızır buna muhtaç ise, hikmetini sen çözersin. Ayrıca, her sabah kalktığında kapını

mutlaka aralık bırak. İnsanlar uykudan uyanıp uyanmadığı sırada Hızır Dede temiz ve düzenli hanelere rızkını dağıtır, düzensiz ve bakımsız evlere ise hiç uğramaz.” Dediklerini yaptım. Her cuma yedi tandır ekmeği yapıp yedi komşuya dağıttım. Komşularım sürekli bana dua etti. Bir yıl geçti, hamile kaldım.

Ahırda hayvanlara yem veriyordum. İnek buzağılamıştı. Hayvan buzağısına öyle bir sevgiyle bakıyordu ki! Buzağı ise hoplayıp zıplıyor, arka ayaklarını havaya kaldırarak oynuyordu. Bir tur atıp annesinin yanına döndüğünde boynunu uzatıp pütürlü diliyle yalıyor, buzağın tüylerinde ıslak izler kalıyordu.

“Ey Yüce Allah’ım, şu hayvana bile yavru verdin, bana da vermeyecek misin?” diyerek ağladım. Bak, en zayıf serçeler bile yavrularını büyütüyor. Karıncalar yavrularıyla birlikte yuvalarını genişletiyor. Kovayı alıp, dışarı su almaya çıktım. Hava sıcak ve boğucuydu. O sırada yoldan bir ihtiyar geliyordu. İlk bakışta tanıdık gibi geldi. Tekrar baktım, tamamen yabancıydı. Ama yüzü ışıltı saçıyordu. Gelip şöyle dedi:

- Kızım, bir kâse su verir misin? Çok susadım.

-“Hemen” dedim ve su getirdim. İhtiyar suyu içip memnun oldu ve gülümseyerek:

- Evinizde her ağaç var, ama kiraz ağacı yokmuş, öyle mi? dedi.

Gerçekten de bahçemizde kiraz ağacı yoktu.

- “Evet, öyle,” dedim.

-“Şimdi tam zamanı,” dedi.

-“Hani kurumuş bir çalılık olan bir yer var ya, oraya üşenmeden bir kiraz fidanı dik, tamam mı? Gelecek yıl çiçek açtığında hem sevinecek hem de meyvesinden yiyeceksin.”

Sonra kibleye döndü ve “İnşallah! Öyle olsun!” diye dua etti.

Eve geri girdim, kâseyi yerine koydum, hayvanlara suyunu tam olarak vermemiştim, ahıra doğru giderken birden durakladım.

-Yok artık, o ihtiyar evimde kiraz ağacının olmadığını nasıl bilebildi ki?

Ahırın önünde gerçekten de kurumuş bir nar ağacı olan bir yer vardı, oraya bir şey ekmeyi düşünüyordum. O yerin var olduğunu nereden bildi? Kalbim hızla atmaya başladı. Koşarak geri döndüm. Dışarıya çıktım. Baktım ki kimse yok. Sadece sıcakta topraktan buhar yükseliyordu. İçimde bir ışıltı yanmış gibi oldu. Ertesi gün dedenle

konuşup bir kiraz fidanı getirdim. İkimiz de diktik, her kazma vuruşunda, her su döküşümde “Allah” diyerek durdum. Kiraz fidanı tuttu. O yıl hemen yaprak açtı, ama çiçek açmadı. Sonbahar geldiğinde fidanı dikkatlice sardım. Her gün gidip kontrol ettim. Bir bahar daha geldi. Ağaçlar yeşillere büründü. Kiraz ağacım bir anda çiçek açtı. Çiçeklerine bakarak, okşayarak “Sen çiçek açtın, ya ben?” diye iç çektim.

Babam erken yaşta vefat etmişti. O gece rüyama girdi. Beyaz gömleklerini giymiş, yeni kuşaklarını kuşanmıştı. “Kızım, evinde bıçak yokmuş, yenisini getirdim.” diyerek, parıldayan bir bıçağı alıp beline koyuyormuş ve “Bu çok keskin hem eti hem de kemiği keser, dikkatli kullan.” diyormuş...

Aman Allah’ım! Rüyada yüzük ya da takı görsen kızdan, bıçak ya da hançer görsen oğlandan haber gelir, demezler miydi? Sevinirken sancım başladı. Durmak bilmiyor. Kötü bir şey mi yedim acaba? Koşup anneme söyledim, biraz rahatlardım. Ama kısa bir süre sonra yeniden başladı. Rahmetli annem hayattaydı, benim elma ağacının altında kıvrandığımı görüp:

-“Aha!” dedi sevinçle. “Allah verecek dememiş miydim? Zaten yüzündeki kızarıklıklar çoğaldığından ve rengin solduğundan anlamıştım... İnşallah ömrü ve rızkı ile vermiştir!”

- Aman Allah’ım! Birden gelen mutluluk böyle mi olurmuş?

“Gerçekten mi?” diyorum ve kahkahalarla gülmek istiyorum, içim içime sığmıyor. Her yer o yüzden mi değişti? Evim sanki nurla dolmuş gibi görünüyordu. Harika rüyalar görüyordum; yeşil ormanlarda koşan ceylanlar, kalın ağaç gövdelerine tırmanmaya çalışan ayılar, yerden kaynayıp çıkan pınarlar rüyama giriyordu. Ceylanların boyunlarını okşayarak oturuyordum...

Bütün bunlar o ihtiyarın duası sayesinde miydi? Ne bileyim... Onun bir veli mi olduğunu düşünmeye başladım. Bir bakıyorsun, ona hiç benzemiyor, ama bir bakıyorsun, gerçek gibi. O olaydan sonra dokuz ay geçti. Baban, ardından da halaların dünyaya geldi. Kiraz ağacı her yıl büyüdü, her yerini çiçekler kapladı, meyvelerini kuşlar toplayıp götürdü. Ben ise dokuz çocuk sahibi oldum. Sonunda yaşlandım, artık çocuk doğuramaz hale geldim, kiraz ağacı da kuruyup gitti.

-O ihtiyar kimdi acaba?

-“Hz. Hızır’dı.” dedi annem, güvenle. “Bir yerlerde dolaşırken, her cuma komşulara dağıttığım ekmeklerin sevabını alıp durduğuma şaşırmış, beni bulmaya gelmiş. Kim bilir, gözükmeden evimi de kontrol etmiştir? Bakmış ki, bir garip evlat hasretiyle yanıyor... Ona acımış, dua etmiş ve gitmiş.”

-Başka işi yok muydu? Sizin ekmeğiniz için mi gelmişti?

-“Yanılıyorsun.” dedi annem. “Allah onu boşuna mı yarattı? Küçük böceklerin bile bir işi var da Hızır’ın mı olmaz? İnsanların işlerini kolaylaştıran kerâmetli bir zat o. Ah, dünya üzerinde kaç insan var? Onların arasında dolaşarak, kimseye fark ettirmeden bir şeyleri düzeltir. Sonra hayatında bereket gelmeye başlar, nereden geldiğine aklın ermez. İçinden hissedersin ama gözünle görüp elinle tutamazsın. En önemlisi, evin mutlulukla dolup taşar. İçeri girsene de çıksan da bunu hissedersin. Bak, sen benim en büyük mutluluğumsun.” dedi annem, yüzümü öpüp durarak. “Mümin bir Müslümana başka ne gerek olur? Evim tam, çocuklarım bol, işte bu mutluluk...”

-Sonra hiç görünmedi mi?

-“Hayır, hiç görmedim.” dedi. “Baban doğduktan sonra da yedi ay boyunca Hz. Hızır’a ekmek yaptım. Her seferinde minnettar olup, teşekkür ederek ekmek yaptım. Ekmek kırıntılarını kuşlara döktüğümde bile sevabını ona adadım. Hızır karşıma çıkmadı ama rüyama girdi.”

Baktım, aynı ihtiyar, gülümseyerek duruyor. Arkasında bir yerlere giden bir kalabalık var...

-Tojineso, kızım.

-“Evet, ismimi de biliyormuş.” diye şaşırp kaldım.

-“Artık yeter,” dedi. “Anne ve baban sevaba muhtaçlar. Bu kadar aradın, tamam. Ben de senin gibi Allah’ın bir kuluyum. Hayatının kalan kısmında anne ve babana sevap bağışla, senden razıyım.” diyerek o garip kalabalığın içine karıştı.

O işten sonra bunu bıraktım. Şimdi ne kadar iyi iş yaparsam yapayım, sevabını hâlâ anne ve babama bağışlıyorum. Onları özlüyorum, içimde hâlâ küçük bir kız çocuğuyum...” diye iç geçirdi. “Sizin gözünüze ise titrek bir ihtiyar kadın olarak görünüyorum...”

Halk arasında böyle yüzlerce hikâye daha var. Ancak, neden bilinmez, o kerâmet sahibi zat bugün kimseye görünmüyor. Tarih insanların saf olduğunu söyleyecek olsak, bugünün becerikli insanları da ona rastlamayı arzuluyor. Ama o yok, yok, yok! Rüzgarlar esiyor, kavakların uçlarını büküp büküp yağmur taşıyan bulutları sürüklüyor, dolular yağıyor, hava değişiyor, bitkiler yeşeriyor, sonra tekrar kayboluyor. Hayvanlar doğuyor, ölüyor... Hayat aynı şekilde devam etse de hiç kimse “Hz. Hızır’ı gördüm.” demiyor... Sanki Musa ya da Yunus peygamberler veya başka kutsal kişiler gibi ölmüş, sadece tarihî sayfalarında kalmış... Onlar Allah’ın seçkin kullarıydı, ama artık aramızda evliyalari da göremiyoruz. Hepsî tarihte, akıl ve gözle erişilmesi zor karanlıklar içinde, ulaştıkları bilgilerin göğsünde sonsuz huzura kavuşmuş gibiler...

2.1.2.3. Bilge Kişi ve Deli Kıssâsı

Seyrek bitkilerle kaplı bir çöl bozkırında iki kişi yürüyordu. Biri boynunda bir ip, beyaz kefene sarılmış zayıf biri, saçları dağınık; diğeri ise yeşil bir kaftan giymiş, uzun boylu, güçlü kuvvetli bir adamdı. Arkalarından bir köpek de onları takip ediyordu. Bir yere vardıklarında, yeşil kaftanlı adam sordu:

-Dar ağacını keserken beni neden durdurdun?

-“Eyvah.” dedi boynunda ip olan kişi. “Ölüm oku atılacaksa, nereye kaçacaktın?”

-“Doğru söylüyorsun.” dedi yeşil kaftanlı adam, düşünerek. “Ölüm başka birine vuracak olsun...”

-Artık varış noktası yok. Her şey sona erdi. Yolculuğun hayırlı olsun.

-”Ne dersin, yeniden görüşmek nasip olur mu?” diye umutsuzca sordu boynunda ip olan kişi. “Dünyaya geldim ve bir an içinde gidiyormuşum gibi hissediyorum. Cemalini bir kez göreyim diye bütün ömrümü geçirmiş gibiyim.”

-Kara çam ormanını geçip, başımı eşiğine koymuş gibi hissediyorum... İçim endişeyle dolu, görebilir miyim?

- Eşiği aştın, dedi yeşil sarıklı zat. Bundan ötesine ben gidemem. Her ne derdin varsa, kendisine söylersin.

-“Söylediğin gibi olsun.” dedi arkadaşı. Sonra tereddüt ederek, birdenbire yüzü parladı ve şöyle dedi:

-Yeniden karşılaşmak nasip olur mu olmaz mı, ikimiz de bilmiyoruz. O halde... benden razı ol! Elveda!

-“Sen de benden razı ol. Elveda!” dedi yeşil sarıklı adam.

Boynunda darağacı ipi olan adam kendi yoluna giderken, etrafı çöl sıcaklığı gibi sarıp bir ses yayıldı. Sanki canı varmış gibi, gölgesinin ardından koşardı. Kasırgaya dönüşüp, kumları tozutup savurur, bazen öne atılıp göklere vurur, bazen de geride kalıp peşinden giderdi:

Göster cemalini sarhoşlara,

Aşkında yanan perişanlara.

Benden dua, senden kabul,

Canım feda güzel olanlara.

Ey günahı büyük, merhamet etmez misin,

Bak biraz da şu zavallılara.

Mecnun senin için terk etti dünyayı,

Başını eğdi eşiklere...

İki kişi bu şekilde birbirlerinden ayrıldılar.

2.1.3. Üçüncü Bölüm

O gün hava sıcaktı.

Milli Üniversite'nin Felsefe Fakültesi öğrencileri bir sonraki derse hiç de hevesli değildi. Uzak tarih olayları, tahminler ve tartışmalar onları iyice sıkımişti. Sonuçta, insan aklı olgunlaşıp, hayat olaylarını görüp, öğrendiği bilgileri deneyimiyle karşılaştırdıktan sonra felsefeye ihtiyaç duyar. Henüz ergenlik eşiğine yeni adım atmış genç erkek ve kızlara uzun, nerede başlayıp nerede bittiği belli olmayan ihtiyar adamların hayatla ilgili uzun çıkarımlarının gereksiz gibi görünmesi de doğal.

Okulun ilan panosuna büyük bir ilanla Bugün Mısır'dan gelen meşhur âlimin ders vereceği bildirilmişti. Hatta bu konu bile öğrencilerin ilgisini çekmedi; fakülte dekanının sert ve disiplinli uyarılarından sonra gençler işin ciddiyetini kavrayarak şimdi o dersliğe gitmek ve arka sıralardaki yerleri kapmak için acele ediyorlardı. Konu da oldukça ilginçti: “Halk Rivâyetleri ve Modern Bilim”.

Çeşitli olayları değerlendiren ve hatta bilimsel keşiflerden bile felsefi sonuçlar çıkarmayı seven bu ders, artık insanların zihnindeki rivâyetlerden hem genel hem de son derece akıllıca sonuçlar çıkarmaya kararlıydı.

Tam vaktinde sınıfa Daniş Hoca girdi. Kısa boyu, yavaş yavaş yürümesi, kel kafası ve nasihat vermeyi sevmesiyle bu lakabı almıştı. Yanındaki uzun boylu, atletik yapılı, modern giyimli, hatta ceketinin cebine kravatıyla uyumlu yeşil bir mendil takmış olan kişiyi saygıyla kürsüye çıkardıktan sonra, Daniş Hoca heyecanla ilan etti:

“Doğu Felsefesi Akademisi’nin hakiki üyesi, birkaç yüksek öğretim kurumunun fahri profesörü bugün bizim misafirimiz. Değerli bilim insanı, bize halk arasında hala dolaşan rivâyetlerin gerçek yorumlarını açıklamak üzere buraya geldiler.” Öğrenciler arasından zayıf alkışlar duyuldu. Daniş Hoca oturanları gülümseyerek gözden geçirirken, penceredeki raf üzerinde biriken tozu ve siyah bir ölü sineği fark etti.

“Hay aksi, kimse dikkat etmemiş. Misafirimizin gözüne çarparsa rezil oluruz.” diye düşündü rahatsız bir şekilde. Ama artık vakit geçmişti, hatayı düzeltmek mümkün değildi.

-“Saygıdeğer öğrenciler!” dedi Daniş Hoca, daha da neşeli bir sesle. “İzninizle, kısa bir açılış konuşması yapmak istiyorum. Bugün sizinle asırlardır dilden dile dolaşan mucizeler hakkında sohbet edeceğiz. Geçmiş zamanlarda sıradan insanlar, varlıklarını hayali güçlere inanarak sürdürüyorlardı; bunu biliyorsunuz, elbette. O tür rivâyetler günümüzde de zaman zaman karşımıza çıkıyor. Doğru mu?”

-“Doğru.” sınıftan zayıf bir yanıt geldi.

-İnsan vücudunun imkanları sonsuzdur, ancak bizler onun sadece iki türünü kullanabiliyoruz. Halk arasında böyle inançlar vardır. Örneğin, Yunus adlı peygamberin bir balık tarafından yutulduğu anlatılır. Ya da çölde dolaşan Hızır peygamber hakkında rivâyetler vardır. Biliyor musunuz?

-Evet.

-Bu rivâyetlerde o kadar çok çelişki var ki akıl almaz, dedi Daniş Hoca. İnsanı yutabilecek ve onu midesinde birkaç gün tutabilecek bir yaratık ne olabilir? Böyle devasa balıklar sadece üç çeşittir: Yunus balığı, kaşalot balinası ve köpekbalığı. Yunus balığı son derece büyük bir yaratıktır, ama insanı değil, sıradan balıkları bile yutamaz çünkü boğazında tarak bulunur. Kaşalot gerçekten de insanı yutabilir, ancak nedense insan

türüne hiç yaklaşmaz, hissettiği anda yedi mil uzaklaşır. Köpekbalığına gelince... bazı halklar ona “kuduz balık” derler, çünkü avına kudurmuş bir köpek gibi saldırır, etlerini koparıp yer, yani yutmaz. Ya da Hızır peygamberi ele alalım. İnsanlar onu zayıf ve yaşlı bir adam olarak hayal ederler. Tuhaf, yaşlı bir adam ise çölü nasıl gezip dolaşacak kadar güç buluyor? Çölü gördünüz mü, diken ve çalı dışında bir şey yetişmez, nereden yiyecek buldu, nereden su buldu? Ancak, neredeyse her köyde birine rastladığı söylenir. Söylesenize, o halde neden bugün kimseyi balık yutmuyor ya da bahsedilen Hızır kimseye görünmüyor?

Cevap alamayınca, Daniş Hoca haklı sorusundan büyük bir haz alarak devam etti:

-Yutulmuş ya da görünmüş olsa... Peki, kime faydası var?

“Kimseye yok!” diye kendi kendine cevap verdi, sonra düşüncelerini paylaşmaya başladı:

“Yakın zamanlarda bile atalarımız son derece yoksul bir hayat sürdüler. Bu yoksulluktan kurtulmanın imkânsız olduğunu biliyorlardı, elbette. Bu nedenle çeşitli hayali varlıklar yarattılar. Eski rivâyetlerin hepsi, destanlar ve masallar gibi, insan hayalleri ve arzuları hakkında bahseder. Örneğin, Süleyman peygamberin rüzgarla uçtuğu söylenir. Bir diğeri ateşte yanmamış, bir başkasını ise balık yutmuşmuş. Dikkat ederseniz, insanlık son yüz yılda kendi rüzgarını oluşturup gökyüzünde uçmanın yanı sıra uzaya da gidip Ay’a ayak bastı. Ateşte yanmamak meselesine gelince, itfaiyecilerimizi iyi tanıyorsunuz, onların özel kıyafetleri ateşin içine rahatça girip çıkmalarına olanak sağlar... Daniş Hoca biraz düşündü ve devam etti.

“Hava!” dedi sevinçle. “Sonuçta, ateş yandığında havayı emer, değil mi? Bu yüzden itfaiyecilerin giysilerinde hava delikleri bulunur... Sonuç olarak, modern bilim hiçbir mucizeye yer bırakmadı. Bugün insanlık artık Hızır, Süleyman ve İbrahim olmuştur. Balığın karnındaki insana gelince... Uzayın karanlığı yanında bu ne ki? İnsanlık çoktan uzay gemisinin içinde soğuk karanlık ve yıldızlara bakmış, ancak karanlıktan korkup, beni kurtar, diye bağırmamış, aksine dünyada kendisini izleyen insanlığa gülümseyerek el sallamıştır...”

-Şimdi sözü değerli âlimimize bırakalım izninizle. Çünkü onlar, âlemdaki bu tür kerâmetli zatların bilgisiz, cahil insanların hayal gücüyle uydurulduğunu ispat edebilirler!

Âlim, bir süre sınıfı gözlemledikten sonra konuşmaya başladı. Sesi sakin, yumuşak, ama sınıfın en sonuna kadar eşit bir şekilde ulaşıyordu. Bu ses herkesin ilgisini çekti.

-“Gün tepedeydi, iki denizin suyu birbirine karışmadan yavaşça dalgalanıyordu.” dedi âlim. Sanki bu tonda herkesin aklını uzak diyarlara, bir tarafında çöl kumlarının deniz gibi dalgalandığı, diğer tarafında ise deniz suyunun çöldeki gibi dalgalandığı diyarlara götürmek ister gibi.

-Bu tuhaf sınırların kesiştiği yerde, ıssız bir sahilde, bir adam ve onun hizmetçisi yürüyordu. Önde yürüyen kişinin adı Musa, arkasındaki sepet taşıyan hizmetçinin adı ise İsa Navin idi.

2.1.3.1. Kızıldeniz Kıyısındaki Vaka

İsa Navin dindar bir insandı. Çocukları var mıydı, soyunun kökeni neydi, bu konularda kimse bir şey bilmiyordu. Musa Aleyhisselâm’a büyük bir sevgi duyduğu için ona hizmet etmeye gönüllü olmuştu. Şimdi Tanrı’nın peygamberi önde yürüyordu ve görünüşüyle sıradan insanlardan hiç farkı yoktu. Çarığının geride bıraktığı izler de oldukça sıradandı. Tuzlanmış balığı sepete koymuşlardı, Navin de onu omzuna asmıştı.

Navin, bu sahile neden geldiklerini bilmiyordu. İki denizin birleştiği yerde, etrafta canlı bir varlık görünmüyordu. Pek çok olaya tanıklık etmiş ebedi kayalar sıcaktan çatlayıp yarılıyordu. Sıcaklık arttığında küçük canlılar o yarıklara girip canlarını kurtarmaya çalışırdı. Denizden gelen köpüklü sular sahile vurup geri çekilirdi. Navin, bu köpüklerin neden oluştuğunu iyi biliyordu. Tuzlu su, içine düşen her şeyi köpüğe dönüştürür, bu yüzden deniz suyu her zaman temiz kalırdı.

Bir süre sonra, güneş biraz daha yükseldi. Etraf sıcaklıktan dolayı mavimsi perdelerle örtülmüş gibi görünmeye başladı. Bu sırada Navin, omzundaki sepette anlaşılmasa bir hareket hissetti. İlk başta bu hareketin ne olduğunu anlayamadı. Sepete bir yılan yavrusu girmiş olabilir mi diye düşündü, ardından eğilip sepeti omzundan indirdi. Kapağını açtığında ise tuzlanmış balığın birden canlandığını ve çırpınıp kendini dışarı attığını gördü.

Kumsalın sarı kumları üzerine düştüğünde balık bir iki kez daha çırpındı ve dalga gelip onu kucakladı. Navin, olan bitene akıl erdiremeden öylece bakakaldı. Bu olağanüstü olay bilincini sersemletmişti. Dili tutuldu. Hiçbir şey söyleyemedi. Ardından daha da garip bir olay gerçekleşti. Tuzlanmış balık canlandı ve denizde yüzmeye başladı. Ancak yüzdüğü yol olduğu gibi kalıyordu. Şimdi balığın vücuduna uygun, deniz dibine doğru uzanan ince bir boruyu andırıyordu.

“Vay! Vay!” diye şaşkınlıkla haykırdı Navin.

Musa işaret ettiğinde, Navin sersemlemiş bir halde kaldı ve bilinçsizce sepeti tekrar omzuna astı. Biraz sonra tekrar baktığında, sahilde kimse yoktu. “Sıcak yüzünden gözlerim bana oyun mu oynuyor acaba?” diye düşündü, alnındaki teri silerek. Evet, sıcaklık artmıştı ve garip hayaller görmeye başlamıştı.

Sonra kendine gelip, az önce aklında kurduğu şeyler komik ve anlamsız göründü, bu yüzden hocasının peşinden yürümeye devam etti.

Güneş biraz daha yükseldiğinde, Musa daha yüksek bir kayanın gölgesine oturdu ve yüzündeki teri silerek hafif sesle konuştu:

-“Hey Navin! Güneş tam tepedeyken öğle yemeğimizi yesek mi?” dedi.

Navin başını salladı ve gölgeye sepetini koydu. Sepette balıktan başka bir de su testisi vardı. Kumları biraz temizleyip oturacak bir yer hazırladı. Efendisi için yakındaki bir taşı getirip oturttu. Sonra sepetin üzerindeki mavi örtüyü açtı ve hayretle donakaldı.

-Vay! Vay!” diye tekrar etti, dili tutulmuştu.

-Vay hâlîme! Vay hâlîme! diye bağırarak başına sıcak toprak atmaya başladı.

-Ne oldu, ey Navin?

-“Balık suya düştü ve yüzüp gitti! Balık suya düştü ve yüzüp gitti!” diye tekrarlıyordu. “Ne kadar talihsizim! O güzel kız aklımdan çıkardı onu.” Şimdi, efendisinin kendisine kızacağını düşünerek omuzlarını sıkıyordu. Ancak Musa aniden heyecanlanarak:

-“Aradığımız şey işte bu!” dedi. “Hadi geri dönüyoruz. O yeri hatırlıyor musun?”

- Evet, suda iz bırakan bir şey gerçekten kalabilir mi? Ve insan bunu unutabilir mi?

Musa hafifçe gülümsedi ve cevap verdi:

- Evet.

Musa ve hizmetkarı geri döndüler. Bu dönüşün bir başka garip yanı ise, gelirken kolayca geçtikleri yolun şimdi birden zorlaşmış olmasıydı. Düz sahilde yürümek bile bir zahmete dönüştü. Hem Musa hem de hizmetkarı, yoğun bir ter içinde yollarına devam ettiler. Epey bir zaman sonra, Navin'in bahsettiği yere geldiklerinde, orada yeşil elbiseler giymiş bir ihtiyar gördüler. İhtiyar, cübbesinin bir tarafını başına örtmüş, geri kalanıyla da üstünü kapatmış, sahilde dinleniyordu.

-”Esselamualeyküm, ey Tanrı'nın bilge kulu.” diyerek Musa selam verdi.

İhtiyar doğrulup, Musa'ya bakarak:

-”Cennet ehlinin birbirine söylediği bu selamı sen nereden biliyorsun?” diye sordu.

Navin, biraz uzakta durup onlara bakıyordu. Bu yerde üstü başı tertemiz, zinde bir ihtiyar görmek, onda başka düşünceler uyandırdı. Musa Aleyhisselâm'ın mucizekârlığı herkesçe biliniyordu. Acaba şimdi de bir mucize mi gerçekleşiyordu? Onlar konuşurken, Yuşa heyecanla yerinde duramıyordu. Şimdi ne olacaktı?

-“Sen kimsin?” diye sordu ihtiyar.

-“Musa'yım.” diye cevap verdi Musa.

-Mısır topraklarından sudan çıkarılmış olan Musa mısın?

Bu sırada bir kuş uçup geldi. Sakin bir şekilde sahile kondu, bir ara gagasını denize daldırdı, sonra başını yukarı kaldırıp su içti. Ardından, aniden havalanarak uzaklaştı.

-“Peki, ey Musa, benimle ne işin var?” diye sordu ihtiyar.

-“Bildiklerini bana öğretmeni istiyorum.” dedi Musa.

-“Ben, bana izin verilenden fazlasını bilmem.” dedi ihtiyar. “Onun ilmi o kadar geniştir ki, seninle benim bildiklerimiz bu kuşun içtiği su kadar bile değildir. Ancak, ben bildiklerime senin sabır gösterebileceğini sanmıyorum. Senin bildiklerini de ben anlayamam. Bu yeterli değil mi?”

-Hayır, dedi Musa. “Yeryüzünde en bilgili kişi olduğumu sanıyordum. O ise, gaybından haberdar olduğu başka bir kulunu bana bildirdi. Şimdi, öğretmedikçe asla rahat edemem.”

Navin’in hikâyesi burada sona eriyor. Bundan sonra onu kimse anmıyor. Musa ve mucizelerle dolu olaylar devam ediyor.

Navin ise bomboş sepet ve yarım testi su ile kalakaldı. Onun düşüncelerinden kimsenin haberi yoktu. Çünkü peşpeşe üç mucize gerçekleşmişti. Ölüye can gelmişti, görünmez bir kul zuhur etmişti, suda balığın izi kalmıştı... Peki ya o güzel kadın, gerçekten var mıydı?

Demek ki yeryüzündeki canlıların gözünden gizlenmiş, sayısız başka yaratıklar, onun mutlak hükümlerini yerine getirip hayatın dengesini sağlıyorlar. Öyle mi?

Efsanelerde, kavimlere bakın. Gözle görünenin kendisi bile aklınızı kavrayamaz. Bahar mevsiminde sayısız su yaratıkları üremek için okyanusları geçip başka diyarlara göç eder. Sonsuz sayıdaki kuşlar, ilâhî bir emirle cıvıldayarak kıtalar üzerinde uçarlar. Sürekli dönen kader çarkı arasında insan aklının hayal edemeyeceği binlerce olay meydana gelir. Gördüğünüz az değil mi ki, görülmeyen hakkında tartışıyorsunuz?

Suyun içine düşen balık hakkında da kimse konuşmaz. Sonuçta o, tuzlanmış bir balıktı. Aynı şekilde yaşamaya devam mı etti yoksa bu büyük buluşmadan sonra kendi kendine kaybolup köpüğe mi dönüştü? Bazıları, Musa bilge kişinin dinlendiği yere gelene kadar balığın izinin suda kaldığını söylerler. Öyleyse, bilge kişi de balığın izini gördüğünde, alemlerin Rabbinin bir kulu ile burada buluşacağından haberdar olmuş olabilir mi?

Bildiğimiz, meşhur iki büyük kulun hikâyesidir. Navin’in olayı buraya kadar gelir ve tarih karanlıkları arasında olaylar ve kaderler girdabına bürünür. Rivâyetçilere göre, Navin o bölgelerden sağ sâlim döner ve Musa Aleyhisselâm’ın bilinmeyen bir ihtiyarla yolculuğa çıktığını, olan biten tüm olayları anlatır. Başka bir zaman olsaydı, insanlar inanmazlardı, fakat Musa Aleyhisselâm’ın hayatı doğumundan itibaren çeşitli mucizeler ve sırlarla dolu olduğu için îman ederler. Hatta bazıları Navin’in bahsettiği yeri arayıp bulmaya çalışır, fakat tabii ki, hiçbir şey bulamazlar. Ne suya düşüp yüzen ölü balık, ne sıcak buharlar arasında beliren güzel kadın, ne de Allah Teâlâ’nın iki büyük kulunun izleri...

2.1.3.2. Gemi Hikâyesi

Bundan sonra Musa ve bilge kişi, deniz kenarındaki bir köye geldiler. O köyün halkı öyle yoksuldu ki, üzerlerinde yıpranmış ve eskimiş giysilerden başka hiçbir şey görünmüyordu. Zayıf, kirli çocuklar oyun oynuyordu. Köydeki herkes putperestti, evlerinin mihraplarında kil hamurundan yapılmış ve ateşte pişirilmiş, hantal, küçük ve birbirine benzemeyen büyük kafalı insan benzeri yaratıkların heykelcikleri duruyordu. En şaşırtıcı olanı ise bunların hiçbiri ne o bilinmeyen kişiyi ne de Musa'yı görebiliyordu. İki kişi yanlarından geçip deniz fırtınası hakkında konuşarak geçtiler. Fırtınanın yaklaştığı söyleniyordu. Fırtına sırasında büyük balıklar denizin derinliklerine saklanır, ancak dalgalar yakındaki balıkları sahile savururdu. Bu nedenle insanların keyfi yerindeydi, Kutsal Tam'a Gününde kızartılmış balıklardan hazırlanan şölenden bahsetmek için sabırsızlanıyorlardı.

Musa ve Bilge kişi, sahilde bir kazığa bağlanmış küçük bir teknenin yanına geldiler. Bu eski bir balıkçı teknesiydi. Ahşapları tuzlu su ve güneşin etkisiyle solmuş ve kararmıştı. Yelkenler toplanmış, balıkçıların fırtına sırasında sığındığı küçük kulübenin kapısı bir ip ile bağlanmıştı. Büyük ağ ise açık bırakılmıştı. İki teknenin altına inip oranın üç ayrı bölmeye ayrıldığını gördüler. O sırada bilge kişi kolayca bir hareketle bölmenin tabanında bir delik açtı, tahtalar çatırdadı ve tuzlu su içeri dolmaya başladı, ikisinin ayakları ıslandı. Yeniden yukarı çıktılar ve sahile döndüler. Bir süre sonra tekne yan yatmaya başladı, çünkü üç bölümden biri tamamen suyla dolmuştu. Doğal olarak bu olayın nasıl meydana geldiğini ve kimin yaptığını kimse görmedi. Görmüş olsalardı, köye rızık getiren tek tekneyi deldikleri için baltalarla üzerlerine yürür, o zarar verenleri parçalara ayırırlardı.

Ancak, her şey sessizdi.

Bundan sonra başka bir yere gittikleri biliniyor. Denizi geçip bir köye geldiler ve orada sokakta oynayan bir çocuk gördüler. Zamanlar arasında gezindikleri hakkında rivâyetler var. Ayrıca, o sırada Mars'ın alçalıp Balık burcuna girdiği söylenir. Balık burcu, çok büyük bir balığın adı olup, bazıları Mars'ın alçalıp bu burca girdiğinde garip olayların meydana geleceğini söyler. Ancak, onların sözlerine de inanmak zor, çünkü evde oturup sokaktaki olaylardan habersiz olan biri, geleceği nasıl bilebilir ki?

2.1.3.3. Çocuk Vakası

Diyorlar ki, çocuğun adı Jaysur'muş. Bu şehrin halkı dindar ve inançlı insanlardı. Alçak duvarlarla çevrili bu şehirde, taş duvarlar, çiçekler ve yeşilliklerle örtülüydü; her yerde çiçek kokusu yayılır, eski ibadethanelerin kokusu havada asılı durur, insanlar dua sesleriyle meşgul olurdu. Birileri özenle pişirilmiş ekmekleri taşıyarak geçip gitti. Demirci ocağından yükselen demir sesleri yankılandı, zaman zaman bir çocuğun sesi işitildi.

O sırada, orada sekiz yaşlarında bir çocuk duruyordu. Gözleri parlıyor, saçları alnına düşüyordu. Yeni gelen adama bakarak, "Bana ekmek ver." dedi. Fırıncı alaycı bir şekilde gülerek, "Git de emek verip kazan." diye cevap verince, çocuk öfkeyle bağırdı.

-“Ne küstahlık ediyorsun?” dedi adam. “Allah’tan korkmuyor musun?”

-“Allah işine baksın,” dedi çocuk, öfkeyle. “Benim işime karışmasın! Ekmek vermezsen, kafanı taşla ezerim!”

-“Pekâlâ.” dedi adam, korkudan ve hayretten elini çocuğun omzuna koyarak.

Adam çocuğa çok yaklaşmıştı, sadece o zaman çocuk onu fark etti. Korkuyla irkilip ağzını açarak şaşkınlıkla bakakaldı.

- “Sen kimsin?” dedi çocuğa. “Nereden çıktın?”

Adam, hafifçe gülümsedi. Çocuğun başını okşadı ve o anda çocuk, bayılarak yere yığıldı. Adamın gözlerine bakarak, gözlerindeki huysuzluk ve rahatsızlık geçip, saf ve temiz bir bakışa dönüştü.

-“Ne iyi bir insansın...” dedi çocuk, son nefesini verirken.

-“Ama... annemle babam... Beni bırakıp mı gidiyor?” dedi.

Bir şey daha söylemek istedi, ama olmadı; ruhu bedenini terk etti.

Diyorlar ki, insanın gözü ruhunun terk ettiği tarafa bakar. Kim bilir... Ancak, çocuğun bakışları göklere doğru yönelmişti.

Yeniden, eski hâline döndü: insanlar rüya görmüş gibi çocuğun başına toplanmaya başladılar.

-Ne oldu?

-Yazık, zavallı çocuk...

-Öldü mü?

-Sebepsiz mi?

Hiçbir şeyden haberi olmayan insanlar şaşkın, bunları tartışırlardı. İki kişi kalabalığın içinden geçip tekrar yola çıktılar. Önlerinde onları üçüncü bir olay bekliyordu.

2.1.3.4. Duvar Vakası

Bir keresinde, bir adam yıkılmaya başlayan taş duvarın önünde durdu. Duvar, büyük taşlardan yapılmıştı, rutubet ve yosun duvarın üstünde iz bırakmıştı, bu görüntü rahatsız edici ve karmaşık bir his veriyordu. Her halükârda, yıllar içinde oldukça harap olmuştu. Tabanında böcekler ve fareler yuva yapıyor, iki insan duvarın çökme sesini duymazdan gelip, huzur içinde devam ediyorlardı. Adam, duvara bakarak bir şeyler düşündü, sonra etraftan taşlar topladı. İşini yaparken, garip bir şekilde geri adım atmadan işini devam ettirdi. Sanki taşlar yerine oturuyor, kendiliğinden birleşiyordu. Bir süre sonra duvar onarılmış, sağlam bir hal almıştı.

-“Allah hakkı için, sabrım tükendi!” dedi o sırada Musa Aleyhisselâm.

-“Yaptıklarınla insanlara sürekli zarar veriyorsun. Neden böyle yaptığını söylesene! Eğer Tanrı’nın bilgili kulu olduğunu bilmeseydim, şimdi sana saldırırdım. Sabrım bu kadar doldu taşı!”

Geriye kalanlar, sonraki dönemlere ait olaylardır ve bunlar bazen gözle görülebilir, bazen görünmeyebilir; dünyayı dolaşan o kişi, bir yerde açan ve yeşeren ekin tarlaları ve bahçeleri yok etmiş olduğuna dair işaretler bırakmıştır. O kişinin seli akıtarak yok ettiği, çılgılık çılgılığa felaket getiren su, Filistin topraklarında da görülmüş. Denildiğine göre: Yusuf Peygamber’in kabri ziyaret edilmek üzere oraya gelmiş. Asya çöllerinde çokça gezdiği, neredeyse her köyde birine rastladığı anlatılsa da dünyanın denizlere yakın sahillerinde, taş heykeller ve gösterişli ibadethanelerin yükseldiği memleketlerde rastladığı duyulmamıştır.

Gerçek bilgi zordur ve gizli bir yerdedir. Sel gönderdiği köylerin sakinleri, suyun yaz boyunca kaynaklarını karşılayacağını bilirmiş, denir. Gerçekten de sarı ve kuru

tütünleri toprağa bırakarak ekin tarlaları üzerinde yaydığı, bir sonraki yıl ise benzeri görülmemiş bir mahsul elde edildiği görülmüştür. Evet, bazen felaket dediğiniz şey, belki bir iyilik olarak ortaya çıkar, ya da aksine, iyilik olarak düşündüğünüz şey felaketin ta kendisidir.

Gemi, çocuk veya duvar olayları herkes tarafından bilinen olaylardır, ancak gerçek mahiyetleri gizlidir. Gemi bir delik yüzünden batmadan kıyıda bir gece boyunca sürüklendi. Jaysur adındaki çocuğun nasıl öldüğü kimse tarafından bilinmedi, duvarın sahibinin kimliği ise sonsuza kadar bir sır olarak kaldı. Eğer o kıyıya tekrar dönsek, geminin boş yere sürüklendiğini, insanların uzaklardan gelen gemiye endişeyle baktıklarını kesinlikle görebiliriz.

2.1.3.5. Gemi Vakasının Devamı

Denizdeki fırtına sabaha karşı yavaş yavaş dindi. Köy halkı, gece boyunca kıyıda dönen geminin taşlarını ve parçalarını toplayarak, ortalığı temizlemeye çalıştı. Gözler sahilde yıkanan sulara sabitlendi, sanki canı çekilmiş, sessizliğe bürünmüş gibiydi. Sabah güneş doğarken, fırtına dinmiş, deniz sakinleşmiş, eski hâline dönmüştü. Beş altı kişi toplandı, susuzluklarını gidermek için “Artık her şeyin iyi olacağını umuyorum” diyerek sahile yöneldi.

Gün ısınmaya başlamıştı, gökyüzü berraktı. Sahile yaklaştıkça, üzerinde saltanat sembolü olan yelkenleriyle kıyıya yaklaşan bir gemiyi gördüler.

-Saltanat Gemisi!

Balıkçıların tekneleri onun yanında küçücüktü ve yamalı halleriyle daha da kötü görünüyorlardı. İnsanlar o sebeple korkuya kapılmıştı, bir kısmı suya atladı, ama su durmadı, geminin kıyıya yaklaştığına şahit oldular. Saltanat gemisindeki silahlı adamlar kıyıya indi. Birkaç sandal balıkçıların teknesine doğru yöneldi. Kaptan:

-“Efendimiz, savaş başlatacak,” dedi bir kişi.

-Bizim rızkımız ne olacak?

-“Tanrı’ya sor,” diye kısa bir yanıt verdi subay.

-Kaptan, o gemi suda kalamaz, çünkü delik.

-Onu bilerek batırdık, kontrol ettiniz mi?

Bu tahmin hakikatten uzaktı. Çünkü köydekilerden hiç kimsenin savaş haberi yoktu. Üstelik, geminin balta ya da testere ile delinmediği, aksine kayalara çarpıp tahtalarının kırıldığı belliydi.

-Geminize ne oldu?

-“Bilmiyoruz,” dediler şaşkın adamlar. “Dün sapasağlamdı. Geceki fırtına onu kayalara çarptı herhalde.”

İnsanlar üzüntü ve pişmanlık içindeydi. Kaptan geri dönme emri verdi.

-“Ne yapalım,” dedi insanlar. “Uzaklara gitmeye yaramasa da burada balık tutmaya yarar. Rızığımızı toplayalım. Sonra bir şekilde tamir ederiz. Evet, bu büyük bir felaket. Şimdi çocuklarımız, anne babalarımız ne yiyecek?”

Şoymardon adlı ihtiyar, tilki avcılığıyla ün kazanmış deneyimli bir avcıydı. O an çadırının önünde çevreyi gözlemliyordu. Çöl güneşi çoktan yükselmişti. Ekin süpürgeleri ve çakşırlar sıcaktan uyuşup kalmışlardı.

Şoymardon, tilki yakalamanın özel bir yöntemini geliştirmiş biriydi. Dün gece torunuyla birlikte, bir kabağı tilkinin başı sığacak şekilde kesip içini temizleyerek yeni yapılmış yoğurtla doldurdular. Bu tür tuzaklar şu anda çölde beş altı farklı yere, yarıya kadar kuma gömülü olarak duruyor, kurnaz tilki yoğurt içmek için başını kabağa soktuğunda, çıkamayarak debelenip sonunda kaderine razı olup yere seriliyordu. Tilkilerin süt ve yoğurt içtiği bilinir. Bazen otlayan inekleri ve keçileri emdiklerini görenler olmuştur.

Torunu onu çağırdığında, Şoymardon eve dönmek üzereydi. Bir süre sonra atına binip tuzakları kontrol etmek için gittiklerinde, bir tilkinin başı kabağa sıkışmış, garip hareketlerle ondan kurtulmaya çalışırken, kulaklarının engel olduğu için çıkamayarak tekrar debelenmeye başlamıştı. Bu, onun on dokuzuncu tilkisiydi.

-“Ha ha!” diye sevinçle karışık bir kahkaha attı Şoymardon.

-On dokuzuncu! Ha ha!

Sonra biraz kum saçıp, tuzağa düşen hayvana doğru koştu. Bu yöntemin avantajı, kurnaz tilkinin güzel ve parlak derisinin sapasağlam kalmasıydı. Onu satsa, fiyatının

yüksek olacağı kesindi. Her ne olduysa tam olarak belli değil. Ama o anda kum tepesinin arkasından uzun yeşil kaftan giymiş bir ihtiyar ortaya çıktı ve tilkinin başını kabağın içinden çıkarırken ikisi de onu gördü.

-“Hey ahmak ihtiyar! Ne yapıyorsun?” diye bağırdı Şoymardon o tarafa doğru kum saçarak koşarken.

-O benim!

Ama ihtiyar bu tarafa bakmadı bile. Aynı tempoda yavaş adımlarla yürümeye devam etti. Yanında tilki de ona eşlik ediyordu. Biraz daha zaman geçtiğinde, onlar kum tepesinin arkasına geçip gözden kayboldular. Şoymardon o koşmasıyla “Tilki kaçtı!” diye hayıflandı ve onu elinden alan ihtiyardan intikam almak istedi. Çalılıklar arasından koşarak nefes nefese tepeye çıkıp baktığında, etraf tamamen boştu. Hiçbir canlı görünmüyordu.

Çöl insanı, çevresindeki canlıların huyunu avucunun içi gibi bilir. Bilmezse, tilki gibi bir hayvanı hileyle tuzağa düşürebilir mi?

Şoymardon baktı ki tilkinin sadece izleri kalmış. O ihtiyar ise sararmış otların bittiği ve kumun başladığı yerden mi yerin altına girdi, yoksa gökyüzüne mi çıktı, hiçbir yerde yok... Şoymardon, izleri takip ederek ilerlemeye devam etti. Kendisi dayanıklı ve çevikti. İlerledikçe ilerledi ve sonunda tilkinin inini buldu. “Nasıl olsa elime düşeceksin!” diye düşünerek dal ve çalıları ateşe verip inin içine duman üfledi. Bir süre sonra baktı ki, inin diğer tarafından o tilki çıktı. Arkasında dört tane yavrusu da varmış. Şoymardon’a baka baka uzaklaşıp gitmişler.

“Ben onu hırsız sanmıştım,” dedi daha sonra Şoymardon çevresindekilere. “Tuzak benim olduğuna göre, tuzağa düşen av da benimdir. dedim! Kurnaz ihtiyar geldi, hazır avı aldı gitti, diye düşündüm!”

“Yavruları varmış meğer.” dedi Şoymardon, başını sallayarak. “Eğer derisi için satsaydım, dört yavrusu açlıktan ölüp gidecekti.”

“Kesinlikle biliyorum, o ihtiyar Hızır Aleyhisselâm’dı.” dedi daha sonra. Bu olaydan sonra değişmiş, dindar, Allah’a bağlı bir insan olmuştu. “Düşünsene, az kalsın tilki yavrularının vebaline girecektim.”

Şoymardon'un torunları çoktu ve onlar, "Biz hepimiz bir şekilde birbirimize bağlıyız." demeyi severlerdi. Hepsi de Şoymardon'un Hızır Aleyhisselâm'la karşılaştığına inanırlardı. İhtiyarın itibarı arttı; Hızır Aleyhisselâm'ı gören biri olarak törenlerde yerini aldı.

Ama Şoymardon'un hayatına bereket bir türlü girmede. Her şey olduğu gibi kaldı. Şoymardon uzun yaşadı. Ömrünün sonlarına doğru geceleri uykusuz kalır, yıldızlara dalarak otururdu. Torunlarına ara sıra "O gelen Hızır'dı." demeyi severdi, ancak her söylediğinde içten içe üzüldü ve pişmanlık bulutları kalbini sarardı.

"Düşünsene, Hızır'ı görmüşüm ama hiçbir şey sormamışım." derdi iç çekerek. "Onu avımı çalan bir uğursuz sandım. Gerçekten de avlanma tutkum kabarmış bir haldeydim. Yaptığım işin nesi Allah'a hoş gelmemiş ki Hızır geldi? Yoksa, mademki tilkiyi kurtarmayı gerekli görmüş, beni de görmeyip, ellerimi ve ayaklarımı kullanılmaz hale getirebilirdi ya? Ah, ne yazık..."

Ayrıca, o olaydan sonra zihninde bir kıvılcımın çaktığını anlatırdı. "O zaman beynimin içinde bir şey cız etti." derdi. "Sonra her şeyde bir hikmet görmeye başladım. Hangisini anlatayım? Mesela, üzerinizdeki gömlek yüzünden babanızla kaç kez kavga etmişsinizdir? Ama Allah, tilkiye ne güzel bir elbise giydirip yaratmış, bunu görmez misiniz?"

Çocuklar, ihtiyarın sözlerine güler ve onun yalan söylediğini düşünürlerdi. Ömrünün sonunda Şoymardon Dede, olayın gerçekleştiği yere güç bela gidip birkaç gün orada oturdu. Mucizevi ihtiyarın tekrar görünmesini umuyordu. Hayır, ne kadar dikkatle baksa da çevrede Hızır görünmedi.

Üçüncü gün aniden soğuk bir rüzgâr esti, sonbaharın habercisi olan kara bulutları getirdi. Ömrün sonbaharı da yaklaşıyor, kader rüzgârı ölüm bulutlarını kaderin göğüne bu şekilde sürüklüyordu. İhtiyarın kalbi bunu hissediyordu. Bir şekilde orada çamurdan bir türbe yaptı, eski yöntemleri kullanarak uzun bir sopaya öküz kuyruğunu astı.

- Düşünün ki, gemi sağlam olsaydı, tamamen kaybedecektik. Deliği olsa bile, bu bizim için büyük bir şans.

Böyle konuşarak, sevinirlerdi.

Bu olayın sonu böyle. Kalanını kimse bilmiyor. Ancak başka bir felaket haberi gelmediğine göre, insanlar bir şekilde hayatta kalmışlar.

2.1.3.6. Çocuk Vakasının Devamı

Aniden ölen bu çocuk, orada yaşayan yaşlı bir çiftin tek evladymış. İnsanlar çocuğun cesedini getirince çift bayılmış. Sonunda, kaderlerine razı olup, gözyaşları içinde onu toprağa vermişler. Söylenir ki, çocuk anne babasının rüyasına girmiş. Yeşil bir bahçede gülümseyerek duruyormuş.

-“Ey merhametli anne babam, benim için üzülmeğin.” dermiş. “Tanrımın merhameti sayesinde bu yerlerdeyim.”

-Tanrı bana gelecekteki olayları bildirdi. Eğer o bilinmeyen kişi olmasaydı, helak olurdum.

-Çocuğum, sen gerçekten öldün!

- Hayır, hiç ölmedim. Şu ağacı görüyor musunuz? Çok büyük bir ağacın altında bir ihtiyar birçok çocuğu oynatıyordu.

- “O Tuba Ağacı.” demiş çocuk. “O çocukların hepsi büyüdü. Rızalarından pay alan çocuklar, ihtiyar ise İbrahim Aleyhisselâm.”

Rıdvan kapıları açıldığında, çocuklar sevinçle ayaklarını yere vuruyordu. Tepinip, “Babam nerede? Annem nerede? Anne babamsız asla cennete girmem!” diye hırçınlık yapırlarmış...

Yaşlı çiftin aynı rüyayı görmesi şaşırtıcıydı. Çaresizce kadere boyun eğen o anne baba, rüyada geçen olaya tamamen inanmış ve ömürlerinin sonuna kadar “cennetlik evladım.” diyerek onu hatırlamışlar.

Tanrı’nın kudretine bakın ki, aradan belli bir zaman geçtikten sonra bu yaşlılardan bir evlat daha dünyaya geldi. O bir kız çocuğuydu. Çocuk sahibi olduklarına sevinen anne baba, bunda bir hikmet gördüler. Kız gerçekten de anne babasına şefkatli bir şekilde büyüdü. Böylece ömürlerini tamamladılar, dualarını yapıp dünyadan göç ettiler. Onlardan kalan tek hatıra ise, zamanı geldiğinde evlenip bir sürü çocuk sahibi olan o kız oldu.

Yine anlatılır ki hem baba hem de anne, ömürlerinin sonuna kadar her gün çocuklarına dua eder, oruç tutar, insanların yürüdüğü yollardan dalları temizler, kuşlara ve hayvanlara yem verir ve tüm sevaplarını dünyadan göç eden o çocuklarına bağışlarmış.

Baba olduğu için belli etmezdi ama sessizce bu işini ömrünün sonuna kadar sürdürürdü. Anne olduğu için belli etse de etmese de gözleri yaşarır ve ağlardı.

Gelecekte tam bir günahkâr olacağı kehanet edilen, ancak büyümeden önce bir felaket olarak gelen ölüm, herkese eşit şekilde iyilikler getirmişti. Bu küçük olay, tarihin karanlıklarında yaşamaya devam etti. Diğerleri ise hükümdarlar ve saltanat sahipleri, komutanlar ve sayısız insanlar. Zaman denen dev balık tarafından canlı canlı yutuldu.

Belli bir süre geçtikten sonra, onları bir sahile mi çıkardı, çıkardıysa hangi sahildi ve başka ne harikalıklar meydana geldi, bu konuda kimse bir şey bilmiyor. Söylenir ki, o bilgiler Tanrı'nın o bilge kuluna bile verilmemiş...

2.1.3.7. Duvar Vakasının Devamı

Ben, yıllardır ayakta duran, birçok olaya sebep olan bir duvarım. Benim inşa edilmem, gece gelen bir adamla ilgilidir. O zamanlar o yalnızdı. Gece yer kazarken, ben henüz inşa edilmemiş, sadece taş ve topraktan ibarettim. O adam yeri derin kazıp, bir çömlek dolusu mücevheri gömdü. Taşları taşıyıp beni inşa etti. Öyle işte, altımda hazine saklı olan bir duvarım ben.

Yıllar geçtikçe yağmurlar yağdı, rüzgarlar esti ve bir köşem çökmeye başladığında çok endişelendim. Sonuçta çöksem, altımdaki hazine açığa çıkacak, değil mi?

Sonra iki kişi geldi, bunlardan biri gece gelen adamdı.

-“Evet Yoruldun mu?” dedi gece gelen adam, taşlarımı okşayarak. “Çökmüşsün.”

-“Sen daha uzun süre ayakta kalmalısın.” dedi. “Çünkü kendiliğinden yıkılmayacaksın. Aradan yıllar geçtikten sonra, yanına uzun boylu bir delikanlı gelecek. Gelip adını söyleyecek. İşte o zaman yıkılacaksın. Bil ki, onun adı “Şiddet” dedi o kişi.

-O delikanlı gelmedikçe yıkılmayacaksın.

Yanındaki kişi ise tek kelime etmeden, sessiz kalıyordu. Gece gelen adam yine kollarını sıvayıp işe koyuldu. Çöken yerlerimi onardı, yeniden sağlam bir duvar hâline geldim.

-“Şimdi çöksen ve hazine ortaya çıksa, başkaları gelir ve her şeyi alıp götürür.” dedi gece gelen adam.

-“Bu yüzden, o çocuk büyüyüp yetişkin olana kadar ayakta kalacaksın. Sonrasında toprağın toprağa, taşın taşla karışsın. Âmin öyle olsun!” diye dua etti.

Böylece, görevimi yerine getirdiğim için sevindim, göğsümü gere gere ayakta durmaya devam ettim. Ta ki o çocuk büyüyene, gelip çekiçle beni yıkana, taşım taş, toprağım toprak olana kadar...

Fakat olay burada bitmedi, o gece garip bir sırra vâkıf oldum. Çünkü o iki kişi yanımda tartışmaya başladılar. Yanındaki kişi çok sinirlenmişti ve “Sen insanlara sürekli zarar veriyorsun,” diyerek gece gelen adamı suçlamaya başladı. Gece gelen adam ise sakince gemi olayını, bir çocuğun ölümünü ve benim hikâyemi anlattı.

O, Yaratıcının, bütün olayları başlangıcından sonuna kadar yöneten, bütün evreni hükmü altında tutan kudret sahibi olduğunu anlatırken, korkudan parçalara ayrılmama ramak kalmıştı. Şahit olduklarım ve içimde sakladığım sır, yeniden taş ve toprağa karışmam için yeterliydi. Bu hâlimle tir tir titriyordum. Çünkü bunlar garip sırlar idi. O adam sırların kilitlerini açarken, şimdi bir deprem olmasa da parçalara ayrılmasam diye korkuyordum...

Bundan sonra manzaralar kayboldu ve sadece âlimin sakin ve yumuşak sesi kaldı.

- İşte orada ayrıldılar, diye devam etti.

Bu rivâyetin “İki Denizin Birleştiği Yer” olarak adlandırılmasına dikkat edin. İki büyük deniz bu şekilde birleşmedi mi? Biri Musa denizi, diğeri Bilge kişi denizi değil miydi? Ancak, onların suları birbirine karışmadı. Musa ve Bilgili kulun denizi, kendi başlarına dalgalanmaya devam etti. Bir süre karşılaştılar ve sonra tekrar ayrıldılar. Biri insanlara, hidayet ve îman çağrısı yapmak için; diğeri ise gizli dergâhlara, insanların gözünden saklı sır dolu işlere yöneldi. Ayrılma vakti geldiğinde, her ikisinin de birbirine

Allah'ın rahmetini dilemesinden şüphe yoktur. Çünkü her ikisi de Onun merhametinin ne olduğunu herkesten daha iyi bilen kimselerdi.

Bundan sonra Musa peygamberin zamanı, devrin dalgaları altında kayboldu. Ecel, Allah'ın bu kuluna da ulaştı. Vakti gelip, ruhunu Allah'a teslim etti ve mutluluk ve huzura kavuştu. Mucizeler, îmanın ve inançsızlığın farklılıkları, kibir ve gururlar, neşeler ve sevinçler tüm bunlar dünya denen zevkler, hayretler, öfke ve nefretler, aldatmalar ve sadakatler, sevgi ve ayrılıklar dünyasında kaldı...

Âlimin sesi kesilir gibi olduğunda, herkes kendine geldi. Herkes, o garip olayı kendi gözleriyle görmüş gibi hissetti. Hatta Daniş Hoca bile şaşkın bir halde oturuyordu.

-“Çok ilginç!” Dedi nihayet, durumu kontrol altına alması gerektiğini anlayınca. “Sanki kendi gözlerinizle görmüş gibi anlattınız! Şimdi izninizle, sevgili bilimimizin bu olaya bakışına değinelim.”

Âlim cevap vermedi. Talebeler arasında ise bir canlanma hissedildi. Çünkü bu kişinin şimdi bir çuval inciri berbat etmesi işten bile değildi.

-“Gerçekten de dünyada iki denizin birleştiği, ancak suyunun karışmadığı bir yer vardır.” dedi Daniş Hoca.

-Ancak, asla Kızıldeniz civarında değil, Kuzey Kutbu taraflarında, buzullar diyarındadır. Çelişkiyi görüyor musunuz? Mantık, o iki kişinin Kızıldeniz kıyısında değil, o soğuk topraklarda karşılaştığını söylese de akıllı insanlar Hızır denen efsanevi varlığın var olduğuna yine de inanmazlar. İnanmamamız için çok haklı bir neden var! Haydi, söyleyin bakalım, bu neden nedir?

Gençler gülmeye başladılar. Daniş Hoca'dan böyle sözler duymak alışıldık bir durumdu.

-İnanmak, düpedüz bir cahilliktir! Mucizeler mazide kaldı. Bundan böyle ne peygamber var ne de mucize. Üstelik, insanların onlara ihtiyacı da yok. Sayın Âlim, ne dersiniz?

Âlim yine sessiz kaldı.

-“Belki vardır ama bu başka bir mesele.” diye devam etti Daniş Hoca.

-Mesela, efsaneler Tanrı'nın rızık meleklerinin ayrı, ölüm meleklerinin ise başka olduğunu belirtir. Bugünün lüks dinlenme yerlerinde bile keyifli bir şekilde dinlenebilirsiniz, onların melek benzeri hizmetçileri size boş laflar etmezler. Yani, cennet yeryüzünde inşa edildi. Zaman öyle bir ilerledi ki, artık evliyalara ve peygamberlere ihtiyaç kalmadı. Yanlış mı?

- “Mademki ihtiyaç yok, o halde... “diye biraz düşünerek cevap verdi âlim.

“Mesela, insan ayağının değmediği yerlerdeki sayısız canlılara rızık olsun diye çeşitli bitkiler ve meyveler yetiştiren, yağmurlar ve karlar yağdıran kimse yok mu? Onlar kendi kendine mi yetişiyor?”

-“Sizin söylediğiniz olaylar insanların yaşadığı yerlerde de oluyor.” dedi Daniş Hoca.

-“Eğer bunları yöneten bir güç olsaydı, o cansız yerlerde yetiştirmezdi. Yani masraflarını düşünerek iş yapardı.” diye şakayla karışık güldü. Faydasız gibi görüldüğüne göre bunlar kendi kendine, doğanın kanunu gereği oluyor.

-“Öyle diyorsunuz ya...”dedi âlim. “Bu sözler bana tarihte gerçekten yaşanmış bir olayı hatırlatıyor. Madem biraz vaktimiz var, sizinle bir başka mekâna seyahat edelim.”

-“Nereye?” diye sordu Daniş Hoca, sohbetin kontrolünün yeniden elinden çıktığını hissederek, morali biraz bozulmuş bir şekilde.

-“Daha uzak bir yere.” diye cevap verdi âlim. “Yunus İbn Matta'nın balık tarafından yutulduğu zamanlara...”

2.1.3.8. Yunus İbni Matta Kıssası

Gökyüzünde bulutlar alçalıp süzülüyor, şiddetle yağmur yağıyordu. Allah'ın peygamberi bu dünyadan göç etmiş, bir zamanlar kızgınlıkla terk ettiği köy halkı şimdi onun mezarı başında toplanmış, hıçkırığa hıçkırığa ağlıyordu.

-Bakın, sonunda Mars alçaldı ve Balık burcuna girdi. Yunus İbn Matta'yı ölüm denilen balık yuttu, derlerdi.

-Ah vah! Ne harika bir insandan ayrıldık. Şimdi hâlimiz ne olacak?

Düşünürsek, sadece iyiliklerden bahsetmişti, değil mi? Kimseye zararı dokunmamıştı, değil mi?

“Yaşlılarınıza iyilik edin, birbirinizi koruyup kollayın. Yaradan’ın hükmüne boyun eğin. Görmüyor musunuz, O’nun sevgili kuluydum, sadece bir itaatsizliğim yüzünden beni balığa yutturdu. O balık neydi diye derinlere dalmayın, çünkü yaptığım isyan nedeniyle o değişti? Yoksa denizin derinliklerinde rızkını arayan sıradan yaratıklardan biriydi sadece. Denize inerseniz, böyle balıklardan yüzlercesini göreceksiniz, hiçbiri beni yutan balık olamaz.”

Yeryüzünü yaymış, dağları kazık yapıp dikmiş, çeşitli rızıkları yetiştirip sofralarınızı süslemiş. İsyan ederseniz, yeriniz öyle daralır ki, balığın karnındaki Yunus’tan farkınız kalmaz, der gibi.

Dünyadaki ömrünüz çok kısa, helal ve temiz olun, diyerek geçip gitmiş.

Ne yazık ne çok şey bilirdi. Allah ona daha neler bildirdi, habersiz kaldık. İsyan etmeseydik, mutlu olanlardan olurduk, değil mi? Kim bilir, şimdi onu nereden bulacağız? Ölüm balığı fark ettirmeden gelip sevdiklerimizi birer birer yutuyor, sıra bize geldiğinde derdimizi kime söyleyeceğiz? Ah vah, karnımız bir parça ekmeğe bile doyar mıydı? Ne harika bir hazineden mahrum kaldık, diyerek ağlaşırlardı.

O sırada aralarındaki tecrübeli bir ihtiyar şöyle dedi:

“Artık birleşin. Evet, Tanrı sizi onurlandırdı ve aranızdan bir peygamber çıkardı. Onun kıymetini bilemedik, diye üzülmeniz sizin için iyidir. Çünkü onun adı kıyamete kadar dillerde destan olacak. Ama sizden ne ad ne iz kalacak.”

-“Yunus İbn Matta’dan bu rivâyet kaldı.” dedi âlim.

-“ Neden bunu anlatıyorsunuz?” diye sordu, Hızır ile Yunus Aleyhisselâm arasında balık bağı kuramayan Daniş Hoca.

-Yunus İbn Matta’nın mezarının Musul’da olduğunu söylüyorlar. Birkaç yıl önce yerle bir edildi. Ancak orada hiç kimse kabak görmemiş...

Bu soruyu sorduğunda aniden büyük bir açlık hissetti ve bu da zihnini o akşam sevgili eşinin yapacağı lezzetli köftelere doğru sürükledi. “Bir an önce bitirsek iyi olur.” diye düşündü, gözlerinin önüne tombul köfteler gelerek.

-“Kabak mı dediniz? “Âlim gülümsedi. “Bu konuda konuştuğumuzda bir diğer noktaya da değinmek gerek. Yeryüzündeki hayatın son derece çeşitli şekillerine dikkat ettiniz mi? Aralarında zarif, hatta güzel olanlar da var. Mesela, çölde ayağı iyileşip annesine koşan bir ceylan yavrusu veya bal arayan bir ayının sevimli hareketleri insana zevk verir. Ancak çok çirkin ve korkunç olanları da var. Örneğin, timsah denilen yaratığı ele alalım. Onun vahşiliği herkesçe malum. Dev su yılanlarını, kurt sürülerini, aslanları ve akrep, böcek gibi yaratıkları saymıyorum bile. Hepsine yeterince rızık sağlandığı halde, neden bu şekillerde yaratıldılar acaba?”

-“Ekosistemi dengede tutmak için!” diye yanıtladı Daniş Hoca.

-“Tamamen doğru.” Âlim onun sözünü onayladı. “Ancak bir başka yönü daha var. Cehennem! Diye gürledi, sesi yankılanarak. Kim bilir, hangi günahınız vahşi bir hayvan suretinde karşınıza çıkar ve onun sizin eseri olduğundan dolayı kaçıp kurtulmanız imkânsız hale gelir, o yaratık size tekrar tekrar saldırır? Dev bir yunus balığı tekrar tekrar sizi yutarsa? Bir zamanlar biri; korkunç yaratıkların hepsi, günahlar sebebiyle meydana gelen cehennem yaratıklarını hatırlatmak için yaratılmıştır, demişti...

Daniş Hoca, sanki bir ipucu bulmuş gibi sevindi:

-“O rivâyeti ben de biliyorum.” dedi aniden yüksek bir sesle. “Hırsız Abar’dan bahsediyorsunuz değil mi? Guvuldak köyünde doğup büyüdüğü söylenir. Büyükbabamın adı Şoymardon idi; güçlü kuvvetli olduğu zamanlarda tilki avlarmış.”

Öğrenciler yeniden gülmeye başladılar.

Sonra Daniş Hoca, büyükbabasının kabağın içini bıçakla oyarak yoğurt koyup tilki avladığını ve dokuzuncu tilkide yeşil sakallı bir adamın gelip onu kurtardığını anlattı. Anlatırken gözlerinde çocukluğun neşeli parıltıları vardı. Hiçbir ayrıntıyı atlamadan anlattı ve ardından:

-“Az önce anlattıklarınız, büyükbabamın söylediklerine çok benziyor. Atalarımız çok saf ve inançlıymış.” diye özetledi.

-Şu anda anlattığınız şeyler dedemin anlattıklarına çok benziyor. Atalar çeşitli mucizeleri severek izlerdi, ama yine de sorumuza cevap vermediniz. Söyleyin bakalım, eğer o varsa, neden bu günlerde kimseye görünmüyor? Onu son kez bir deliyle görüştüğünü söylüyorlar, son zuhuratı buymuş. Ama bakın, deli yanına gelip -senin haber aldığın alemlerden haber ver- demiş. Deli ise “Asla sabredemezsin.” diye cevap vermiş.

-“Kesinlikle uydurma bir hikâye.” dedi Daniş Hoca. İkisi de gizli ise, onları sürekli gören birinin haber vermesi gerekmez mi? O sohbete kim şahit olmuş?

Herkes sessiz kaldı. Daniş Hoca da bu düşüncenin haklılığını kabul ederek bir süre düşündü. Sonra:

-“Köpek...” dedi birden gülümseyerek. Orada şahit olan tek bir köpek vardı. O köpeğin adı Kıtmır’dı, dedi. Sonra başını salladı:

-Hayır, gördüklerini idrak etme yetisinden mahrumdu. Olaylara tanıklık etmesi sadece bir durumda mümkün, yani “Konuş” diye ilâhî bir hüküm gelirse...

-“Mademki öyle, size bir gerçeği söyleyeyim” dedi. Evrenin her yerinde Allah’ın gözle görülmeyen güçleri çoktur ve bunların hepsi kendilerine verilen işleri yaparlar...

-“Melekleri kastediyorsunuz!” diye sözünü kesti Daniş Hoca. İnsanların omuzlarında her şeyi kaydedip yazan yazıcı melekleri veya gece ve gündüz değiştiğinde sırayla nöbet tutan koruyucu melekleri, değil mi?

-Onlardan başka... dedi alim, sözünün kesilmesine kızarak.

-Mesela, havanın geçirgen olduğunu fark etmediniz mi? Geçirgenliğinin dışında, belirli görevleri de yerine getiriyor. Canlılara hayat kaynağı olmasının yanı sıra, ağaçları tozlaştırıyor, bulutları sürüklüyor, okyanusları sallıyor, ya da diyelim ki, birden... Sözünü kesip bir şeyler düşündü, sonra devam etti:

-Evet, birdenbire güçlü bir rüzgâra dönüşüp paniğe yol açıyor. Kudretiyle canlıları göğe uçurup sonra hızla yere çarpması hiç de imkânsız değil. Evinizde ılık ve sıcaklık sağlayan, belirli şeyleri harekete geçiren başka bir güç peki? İçinde tükenmez bir enerji barındıran mıknatıs peki? Onları gözle göremezsiniz, sadece yaptıkları işe bakarak var olduklarını bilirsiniz. Mesela, kızılötesi ışınlarla çalışan güvenlik cihazı harika bir şeydir, ancak kızılötesi ışını da göremezsiniz ya?

Dün Daniş Hoca, kendi evine böyle bir ışınlı çalışan güvenlik sistemi kurduğunu, içi rahat etmişti. Şimdi bu aklına gelince “Bu adam evimdeki bu sistemden nasıl haberdar oldu?” diye düşündü. Ancak bu konuda bir şey demedi, belki de bu sorunun önemi yokmuş gibi sohbeti sürdürdü:

-Evet, gerçekten de gözümüzle göremediğimiz, ama hayatımızın ayrılmaz bir parçası olan birçok şey var. Bunlardan biri bu kızılötesi ışınlar olabilir. Bu ışınları hissetmememize rağmen, onlar günümüz teknolojileriyle kullanılarak bize fayda sağlıyor. Daha başka ne sırlar var acaba? Fakat yine de...

-Bize görünmeyen, gözle görülmeyen güçler hakkında çok konuşuluyor. Söylesenize, böyle güçlerden herhangi biri hayatımıza gerçekten etki ediyor mu?

Daniş Hoca biraz düşündü, sonra itiraf etti:

-Belki etkiliyordur, belki de değil. Ama bizim görevimiz her zaman gerçeği aramak ve onu anlamaktır. Melekler, doğaüstü güçler, bunların gerçek varlığı ya da yokluğu hakkında yorum yapmak zor. Ancak hayatta öyle çok şey var ki, onları anlamaya çalışmazsak, onları tam olarak bilmemiz zor olacaktır.

Bu konuşmanın ardından, öğrenciler kendi düşüncelerine daldılar. Her birinin kafasında kendi soruları, kendi fikirleri belirdi. Kimileri o gizemli güçlere inanırken, kimileri şüpheyle yaklaşıyordu. Ancak hepsi şu gerçeği anladı: Bilgiye olan arzu asla tükenmez.

“Bunu nereden biliyordu?” diye düşündü ve itiraz etmek istedi, ancak Daniş Hoca:

-Artık akşam oldu değil mi? dedi üzüntü dolu bir sesle.

-Sohbetimizin oldukça keyifli geçtiğini düşünüyorum. Ne yazık ki, bana ayrılan süre dolmuş.

- “Evet doğru.” dedi Daniş Hoca, canlanarak.

-Ama esas konuyu söylemediniz ki? Mitleri ve rivâyetleri çok güzel anlattınız, ancak Hızır olarak adlandırılan o kişi hakkında...

Böyle dedi ve gözü pencere kenarındaki bitkiye takılarak suskunlaştı. Az önce solmuş ve kurumuş olan kabak yeşermiş, yanındaki ölü sinek ise canlanmış, şimdi cama çarparak vızıldayan bir ses çıkarıyordu.

-“Bu da ne?” dedi şaşkınlıkla.

Öğrenciler, Daniş Hocanın neden böyle söylediğini anlamadılar. Bir kez daha kahkaha koptu.

-Düşünmüyor musunuz?” diye sordu, Daniş Hocaya. “Bizler bin yıllar önceki olaylardan söz ettik. Ancak aradan sadece yüz yıl geçtikten sonra ne bu okulda ne de dünyada yaşayan insanlardan biri dahi bu dünyada kalmayacak. Bebekler yaşlanacak, bakışları sönükleşecek, bedenleri zayıflayacak ve sonsuzluğa doğru yol alacaklar. Siz ve benden ise sadece bu sözler kalacak...”

Böylece ders sona erdi. Üniversite meydanına akşam çökerken Daniş Hoca, âlimi uğurladıktan sonra aceleyle evine telefon etti. Sevgili eşi, içi bağırsak dolu köfteyi çoktan hazırlamış olmalıydı. Daniş Hoca aceleyle durağa doğru yürümeye başladı. Aklında ise âlimin anlaşılmaz sözleri dolanıyordu.

Gece gerçekten de lezzetli pişirilmiş köfteyi yedikten sonra, eşi ona özenle yumuşak pijamalarını giydirip geniş yatağa yatırdığında, gözlerini kocaman açıp düşünmeye devam etti. Eşi onu büyük bir âlim olarak görüyordu. Bu, Daniş Hocanın çok hoşuna gidiyordu, bu yüzden eşinin düşüncelerini daha da pekiştirmek için:

-İnsan kendisine bildirilenlerden fazlasını bilse ne olur? Diyerek olasılıkları sordu.

-Bu bilgiler felaket mi getirir yoksa mertebesini mi yükseltir? Ne dersin, geleceği bilen biri huzur içinde uyuyabilir mi?

-Bilmiyorum, dedi saf kadın. Daniş Hocanın derin düşüncelerine akıl erdiremeyerek.

-Senin ilmine benim aklım yeter mi?

Gece geç olmuştu. Yukarılarda esen rüzgâr, gökyüzündeki birkaç bulutu sürükledi, ay yükselip etrafı eşit bir şekilde ışığa boğdu. Ortasından aydınlanmış bulutlar arasında o da süzülüyormuş gibi görünüyordu. “Aslında onu süzülüyormuş gibi gösteren bulutlar,” diye iç geçirdi Daniş Hoca. “Rüzgâr yukarılarda şiddetle esiyor, bulutları acımasızca sürüklüyor.”

Ay ışığı bu eve de yayıldı. Daniş Hoca, gözlerine uyku çökerken, “âlim tek bir soruya bile yanıt vermedi.” diye düşündü. “Çok kurnaz, sinsî bir adam...”

Bu düşüncelerle uykuya daldı. Rüyasında dağlar arasında vahşi bir yer gördü. Güçlü bir rüzgâr esiyordu. Kırık çam ağaçları ve talan olmuş ardıçlar arasında birisi koşarak yaklaşıyordu. Yaklaştığında gördü ki bu bir hırsızdı. Issız dağlar arasında ne yaptığını anlamak zordu. Hırsız, Daniş Hocaya bakarak gözlerini oynattı, ardından cehennem yaratıkları peşinden geliyordu.

“Hey, akılsız! Görmüyor musun, Mars yaklaşıyor. Daha da yaklaşırsa, perişan olursun.” dedi hırsız, gözlerini daha da döndürerek, sonra koşarak uzaklaştı.

Öğrenciler, özellikle kızlar, tamamen farklı, büyüleyici manzaralara tanık oldular. Yeşil elbiseli bir adam, çölde bir ceylan yavrusunu bulup ona su içiriyordu; ormanda bir geyiği kurtarıyordu, biraz ileride bir bal ayısının ağaca tırmanmaya çalışıp başarısızca sıçradığını gördüler. Manzaralar son derece keyifli ve güzeldi. Bu rüyayı gören kızlar uykularında gülümsüyorlardı.

Bundan sonra, yer hafifçe sallandı. İnsan yaşamayan uçsuz bucaksız çöller ve tuzlu topraklarda bir yerlerde bir şeyler oldu. “Ceylankuduk” adı verilen yerdeki küçük bir kaya, bu sarsıntı nedeniyle birkaç metre yükseldi. Öğrenciler gibi, o da gençti ve sürekli büyüyordu...

Sade, eşyasız odalarda yaşayan öğrenciler bu sarsıntıyı hiç fark etmediler. Ancak Daniş Hoca’nın çeşitli süs eşyalarıyla dolu evinde, dolaptaki değerli kaplar birbirine çarparak şingirdadı. Bu ses, Daniş Hoca’yı irkiltti, yerinden fırlayıp, “Magnitüd... Geiger sayacı... Richter ölçeği...” diye mırıldanarak bir bardak soğuk su içti.

Şefkatli eşi, geriye kalan köfteleri bir tabağa koyup üzerine zarif bir örtü örtmüştü. Daniş Hoca, akıllı karısına minnettar olarak tabağı alıp çalışma odasına girdi. Onun için uykunun gelmediği açıktı. Hoca, yıllardır bir türlü sonunu getiremediği bilimsel çalışmasını açtı. “Absürd” adlı bu risale, bugünün gerçekliğini yansıtmalı, insanları yanıltan çeşitli anlamsız ve hayali fikirleri darmadağın edip, yaşamın hakikatlerini açıkça ortaya koymalıydı. Ancak, beklenmedik bir şekilde konu öylesine derinleşti ki, sonu görünür gibi olmadı.

Risale, insanın, hayatın çeşitli yerlerinde gelişip güçlenirken, görünmez bir güç tarafından sınanması ve dayanıklılık kazanması hakkındaydı. Nehir gibi dalgalanan bu büyük güç, bazılarını kendi girdabında sürükleyip saman çöpü gibi taşıırken, bazılarını kıyıya atar, bazılarıysa derinliklere gömülüp kaybolur; bazen felaketlerin ve kazalar,

canavarları canlı canlı yutarken, bu tuhaf kudret sadece kendi hükmünü yürütür ve işine sonsuza dek devam ederdi.

2.1.3.9. Absürd

“Absürd” kelimesinin sözlük anlamı anlamsızlıktır. Yani, bir şeyin başkaları tarafından reddedilmesidir. İnsan, dünyaya geldiğinde, zihni tamamen boş bir kâğıt, hiçbir şey karışmamış saf su, içi boş bir testi gibidir. Farklı bakış açıları, fikirler ve inançlarla dolup taşıkça, bir birey olarak şekil almaya başlar. Bakış açıları, insana insanlık sınırlarını gösterir, onu sınıflara, gruplara ayırır.

Mademki dünyada ölüm diye bir gerçeklik var, insanı, ağaçları, böcekleri, kuşları toprağa çeviriyor, diyelim ki dünyanın iki ucunda iki çocuk doğdu. Biri iyi, biri kötü yetişti. Fikirler, bu ikisini birbirine zıt hale getirir. Onları karşı karşıya getiren bu fikirler ise absürd olandır. İnsan, hayata gelmeden önce nerede doğacağını, hangi anne babadan dünyaya geleceğini bilebilir mi? Dünyada pek çok insan, istedikleri yerlerde, istedikleri anne babadan doğmadıkları için hayıflanır. Bu ise hayatın adaletsizliğini gösterir. İnsanın hayata gelmesi anlamsızlıktır. Evet, insanın dünyaya gelmesi de hayatın kendisi de anlamsızdır. Çünkü insan ölümlüdür. Madem dünyaya gelmiş, gitmesi de haktır; yaşadığı hayat ister iyilikten ister kötülükten oluşsun, sonuçta hepsi anlamsızlıktır. Çünkü önünde duran ölüm olgusu, yaşamının anlamını anlamsızlığa çevirir.

Danış Hoca için bunlar gerçekten dâhiyane fikirlerdi.

Dizginsiz özgürlük arzusu, tüm sınırlamaları ve ahlak kurallarını ortadan kaldırır, bu kesin. Örneğin, sizin çok değer verdiğiniz baba dediğiniz kişi aslında özgürlüğünüzü sürekli sınırlayan biri değil midir? Yapacağınız işlerden önce ondan tavsiye almanız gerektiğini size öğreten, baskıyla zihninize etki eden, zayıf anlarınızda güçlü eliyle size tokat atan, bir yanlış yere giderseniz ayağını kırarım diyen bu kişiye sevgi beslemek... doğru mu?

Aslında o, gücünün doruğunda eğlenmiş, hayatın zevklerini tatmış bir insandır, hepsi bu. Siz büyürken, onun yerini alacak başka bir erkeğin yetişmekte olduğunu içgüdüsel olarak hisseder ve otoritesini korumaya çalışır. Hayatın acımasız kuralları altında yaşanırken bile, hâlâ sözünü geçirmeye çalışır...

Baba, yasakların ve kısıtlamaların en acımasızıdır. Düşünün, fikirleriniz bile size karşı çıkıyor. Siz rızık Tanrı verir dersiniz ama “Beni yedirip içirip büyüten babam.” diyerek ona sevgi gösterirsiniz. Sonuçta ikiniz de insansınız. Bu noktadan bakıldığında, biriniz diğerinden üstün değil.

Anne hakkında da aynı şey söylenebilir.

Mademki bir anne ve babadan dünyaya geldiniz, birisi size doğmak isteyip istemediğinizi sordu mu? Hayatta binlerce insan var ki, “Keşke bu dünyaya hiç gelmeseydim.” diyor.

Düşünün, hatta akılsız hayvanlar bile belirli bir süre sonra ebeveynlerinden ayrılır ve kendi hayatlarını yaşamaya başlar. Sadece insan, çeşitli kurallar yaratır ve sonra o kuralların çemberinden çıkamayıp sıkıntı içinde yaşar. Kendini, ailesini, çocuğunu ve ebeveynlerini düşünerek hayatını harcar.

Öyleyse, ağabeyler, kardeşler, ablalar, halalar, amcalar, akrabalar ve diğer tüm akrabalık bağları, aslında gereksizdir. Her biri kendi hayatını yaşama hakkına sahiptir. Eğer bunları değer olarak kabul edersek, bu kuralların hepsi sınırlar olup, insanı tutsak eden unsurlar olarak görülmelidir. Baba kimdir? Anne kimdir? İnsanlar, hayatın zorlukları içinde, zamanı geldiğinde yaşlanıp güçten düşecekleri zaman çocuklar ebeveynleri korusun diye bu tür kuralları icat etmişlerdir, bu gerçeğe daha yakındır.

Danış Hoca, anne ve baba hakkında da birçok özlü sözü bir araya getirmişti. Burada vurgulanan temel mesaj şuydu: “Seni çocukluğunda yetiştirip büyüttüler, şimdi onlar çocuk hâline geldiklerinde, sen de onlara saygı göster.” İşte bu kadar. Evet, geçmiş zamanlarda insanlar için birlik ve beraberlik çok önemliydi. Etrafı vahşi hayvanların gezdiği, kabilelerin toprak ve mülk için birbiriyle savaştığı dönemlerde, insanlar gerçekten dayanışmaya ihtiyaç duyuyorlardı. Kardeşlik ve akrabalık kavramlarının bu ihtiyaçtan doğduğu gerçeğe daha yakındır. Modern dünya, o zorlukların hepsini ortadan kaldırdı. Artık bu dünyada insanlar yalnız başlarına yaşamayı tercih eder oldular. Neden olmasın ki? Zenginlikler sadece onun zekâsı sayesinde elde edildi. Süleyman Peygamber’i rüzgâr uçururdu. Bugün insan, kendi rüzgarını oluşturup uçabiliyor. Davut Peygamber’in elinde demir hamur gibi yumuşardı. Şimdi ise demirin yanı sıra yüzlerce farklı madde, olağanüstü hatta korkutucu ölümcül özelliklerle insanın emrinde. İnsanlar

bir zamanlar Ay’a bakıp hayal kurar, onu yeryüzüne benzetirlerdi. İnsan çoktan Ay’a ulaşmış, toprağına ayak bile bastı. Fakat gördü ki, orası cansız, ölü bir yer...

Daniş Hoca, sevgi, sadakat ve vefa gibi duyguları da titizlikle inceledi. Örneğin, hasta bir kişiye acıma duygusunun ardında korkunun yattığını düşündü. Aslında bir başkasının ölüm kalım mücadelesi diğer bir kişi için önemsizdir, ancak o mücadeleyi izlerken insan kendi geleceğini görür ve “gün gelip ben de bu duruma düşersem.” diye düşünmeye başlar. Bu düşünce ilkel bilinçte yardım etme isteğini tetikler, bilinçaltı ise “gün gelip bu duruma düşersen, biri sana yardım eder.” düşüncesini öne çıkarır.

Bu felsefenin dünya bilim insanlarının dikkatini çekmeye başlaması, Daniş Hocanın başarısını gösteriyordu. Batılı bilim insanlarının bu düşüncelerin doğudan çıkmış olmasına şaşıracaklarını düşünüyordu.

Daniş Hoca, dünyada canlılığı ayakta tutan tek güç olarak çıkarın var olduğu sonucuna vardı. Son kalan çöreğini de yedikten sonra, “İnsan gerçekten de bir hayvandır.” diye iç çekti. Bilime yönelme düşüncesi tamamen anlamsızdır; örneğin, ben sadece muhteşem şeyler bırakmak yerine karnım acıktığı için konferansı yarıda kestim, değil mi?

“En iyisi, bahçede biraz dolaşayım.” dedi kendi kendine, risalesini bir kenara itti. Bir yerlerde yemekten sonra zihinsel çalışmalardan ziyade yürüyüş yapmanın daha faydalı olduğunu duymuştu. Bu sebeple mahcubiyet içinde süslü kapıyı açıp, alçak ağaçlar arasındaki patikaya indi.

Ay, yükselmişti. Daniş Hoca, ağaçlık alanda birkaç adım attıktan sonra, karşısında yeşil elbiseler içinde yaşlı bir adam gördü.

-“Kim bu?” diye şaşkınlıkla sordu, modern cihazlar arasından bu yaşlı adamın nasıl sessizce geçtiğini anlayamamıştı.

-“Bana bak, ey bedbaht!” dedi yaşlı adam, kükreyen bir sesle. Böyle bir sesin bu tür bir vücut tipinden çıkması garipti.

-“Yazdıklarını hemen sil!” dedi yaşlı adam.

-“Neden şimdi?” dedi Daniş Hoca, şaşkın bir şekilde. “Yılların emeği, sonuçta.”

-“Silmen söylendi sana.” dedi yaşlı adam.

Sonra Daniş Hocaya çok hızlı bir şekilde yaklaşıp, suratına sert bir tokat attı. Böylece Daniş Hocanın hayat ve ölüm hakkındaki düşünceleri sona erdi. Tokattan sonra bedeninde müthiş bir huzur oluştuğunu görünce şaşkın bir şekilde:

-“Gerçekten tuhaf oldu.” dedi, hayretle. “Ama...”

Yaşlı adamdan bu garip huzurun nedenini sormak istedi. Çünkü bir anda bilim ve bilgi de görkemli binalar ve eşinin onun aklını başından alması da önemsizleşti. Ayrıca dünya benzersiz bir güzellik kazandı.

Evet, ay tarif edilemeyecek kadar güzeldi, ağaç yapraklarına düşen ışık ondan daha güzeldi, dünyadaki en hoş esintiyi yaratıyordu. Ama yaşlı adam acele etmeden ağaçlık alana doğru gitmeye başladı.

-“Acele etme.” dedi Daniş Hoca, arkasından koşarak. “Söylediğin her şeyi yapacağım. Sen kimsin? Lütfen...”

Ancak yaşlı adam ağaçların arkasında kayboldu.

Gökyüzünde ay süzülüyordu. Ama onu süzüyormuş gibi görünen bulut mu, diye düşündü. Yüksekte olmasına rağmen, Daniş Hoca’nın düşünceleri kaydı. “Karanlık genişliklerde süzülürken yalnız ay...” dizesi aklına geldi. ‘Karanlık soğuklarda, süzülürken yalnız ay...”

Gökyüzünün gündüzleri mavi, geceleri neden siyah renkte olduğunu düşündü. Düşünceleri, adeta ay gibi karanlıkların içinde yüzüyordu. “Ayda biri var mı?” diye düşündü, hâlâ gözlerini açamayarak. Sonra kendine güvenerek, “Elbette vardır.” dedi. Uzaklardaki yeşil gezegene bakarak, benim gibi ev isteyen biri kesinlikle olmalı...”

Bu düşünce devam etmedi, şimdi dikkatini yere düşen sararmış yaprağın çektiği dikkatini çekti. Yaprağın damarları kırmızımsı, yaşam izleri hâlâ silinmemişti. Çürüme de o kadar belirgin görünüyordu ki, şaşkınlıkla yaprağa eğildi. İlginç olan şu ki, yaprağın hayatı nasıl terk ettiğini görebiliyordu. Yüzlerce küçük hücrenin yaşam olarak tanımlanan güçlerin sızarak çıkıp gittiği, hücrelerin bir bir yok olduğu görülüyordu. Onların yok oluşu da açıkça görünüyordu; kuruyarak, renkleri solmuş, şişkinlikleri kaybolmuş, damarların içindeki suyun akmasıyla azalmıştı. Bu manzara, zihnindeki yüzlerce soruya tek bir cevap getiriyormuş gibi görünüyordu. Ayrıca, bilincinde kendi kişiliğine dair şeylerin de yok olmaya başladığını fark etti. Bu, önceki halinden daha huzur vericiydi.

-“Ne kadar aptalmışım.” dedi gülerek. “Tam bir aptalım!” diye yüksek sesle güldü.

Bakışlarında; seyrek saçlarından bir tutamın alnına doğru düştüğü, gözleri parıldayan esmer bir simanın silueti belirdi. Daniş Hoca hayrete düşerek bakakaldı. Az önce ihtiyarın yönünü çevirdiği ıssız tarafa o da dönüp baktı. O yüzün, daha önce rüyasında gördüğü ihtiyara ne kadar da benzediğini fark edince şaşkınlığı bir kat daha arttı.

Gökyüzünde Balık burcu dik bir şekilde görünmeye başlamış, Merih ise alçalmaya başlamıştı. Balık burcunun nihayetinde alçaldığını gören Daniş Hoca, bunun bir burç değil, dev bir balık olduğunu fark etti. Burcun balığa dönüşmesi şaşırtıcıydı, ama Daniş Hoca bu duruma şaşırmadı. Bir süre sonra Balık burcu daha da alçalarak kendini kaybediyormuş gibi hissetti. Bunların hepsi, daha önce hiç görülmemiş bir huzur ve rahatlık içinde yaşandı. Daniş Hoca’nın varlığı bu şekilde sona erdi.

2.1.4. Dördüncü Bölüm

2.1.4.1. Ağabey Kıssâsı

Buğday tarlası olgunlaşmıştı. Karşıdaki yemyeşil köyde bir ağabeyin tek başına yaşayan kız kardeşi vardı. Ağabey hastalıklıydı, yürüyünce titriyordu. Böyle olmasına rağmen, kız kardeşini görmeye gitmeye karar verdi.

Ne diyelim, anne babasından hatıra olarak bu ağabey ve kız kardeş kaldı. İkisi de çoktan kendi geçimlerini sağlamışlardı. Günlerden bir gün, ağabeyin rüyasına kız kardeşi giriyordu. Ailevi sorumluluklardan, işlerinden dolayı fırsat bulamayan, onu göremeyen bir kişi için ev ve geçim bir öncelik halindeydi. Kız kardeşini mi özliyor? Başka bir şey mi? Ağabeyin yüzü, ebeveynlerinin yüz hatlarını taşıyor, onları görmek istemez miydi? Kız kardeş bir başkasının elinde bir oyuncak olur, özgür iradesi her zaman kendisinde değildir. Ayrıca, onun yüzünde de anne babasının yüzünün izleri var. Uzun zamandır gitmeyi düşünüyordu, gitmese de olur, diye düşündü ağabey. Bu yüzden yola çıktı.

Uzun yol boyunca yürüyüp, yolda kaldı. Hava sıcaktı, gölgede duruyordu. Kız kardeşinin evi bu tarafa, geniş buğday tarlalarının öte tarafındaydı. Biraz düşündükten sonra, “Etrafı dolaşmadan durmadan, geçip gideyim.” diye karar verdi.

Orada, yalnız bir ağaç altında bir grup insan vardı. Buğday tarlasından geçen kişiye karşı kötü sözler söylediler. O sırada, bu manzarayı izleyen yaşlı bir adam:

-Tanrının rahmeti, kız kardeşini ziyaret etmek için buğday tarlasından geçip gitmekte olan ağabeyin üzerine olsun.

Herkes şaşkın bir şekilde yaşlı adama baktı.

-“Âmin, bundan sonra hep böyle olsun!” dedi yaşlı adam.

Şaşkın bir şekilde tekrar bakarken, ağabey varış yerine varmıştı. Yaşlı adam ise kaybolmuştu. Yere mi girdi, göğe mi yükseldi, bilinmezdi. Tanımadığı yaşlı adamlarla bağlantılı olduğu için bu olay da unutulmadı. İnsanlar arasında dolaşmaya devam etti.

Ağabey kimdi? Dünyada ağabeyler az mı? İnsan aklı ve anlayışı, sayısız ağabeyler arasından birini ayırıştırıp gözünün önüne getirmiş. Adı ne? Soyadı ne? Nerede yaşıyor? Kaç yıl yaşamış? Çocukları var mı? Bilinmiyor. O insandan sadece bu olay ve “ağabey” sıfatı kalmış, hepsi bu. Kız kardeşi ağabeyine ulaştı mı? Ulaştıysa, canı sıkıldı mı, “Vay, babamın yerine abim geldi!” diye sevinçten yerinde duramazken, herkese sevincini mi sundu?

Yaşlanmaya başlamış ağabey ve kız kardeşinin görüş anlarından daha mutlu ne olabilir bu dünyada? Dünyada binlerce ağabey kız kardeş var, onların buluşmaları her zaman sevinç ve mutluluk doludur. Ağabey, kız kardeşine “Annemin hatırası” derken, baba gözleriyle bakarsa, kız kardeş ağabeyine “Babam” der. Babasını özlerse, ağabeyine yönelir. Başka kimseye mi yönelsin, zaten? Ağabeyin kaderi de böyle; annesini özlerse, kız kardeşini görmek ister. Onun özleyeceği başka birisi var mı?

“Bana kalsa, dünyanın en büyük hazinesi olarak bunu söyledim.” dedi bu olaya tanık olanlardan biri. Altın ve gümüşlerin sıradan taşlardan farkı yoktur. Ama bu bakışı, bu yüzleşmeyi nerede bulabilirsiniz? Kız kardeşinin sofrasına koyduğu ekmeğe bir bakın. Kokusunun ve tadının farkı yok mu? Ondan gelen koku başka nerede var? O güzelce açmış çiçeklere bakmıyor musunuz? Hayatın en tatlı anlarından birine dönüştüğünüzü hissediyor musunuz? Kadir kıymetinizi ne kadar anladığınızı fark ediyor musunuz? Size bu kadar değer verecek kim vardı?

Dünyada bir insan vardı. Diğer tüm varlıklar gibi, o da ölümsüzlüğe kavuştu. Ama ayrılmadan önce kız kardeşlerine bir tanım bıraktı. “Reyhanlarım, nergislerim.” diyerek

kız kardeşlerini övdü... Eyvah ki, ömür bitti, bir can sahibinden birkaç söz kaldı, hepsi bu.

“Reyhanlarım” diye ağlamaz mısınız? “Nergislerim.” diye ağlamaz mısınız? O reyhanları ve nergisleri kim yetiştirdi, kim büyüttü diye düşünmez misiniz? Her şeyi yaratan, olayları başından sonuna kadar yöneten, tüm dünyayı hükmü altında tutan sonsuz kudret sahibi boşuna yaratmamıştır, buna inanmaz mısınız?

“Babam, destek aldığım dağ, annem, tükenmez bahçem.” diyorsunuz. Dağa yaslanacak kadar heybetli miydiniz, babanız hayattayken? Çiçek açıp meyve veren muazzam bir bahçenin sahibi miydiniz, anneniz hayattayken?

Ağabey böyle düşünerek yol alıyordu. Evet, ömrün sonbaharında, yaşam bahçesine geldi. Kanallarda sular kurudu. Çiçekler soldu. Meyveler olgunlaşmış, bir bir yere düşmekteydi. Meyveleri biri aldıysa aldı, almazsa toz ve toprak arasında çürüyüp böcekler tarafından taşınır.

Çiçek nedir, su nedir, meyve nedir? “Baba” diye dolaşıyordu, buğday tarlasının etrafında. Sonbaharın sıcak rüzgârı yüzünü, çocukluğundaki gibi nazikçe okşar, rahatlatmaya çalışırdı. “Vay, babam!” derdi buğdayın hışırtısı, başakların hışırtısı arasında...

2.1.4.2. Baba Kasidesi

Babam sadece bir hafta hasta yattı. Vücudunu etkileyen hastalık ruhunu sarsıyordu. Yanına girdiğimde bazen garip bir uykuda olduğunu görürdüm. Başında otururken yüzündeki yaşlılık izlerine, seyrekleşmiş saçlarına, boynundaki buruşmuş ve hareketsiz ellerine bakarken, aklımda kendi hayatım, duygularım ve zevklerim...

Baba, yaşlılık ve ölüm arasında mücadele eden bedeninin anlarını, geçmişteki acı ve zahmetlerle birlikte canlandırıyordu. Böyle bir ıstırap taşlara bile dayanılmaz. Yastığını düzeltmeye çalışırken, ellerinin derisi kemiğinden ayrılmış gibi görünüyor ve bu manzara korkutucu bir hâl alıyordu.

“Zamanın geldiğini hissetmiyor musun?” der gibi konuşuyordu babamın titreyen bedeni.

Yıllardır başında bir taç vardı. Dünyaya birçok sultan geldi ve geçti. Senin sultanlığın bu adamdı...

Gözlerimin önünde, kendimi tanıdığım günden itibaren babamla ilgili yaşadığımız çeşitli olaylar canlanıyordu. Babam, nar getirirdi. Narın soğuk alınlığı ve diğer hastalıkları önleyip önlemediğini bilmiyorum. Ancak biz çocuklar, ona inandığımız için bir tane bile bırakmadan yerdik. Ayakları ağrıyordu.

-Ne olmuştu, baba?

-Evet, hayat işte, evladım...

Ah, cahil! Ayak ağrısının nedenini sonradan öğrendim. Bir buçuk yaşındayken, şiddetli bir rüzgâr nedeniyle soğuk alınlığına yakalanmışım. Hastayken yataktan kalkıp, dört gün yürüyerek gitmiş ve orada yaşlı bir doktorun verdiği ilaç boğaz ağrımı geçirmişti. Ancak uzun yol yürümek babamın vücudunda ağır sonuçlar bırakmış. Tabii ki, bu olayı hatırlamıyorum. Vücuduma yapışan hastalık da aklımda değil. Ama...

-”İki kat gece kıyafeti giydim, ayakkabım yırtılmıştı, su sızdırıyordu.” dedi babam gülümseyerek. “Her yer çamur, her şey pislik içindeydi. Karnımda sanki ateş yanıyor gibi bir his vardı. Ateşin sıcaklığından inlerdim. Yürüyor ve Tanrı’ya yalvarıyordum, senin öleceğinden korkuyordum. O içimdeki feryadı ne kadar hissettiğimi sadece ben bilirim.” Gözlerimden yaşlar akıyor, yüzüne dokunuyor, yüzünü soğutmadan silmek istiyorum, dedi.

-Hayır, Tanrım sana şifa verdi. O andan sonra iyileştim ve yatakta kaldım. Çok soğuk almışım. Eve döndüğümde, annen uykusuz kalmış. Seni yatırdık, ayakkabılarımı çıkarıp ateşin yanına oturdum ama, sıcaklığı hissettim mi? Bir süre sonra ateşin sıcaklığı biraz açığa çıkmaya başladı. Sıcaklık insanın canını acıtmış, öyle değil mi? Sonra ayaklarım şişti. Ayak ağrısını o zaman edindim, evladım...

-”Evet, bu tek şey değil, başka birçok sebep de var. Köy işlerinde, ne yapabilirdin?” şeklinde devam ederdi.

Bu sözlerinde, senden hastalık kapmışım anlamı çıkmasın, çocuğumun kalbi kırılmasın diye. Dostları da onu çağırıp gelirlerdi, tabii. Belki bir yerde arkadaşlarıyla buluşmaya çağırmışlardır? Evet, öyle. Babam onları yolcu ettikten sonra kendisi de çıkıp giderdi, uzun bir süre sonra belinde bir parça etle geri dönerdi ve anneme derdi ki

“Arkadaşıktan bana ne var? Şu bir parça eti çoluk çocuğumla birlikte yememe ne denir?”
Gitmezdi de zaten.

Ben büyüdükçe olaylar zihnime kazınmaya başlıyordu. Kardeşlerim küçük, babam onlarla çocuk gibi oynar, bağırarak gülerdi... Sonunda yorulunca onları yanına alır, kucaklar ve uyuyakalırdı. O zamanlar yüzündeki mutluluğu hatırlıyorum. Doğrusunu söylemek gerekirse, şimdi bile o hali gözümde daha çok canlanıyor. Eski bir avlu. Bahar. Cıvıldaayan kırlangıçlar, canlanan böceklerin vızılıtları, babasıyla oynayan çocukların neşesi ve mutlu babanın haykırışı...

Neyse, bunlar geçti. Dünya, çok heybetli bir çark gibi. Bir yandan su alıp, diğer tarafa boşaltıyor. İnsanlar da öyle. Bir kez dönüp, hayattan ölüme doğru akıyorlar. Ben de yaşlandıkça, hayatıma bakıyorum, zihnimde bir şey tıkırdar gibi oluyor. Bu, son yıllarda sık sık hastalanan babamla ilgili. İşte, avluda yatıyor.

-“Kız kardeşini getirsen ya.” dedi bana.

Gözlerindeki çocukluğumdan tanıdığım canlılık kaybolmuş, sonraları yerini almaya başlayan bilgelik de yok. Sadece bir rica var. Kader denilen kudret karşısında çaresiz bir insanın ricası.

-Git de kız kardeşini getir. Onu görmek istiyorum, özledim...

Yaz geçti, meyveler olgunlaştı mı? Bağlar bahçeler, otlar, çimenler düzenlendi mi? Bahar hiç geri dönmez mi? Sonbahar, hayatın sonbaharı geldi mi?

-Bak, meyveler iyice olgunlaştı, dedi babam gözleri dolarak.

-Farkında mısın, oğlum? Ben de galiba olgunlaştım...

-“Hayır!” diye bağırarak istesem da içime atıp:

-Baba, öyle demeyin! Gerçekten de canım baba, öyle demeyin. Bunca emek verdiniz, ömrünüzü harcadınız. Şimdi çocuklarınızın rahatını kuracak zamanın geldiğinde ya? İyi söz de kötü söz de meleklerin ‘âmin’ dediği an, babacığım, öyle konuşmayın!

-“Yok mu diyorsun?” Babam hafifçe gülümsedi.

Elinden bir şey gelir miydi? Meyve olgunlaşınca, pıt diye yere düşer.

Bir gece. “Yanımda kal.” dedi. Söylediğini yaptım. Kırışmış ellerini, omuzlarını okşayarak oturdum. Acı çeken ruhu biraz sakinleşti mi... Her neyse, düzenli nefes almaya başladı. Bir ara gözlerini açtı.

-Baba? dedi, sesinde sevinç hissediliyordu. Babacığım?

Sonra bir şeye çabalamaya başladı. Aniden bu hareketin anlamını anladım. Gözlerinin önünde babası belirdi, oğlu ise babasının karşısında yattığı için utanıp, doğrulmaya çalışıyordu.

-Baba? dedi ve gözlerinden yaşlar süzüldü.

- Canım babam, geldiniz mi?

-Büyükbabamı mı söylüyor?

-Evet, büyükbabamı çok severdi. Ona yeryüzünde ve gökyüzünde güvenirdi.

-“Eyvah, hayattasınız ya?” dedi zorlukla.

-“Sizi öldü zannediyordum...” Yüzündeki derin kırışıklıklar gevşeyip, gülümsemeye çalıştı.

-“Babacığım...” dedi, konuşmaya çalışarak. Çok zorlandım. Siz gittikten sonra omzuma büyük bir yük bindi.

Her şeyde size güvenirim ya? Hiçbir işi sizin danışmanlığınız olmadan yapmazdım. Tek başıma, birçok şeye aklım yetmedi.

-“Ama, ne kadar zorlandıysam da söylediklerinizin hepsini yaptım.” dedi, sesi giderek zayıflıyordu.

-Kızlarınızdan gönlünüz rahat olsun. Bakın, hepsini büyüttüm. Kendi çocuklarım da büyüdüler.

Biraz sonra gülümseyerek, sanki babası iş buyurmuş genç bir çocuk gibi kirpiklerini titretip:

-Tamam olur, dedi.

Bir şeyler oluyordu ama ne olduğunu anlayamıyordum. Ancak, konuşmasına şaşırdım. Bak hele... Babamın içinde ne kadar ukde ve pişmanlık varmış, bilmiyordum. Sanki hep böyle hayatımda olacak sanmışım.

Babam sanki genç bir çocuk gibi gülümsedi.

-Aa? dedi sevinçle, yetmişini geçmiş bu yaşlı adam.

-Bu, o bahsettiğiniz tay mı?”

Babamın söyledikleri aklıma geldi: çocukluğumda “Sana siyah bir tay alacağım.” derdi. Gülümser, hep bunu söylerdi.

-“Yerine Allah bana sizleri verdi, şimdi bir değil, bak, kaç tane tayım var.” demişti ya.

-Baba! dedim, bir şeylerin olduğunu daha net hissederek. Baba!

Babam sözümü duymadı ya da duysa bile umursamadı. Kendi babasıyla kavuştuğu için mutlu muydu? Bilmiyorum... O gülümsemesiyle sanki babasına doğru gitti. Belki de kendini küçük bir çocuk gibi hissetmiştir? Çocukluğumda babam, “Yürü, oğlum, sana güzel bir şey alacağım.” diye kandırarak beni tarlalara götürürdü. Belki de şimdi babası da ona aynısını yapmıştır? İşte... Babasına doğru gitti. Başka yere bakmadı.

Babamın ölümü beni çok etkiledi. Ne zaman ayakta olsam ne zaman uzansam, hep onu düşünür oldum. Bahar aylarında henüz nemi gitmemiş topraklarda çalışarak yemyeşil bahçeler yaratmaz mıydı? Ter döküp rızkını topraktan çıkarmaz mıydı?

Düğünlere giderse, cebine bir avuç fıstık, badem koyar, onları bize paylaştırdı. Hatta... bazen kendimiz yediğimiz şeyden “Siz de yiye.” desek, gülümseyerek alır ama yemezdi. Sofranın bir kenarına koyar, sonra en küçük kardeşimize verirdi.

-“Senin yediğin, benim yediğimdir.” derdi.

Ah, ne söyleyeyim? Babam gitti ve sanki evimizdeki çok güzel, harika şeyler yavaş yavaş uzaklaştı, ardından gitti gibi geliyor bana. Bir şey daha söyleyeyim mi? Bunu şiirle ifade edeyim, çünkü ondan daha fazlasını söylemek zor:

**Bu dünya ona rahmet etmez, kim ki nankördür,
Mezar onu kabul etmez, pis bedeni ne kadar çirkindir,
Çünkü Allah kulum demez, kalp kırana,
Kim ki babasına eziyet eder, ondan Allah uzak durur.
Ta ki baban razı değilse, tövben kabul olmaz senin.**

Mahşer gününü tasavvur edebiliyor musunuz? Gökyüzü yer yüzünden sıyrılmış, güneş örtülmüş ve ışığını yitirmiş, dağlar taşlar toz duman olmuş ve insanoğluna yeniden can verilmiş, Allah'ın heybet, rızık, ölüm melekleri yeryüzüne inmiş. Peygamberler, nebiler, evliyalar hepsi orada. Sevap ve günahlar hesap ediliyor. Bir anda karşınızda sonsuz büyük bir engel belirir. Onun ne olduğunu kimse anlamaz.

-Bu kuldan babası razı mı?

-Razı değilse, cennet haram olsun!

-Âmin! Öyle olsun!

**Din îman ile yürürsen bu yolda el ve ayak,
Zorlukla savaşıp otuz üç bin dergâhı açsan,
Gökyüzünden İsa inse, hakkına dua etse,
Mürşidin Hızır zaman olsa, sana rehber olamaz,
Ta ki baban razı değilse, tövben kabul olmaz senin...**

2.1.4.3. Anne Övgüsü

Ne söyleyeyim, annem son derece harika, nur yüzlü bir kadındı. Biliyor musunuz, birini özlerseniz, yüzü ışık saçmaya başlar. Kaşları, gözleri, gülüşleri, konuşmaları netleşir. Görüp hasretini giderdikten sonra tekrar normal hâline döner.

Sokaklardan gelip avluya girsem... evinden ayakkabısını hızla giyip, bana doğru aceleyle geldiğini sanırdım.

Ayakkabısı mı dedim? Evet, anneciğimin giydiği ayakkabıları bile sakladım. Evde, mihrap yanında duruyor. Küçük, giyilmekten tabanı aşınmış, rengi solmuş... Elime alsam, ağlarım. Düşünün, giydiği ayakkabıya bile hasret kalır insan...

Başörtüsünü yüzüme bastırırsam, ceketini koklasam, bir dünya anı üstüme yığılır. Delilik gibi bazen gülerim, bazen hıçkırır hıçkırır ağlarım. Bazen yastığımın yanına koyup öyle uyurum. O zaman bir şey olur, gençlik yıllarıma dönerim. Kızgın avlu toprağında topuklarım yanar, pişirdiği ekmeklerin sıcaklığını hissederim. İyi ki çocuklarım var, en küçük çocuğumu kucaklayıp alnından gelen cennet kokusuyla yüreğim rahatlar.

Eskiden özlesem, yanına gider, doya doya sarılırdım. Şimdi ise, gitsem bile göremem, değil mi? Çeşitli sözlerle konuşabiliyorum, ama yüzünü, gülüşlerini bir kere

daha görebilsem, sesini duysam diye içim yanıyor. Bu hayatta sanki kamburlaşmış, zahmetlerin altında ezilmiş gibiyim. Başımı kaldırıp etrafıma baksam, binlerce insanın hali de aynı. Bir bakıyorum, etrafımda kimse yokmuş gibi, sanki çocuklarımı büyüttükten sonra görevim bitmiş, kimseye ihtiyacım kalmamış gibi. Bir düğün veya tören yapsam sevinirim. Evime akrabalarım, dostlarım toplanıp gelse, o düşüncelerim aklımdan çıkar. Ama, sohbet ederken yüzlerindeki ifadelerden, sözlerinden endişeli olduklarını fark ederim. İnsanlar gittikten sonra, sonsuz bir gökyüzünün altında ve sert toprak üzerinde yine yalnız hayatıma devam ederim.

Bakın, annemden ne kaldı? Sadece sonu gelmeyen hatıralar, birkaç ufak tefek eşya. Babamdan ise büyük zahmetlerle inşa edilmiş kerpiçten bir bina kaldı. Evet, ağaçlar da var. Etekteki kayısı, ceviz ve şeftali ağaçlarını babam dikmiş. Şeftali ağaçları kurudu, ama kayısı ve ceviz hala hayatta. Yani, iki can çabalayıp uğraştı, onlardan sadece bu şeyler ve birkaç evlat kaldı. Böylece ömürleri sona erdi, sessizce ebedi mekânlarına gittiler. O zamandan sonra gökyüzü daha da uzaklaştı, yer daha da sertleşti.

Başınızda anne ve babanız varsa, bütünsünüz. Onlar gidince, yarım kaldım. Şaşkınlım, her şeyim var, hayattan şikâyet etsem nankörlük olur. Karnım tok, üstüm başım yerinde. Ama neden belim bükülüyor, anlamıyorum. Bazen kalbim dolup taşıyor, sanki içimde dünyanın derdi birikmiş gibi. Yürüyorum omuzlarımda geceyi taşıyor gibi... O zaman zamanın yaptıklarını hissediyorum, haşmetini anlıyorum; beni çekip götüreceği kesin, ama yapacak işlerim bir dünya... Sonbaharın ince ince yağın yağmurlarında ağaçların eğilip meyvelerini döktüğünü, otların sarardığını görüyorum. Dertleşecek bir dost, bir yaren bulamıyorum...

Biliyor musunuz, ağaçların bazıları sonbaharda sarı, bazıları kırmızı renge bürünür. Etrafımda sarı ve kırmızı renklerin fırtınası yaşanır, kader sanki böyle, fark ettirmeden gelip başımın üzerinde dönüyor, her şeyi sessizce alıp götürüyor gibi. Söyleyin, siz de böyle düşünüyor musunuz? Belki benim aklımın ermediğine sizin aklınız erer?

Dünyaya neden geldim? Kuş da hayvan da yavruları için çabalar. İnsan olarak dünyaya geldim, kuş ve hayvandan üstün değil miyim? Büyüklerimi özlediğimde, demiştim ya, eşyalarını elime alırım. Onlar son derece değerli, kıymetli. Annemin giydiği ayakkabı, onunla gitmiş olduğu yerler..."

Babamın kemeri de burada duruyor. Maşallah, eskimiş, yıkana yıkana bazı yerleri yırtılmış. Kemerin tokaları gümüşten yapılmış, kenarlarına dikişlerle ve geleneksel desenlerle süslenmiş. Bu kemer bana babamın güçlü olduğu zamanları hatırlatıyor. Üzerinde ter kokusu kalmış, kısacası o da emekten izler taşıyor. Her gün işlerimi yaparken, içten içe onu özleyorum. Acaba, kendi eşyalarım kalmadı mı? Nerede onlar? Çocukluğumu, gençliğimi, yaşlılığımı simgeleyen eşyalarım var mı? Onlar kaybolmuş gibi görünüyor... Neyse, hayat böyle devam ediyor; eşyaların önemi kalmadı. Bu şekilde yaşamaya devam ederim.

Ancak, şu garip hayatımı kendim anlayamıyorum. Bir mucize gerçekleşse, Hızır zamanında gelip her şeyi açıklasa diye düşünüyorum.

Ey insan evladı, Hızır'ı mı söylediniz? Tanrı'nın yarattığı sayısız gizli varlıklardan birinden haber aldınız, ama bilmediniz ki, onun anne ve babası yok. Başını eğip gitmek istesenez bile, şan ve şöhreti yok.

Büyük babanız da geleceği önceden görebilirdi, değil mi? Karşınıza çıkabilecek her türlü tehlikeyi önceden sezmiş mi o muhterem zat? Siz Hızır ve İlyas'tan konuşuyorsunuz, ben ise kendi Hızır'ımdan konuşuyorum. Dünyanın tüm Hızır'larını bir araya toplasanız, babam gibi olamazlar.

Ne yaparsanız yapın, annenizin bir duası ile cennetin kapılarının açılmasını bilmediniz. O mütevazı zat dokuz çocuğuna bakarak, biri hasta olsa ona koşar, biri geç kalsa ona bakar, çocukları iyilik içinde yaşadığında gözlerine bir damla uyku girerdi.

Ey insan! Anne dediğimiz o varlık, Tanrı'nın zayıf bir kulu, kiminin gözünün nuru, hayalleri ve umutları ile bir aileye gelin olarak düşmüş bir genç kız. Anne olduktan sonra kendisi için yaşamamış, ömrünü geçim ve çocuklarına adanmış. "Cennet annelerin ayakları altındadır." Dediler. Söyleyin, hangi evliyanın ayakları altında bırakılmıştır cennet?

Ey anneler, canlı varlıklar, bereketli olanlar! Hayat işlerinizi bırakın, koşun, bütün gücünüzle koşun, eğer bir yolculuğa çıkacaksanız, gözlerinize bir an bakın. Size sevgi ve şefkatle bakan, alnınızdan gelen kokuyu içine çeken, bir insanın değerini anlayın.

Yürüyün, “Oğlumun cennet kokusu geliyor.” diyerek sevinçle, kendisini feda eden o tek varlık sadece sizin yüzünüzü görmek isteyen bir kişidir. Değerli yüzünü gözyaşlarıyla sulayın, o anda “Ey Tanrım, oğlumu koru.” diye dua eden bu varlığın bedeni ne kadar hafıflemiş, gözlerindeki hayat nuru solmuş, başını okşadığınız elleri zayıflamış, sıcak ve terli kalbî soğumaya başlamış. Dikkat edin! Allah size hayır versin, zira cennetin başka anahtarı yok! Yaptıklarınızla cennete gireceğinizden emin misiniz?

Ey, anneleri bu dünyadan göçüp gitmiş olanlar! Annelerin bakışları her zaman çocuklarında olur. Yaratıcının saklı tuttuğu dualar, sadece oraya ulaşır. Bu dünyada da “Oğlum.” diye dua eden o merhametli zatın bir duası, kalbinin huzur bulmasına, oğlunun sağlıklı olduğunu görüp sevinmesine neden olur. Hayal gücünüz size boşuna mı verildi? Zira kalpler yumuşadıkça şefkatli olur, taş kalbinizi eritin! Nereden bilebilirsiniz. Cehennem ateşi alevlendiğinde “Ona asla oğlumla karşılaşma.” diye yalvaran bir tek kişi var, o kadar!

2.1.5. Beşinci Bölüm

Bunlar, ağabeyin evi ve düşünceleriydi. Buğday tarlasını aştı, kız kardeşini gördü, onun gözlerindeki sevinç kıvılcımlarını gördü ve kendisi de sevindi, kalbî huzur buldu, ardından veda edip geri döndü.

Kız kardeşinin evinde narları toplayıp, iki tanesini koparıp cebine koymuştu, grip ve nezleyi önlermiş.

Dönüşte buğday tarlasını geçmedi, aksine yolda tarikatçılarla karşılaştı. Adımlarını atarken, ayakları tükenmiş, içinden garip bir hıçkırık geliyordu. Bu, onun gücünün bulutları savuran rüzgarından daha güçlüydü, kalbindeki duyguları yerinden oynatıyordu, üzüntü bulutlarını bir bir temizliyordu, içindeki fırtına sanki dışarı taşacak gibi görünüyordu.

“Basit bir gerçeği anlaması bu kadar yıl sürdü mü?” diye haykırıyordu. “Önceden neredeydim? Bunun farkına varacak kadar aklım mı yoktu? Eyvah, bin vah!”

Bu dünyaya geldim, büyüdüm, farklı bilgiler edindim ve şimdi ancak insanların değerini anlıyorum.

Bir zamanlar, öğrencilik yıllarımda dünya halklarının çeşitli geleneklerini araştırırken, hayranlık duyduğum veya şaşırdığım anlar olmuştur. Artık kendi insanlarımız gözümde ateş gibi parlamaya başladı. “Daniş Hoca” adında bir öğretmenimiz vardı; o dönemlerde mantık gücüyle düşüncelerimizi büyülemişti. Ancak şimdi hayatın iniş çıkışlarını gördükçe, bu felsefelerin hepsinin bir kuruş etmediğini, dünyada insan yüzünün ve insan ruhunun paha biçilemez olduğunu anlamaya başladım.

Geçmişte yaşanan yaşamın pişmanlıkları bunlardı. Geride dönmek mümkün değil, geçmişte yapılan hataların izleri, canavarlara dönüşmüş, insan ruhunu yutacak şekilde tehdit edici bir hale gelmiş, gelecekte ise fırsatlar çok az... Her sözcükten, her davranıştan, dünyanın köklü değişimlerinden “Ey can sahipleri! Bundan sonrası ebediyettir!” şeklinde bir çığlık duyuluyormuş gibi hissediliyordu.

Nehirler akıp geçti. Sayısız insan, bu geçici dünyayı terk edip ebediyet diyarına göçtü. Dost ve arkadaşların yüzü zamanla buruştu. Varlıkların gücü tükendi.

Ağabey, sonbaharın geldiğini fark etti. Bazı ağaçlar hâlâ yeşil, ancak yapraklarının rengi solmuş, yer altındaki otlar sararmaya başlamış, ağaçlar altın rengine bürünmüş ve açık kırmızıdan koyu kırmızıya kadar olan renkleri ortaya çıkarmış. Sonbahar gelene kadar olan yerlerde yapraklar birikmiş, gökyüzü sonunda griye dönmüş, hava sıkışmış, kötü kokular yoğunlaşmış ve sıklaşmıştı.

Tüm evren bu mevsimin baskısı altında “Ben meyve verdim, sen ne yaptın?” diye haykırıyordu. Düşünce fırtınası, aklında dönüp dolaşan bir kasvet oluşturunuyordu.

Etrafta yüzlerce, binlerce küçük böcek, yumurtalarını bırakıp koza yaparak içine giriyor, şimdi kelebek olarak çıkmayı bekliyorlardı. Kurtlar, böceklerden örümceklere kadar yumurtalarını bırakmış, hepsi aynı, yavrularını yerlerinde hareketsizce bekliyorlardı. Bazı yerlerde büyük küçük çeşitli hayvanlar dünyaya gelmişti. Bu olaylar garip bir sessizlik ve insanı korkutan dev bir itaatle gerçekleşiyordu ve bu süreci durduracak bir güç dünyada mevcut değildi. Dünya denilen bu garip çarkta değişmeyen hiçbir şey yoktu!

Bunlar bir anda ortaya çıkıyor ve kendilerinin oluşum anlamlarını gözler önüne seriyorlardı. Buğday tarlası çoktan çölde bir çorak araziye dönüşmüştü. Bir zamanlar kalpte bir kuşun cıvıltısı gibi yalnızca bir kez yankılanan buğday tarlasının hikâyesi kalmıştı.

**Bu misafir çölünde her an yanıp tutuşuyorum,
Ne tarafa gidersem gideyim, yolumu iyice kaybediyorum.
Ne babam var ne annem, hiç kimsem yoktur benim;
Her taşın dibinde çaresiz bir şekilde dolaşıyorum...x**

Bu son derece garip bir bilgiydi. Dünya olaylarından ve onu yönlendiren güçten haber veriyordu; gökyüzündeki bulutların sürüklenişi, güneşin doğuşu ve batışı, ateşin yayılması, uçan kuşlar ve kızgın kumların çatırdamaları , tüm bunlar akla hitap ediyordu. Haykırarak ve çağırarak yer yüzünde ömür geçiren, merhamet, sadakat, sevgi, özlem ve beklentiler arasında yüksek makamlara yükselmiş insan evlatlarının hayatlarının anlamlarına işaret ediyordu.

2.1.5.1. Sesleniş

Emek ve zahmetler içinde ne kadar zaman geçti, ben cahil, dertlerimde Hızır'ın ortaya çıkmasını ve hayatımı anlayıp gitmesini düşünüyorum.

Hızır ile karşılaşan birini duyduğumda gidip ziyaret ediyordum. Nereelerde dolaştığını, hangi yerleri gördüğünü sorup öğreniyordum. Türbeleri, mezarları, kutsal yerleri ziyaret ederek günlerce oturuyordum. “Her Musa için bir Hızır.” dedikleri gibi, hayat yolumda bir kurtuluş Hızır'ı bulmayı arzuluyordum.

Eğer hayatım bana zarar vermemişse, çocukluk dönemim önümden çekilip ölüm yoluna yönlendirmemişse, benim için bir yerde hayatımın bazı duvarlarının altında bir hazine saklanmış olabilir diye düşünüyordum. Musa gibi yanında bulunmak istiyordum. Ancak varlığımda, aklımda Musa'dan habersiz kalmışım. Mucizeler gözümde ortaya çıkmış, şahit olmuşum ama unutmuşum...

Eyvah! Her şey gözümün önündeymiş, bilinmezlerde Hızır yanımdaymış, ben başkalarına göz dikmişim.

Olayları anlayan, gelecekte karşılaşacağım zorlukları görmeden anlamış ve bana rızık getirmiş, hasta olduğumda omuzunda taşıyıp uzaklara götüren, geleceğini bende gören, yıllar boyu başımda fedakârca gölge olan babam... Çoktan Hızır makamında olduğunu bilmiyordum! Kim bana babam gibi olabilirdi? Kim benim için babam gibi dua ederdi?

Başımda gözleri yaşlanarak geçen, yaşlandığında bile ağzıma bakıp “Midene sıcak bir şeyler girsin.” diye bir şeyler pişirip bana veren annem var. Bir kuş bile gagasında bir şey getirip kucağına bırakıyor. Nihayetinde ben de o kadar değerli değil miyim?

Siz meleklerden bahsettiniz, peki Tanrımın hangi meleği başımda bu kadar fedakâr olabilir? Hızır'larımı toprağa verdiğimdeki feryadımı bir kendim ve bir Yaratıcı bilir. Ey kibrimin babası! Ayaklarının altına cennet serilmiş, cennet mekânım annem! Hangi Hızır'ın ayakları altına yaratıcı cenneti serip koymuş? Rızkımı düzenleyip, Tanrımın ışıklarla dolu kapılarından melek gibi minik varlıklarımı hediye eden Tanrımın emaneti olan bir başka kişi, merhametli eşim kim olduğunu hâlâ bilmiyor muyum? Kendimce bir şeyler yaptığımı sanıyorum ama o da gözlerimde parlıyor, sert konuşursam üzülüyor, tatlı konuşursam mutlu oluyor. O da birinin gözünün nuru; anne ve babası yollarında gözyaşı döküp, sevgisini gözleriyle ifade ederek oturuyor. Bunun dışında, o da çoktan “Anne” adı verilen yüce makama ulaşmış!

Rızkıma neden aniden bereket girdiğini anlayamadım. Çiçek gibi minik varlıklarım masumiyetle bana “Kıblegâhım.” diyerek başları üzerinde tutar. O bereketlerin bu çocuklar sayesinde geldiğini bilmiyorlar. Tanrım hayatımda bana bir Hızır'ı gönderse, rızkım artar mı diye düşünüyordum.

Artarsa, ne olurdu? Saraylar mı inşa ederdim, görkemli ihtişamlar içinde mi yaşardım, lükslere mi daldardım? O servetlerin içinde bana ne var, Tanrı'nın verdiği rızkı çocuklarımla birlikte paylaşmak mı yeterli? Nihayetinde, dünyanın basit saadeti bu değil mi?

Hâlâ annemle bir fincan çay içmeyi istiyorum. Babamın ellerine su dökmeyi özlüyorum. “Yaşa, evladım, ömrün uzun olsun, rızkın bol olsun.” diyen bir annenin duasını özlüyorum. Bir tatlı söz, samimi bakışlar ve son derece basit, insânî ilişkiler... “Ey, siz dünyadaki çok az zaman geçirdiniz,” diyen ufak bir ses, başımda toplanan insanlar, hocalarım, dostlarım, arkadaşlarım, kalbîmin değerlileri! Ömrümün bazı anlarında siz de Hızır gibi karşıma çıkmışsınız, ancak ben cahil, sizin kıymetinizi bilememişim!

Tanrı çok hikmetlidir. Varlık duvarı ılık saçmaya başladığında, gözle görülmeyen bir kulu gizli kapılardan gelip düzelten biri olabilir mi? Hayatımı aklım yettiğince hesaplayıp, kaderim nedir diye derin düşünceler içine girmişim, ben habersiz...

İyilikler ve ikramlar hazinesinin önünde beklesem nasıl olurdu? Tanrı bir dalı on, bir tohumu bin yapar. Bazı hayırlı işlerim nedeniyle sevap hazineleri çoktan yaratılmışsa ne yapardım?

Ah, dünya bir buğday tarlası gibi. Geldim ve gittiğimde, düşündüğümde, balık karnındaki Yunus gibi olduğumu görüyorum. Bir ışık, bir nur göremedim. Şimdi, hayat ve ölüm dalgaları varlığını ebediyet kıyısına atarken, yaratıcımın mahşer gününde başıma bir kova su koymasını arzuluyorum... Nurla başlayan ömür duvarlarının altında gerçekten de bilmediğim muazzam bir hazine saklı olduğuna umutla bakarak gidiyorum...

Hoşça kal, sevgili! Hoşça kal, dostlar! Hoşça kal, çocuklarım! Hoşça kal, mavi gökyüzü, çocukluğumun aydınlık anlarında ayrılmaz arkadaşım olan güneş, dünya üzerindeki ilk sevgi tutunmamın şahidi olan eski ay!

Ey vatanımın saçları dağıtan, kumları saçan rüzgarları, suları, çimenleri, ateşleri, kuşları, canlıları... Hoşça kal! Şüphesiz, bir gün dünya yeniden inşa edilecek. O gün, dostlarım, kardeşlerim, sevdiklerim, değerli insanlarla yüzleşeceğimden eminim. Ancak, sadece insan evlatları ebediyet göğü altında yeniden başını görecektir. Taşlar, topraklar, ağaçlar, çiçekler, yeşil alanlar, serinleyen sular, kuşlar ve hayvanlar artık yok olacaklar. Onları yeniden görmek mümkün olmayacak...

Ama üzülme, güvendiğim dağ gitti diye... Çünkü ben, güvendiğim kişilerle birlikte gidiyorum! O kadar küçüldüm, O kadar toprağa karıştım ki, gittiğim yerden hiçbir iz bırakmayacağım. Gittiğim yerden bahsettik. Yeryüzünde mi? Böyle geniş dünyada ona yer mi olmaz? Olmazmış! Yer ve gök hazinelerinin değerleri kalmamış. Güneşin batışına bakarak devam ediyor. Gözlerinden yaşlar boşanıyor. Dökülen yerlerde ateşler baş kaldırıyor, bitkiler yeşil renk alıyor, çimenler sararıyor.

Ey bahar güzelliğim, bahçem, nerdesin?

Gözümün nuru, merhametim, huzur verenim, nerdesin?

Ey yaşam nedeni, ruhumun güzeli, nerdesin?

Biriciğim, evde yoldaşım ve sevdiceğizim, nerdesin?

Velinimetim, Mekke'm, Medine'm, şefkatim, nerdesin?

2.1.6. Altıncı Bölüm

Görüyor musunuz? Ay yüzer gibi görünüyor. Aslında onu yüzüyor gibi gösteren buluttur.

Derler ki, Hz. Hızır, Musa ile karşılaştığı yerlerde ölümü bulmuş. Bunun kanıtı olarak, varlıklar sahibinin “Her canlı ölümü tadacaktır.” sözünü delil gösteriyorlar. Kim bilir... Örneğin, melekler de canlıların bir parçasıdır. Ancak, ölümün onlara ne zaman ve hangi şekilde geleceğini kimse bilmez. Varlıkların yaratıcısı, ölümü de çeşitli biçimlerde yaratmış mı? İnsanlara gelen ölüm ile meleklerinkiler arasında bir fark var mı?

Ayrıca, insan aklının anlamakta zorlandığı mucizeler sürekli gerçekleşmektedir. Örneğin, birisi art arda kız çocukları doğururken, erkek çocuk sahibi olmayı umarak son kızına “Oğiloy” ismini koyarsa, bakarsınız, sonraki çocuğu erkek olarak doğar. Birisi devlet sahibi olmayı istiyorsa, “Devlet” adını verir. Ancak, halk arasında bunlardan daha faziletli ve akıllı olsun diye “Fazıl” veya “Fazlıddin,” olgunluk ve merhamet bulsun diye “Kemaleddin,” Tanrı’nın sevgili kulu olsun diye “Mümin,” “Müslim,” “Muhterem” gibi isimler konur. Yine bazıları, bakıp gözetmek için “Yunus” adını verir.

Muhammed ve Ahmetler, İbrahim ve Yusuf’lar ne olacak? İsmail’ler, Ademler, Yunus’lar, Yusuf’lar, peygamberler, nebiler, Mahmudlar, Ahmedler... Tanrı’nın sıfatlarına “Abdul” eklenerek oluşturulan Abdullah’lar, Azizler, Kerimler, Adiller, Kadirler, Kayyumlar, Rahmetler, Rahimler, Settarlar, Cebbarlar, Kahharlar...

Köylerde, uzak yerlerde yaşayan son derece iyi insanlar: Âişeler, Hanifler, Hacerler, Züleyhalar, Nazireler, İbadetler, Aynisalar, Ümideler, Muniseler, Mukaddesler, Mükerrerler, İnayetler, Sadakatler, Latifeler, Bernalar, Suluvlar... Gül çiçek ismi koyulan kendilerine hayat denilen şu bahçede çiçek gibi açan Nergisgüller, Yakutgüller, Gülbaharlar...

Reyhanlarım, Dağ Kekiklerim, Nergislerim.

Sizler sıradan insanlar değilsiniz! Her biriniz alemin manalarını, anne ve babalarınızın çile ve isteklerini kendinde toplayan, geleceğe bakan gözlerinde dünyalar dolusu arzu ve ümit parıldayan aziz ve kıymetli zatlarsınız. Yalpalaya yalpalaya yürümeyi yeni öğrenmiş, annesini, babasını ve dedesini, ninesini “O kim, bu ne?” gibi

sayısız sorularla yoran Behzadlarım, Hümayunlarım, Muhriddinlerim, Hurşitlerim, Öktemlerim, Halmurat ve Bekmuratlarım, Ümitlerim, Azizlerim, Enverlerim...

Evet kim “Hz. Hızır öldü.” dedi. Ölmüş olsa yollarda sıkıntıları engelleyen kim? Kim dost, kim yar, kimdir kıblegâh... Kimdir abi, kimdir kardeş olup karşısına Hızır gibi çıkan, zorlukları kolaylaştıran kim? Kim?

* * *

-“Kim? Diye sordu yanındaki köpeğine, dağların taşların arasındaki patika kıyısında su kabağını önüne koymuş halde oturan saçlı sakalı uzun kişi. Fikirler, düşünceler, hayaller sel gibi akarken... yarın bir gün felakete dönüşmesini önleyen kim? Sineklerden uzak durarak, bir kelebeğe bakarak düşüncelere daldı. Herhangi bir olağanüstü olaya tanık olup, insanın kişiliğini tamamen değiştiren, hakikatleri gösteren, herkesi îman ve adalete çağıran ama kendisi asla görünmeyen kimdir? Günlerden bir gün, çocuklar bahçede oynarken kendi kendine gülümseyen ve oyunları onları eğlendiren kimdir? meyvesini alacağım diye düşüp kalakaldığımda, bana garip bir şekilde yardım eden ve yavaşça yere indiren kimdir?” dedi

“Ağaçtan meyve alamayıp aşağı yuvarlandığım anda, beni bir elin tuttuğunu ve nazikçe yere indirdiğini açıkça hissettim.” dedi.

“Yoksa aşağıda, uçları mızrak gibi sivrilen dikenlerin üzerine düşseydim kesinlikle can verirdim. Beni böylesine büyük bir beladan kurtarıp yere yumuşakça indiren kimdi?

-“Siz kimsiniz? Neden burada oturuyorsunuz?” diye sordular.

-“Gidenlere bir kap su versem de sevap kazansam.” diye buradayım diye yanıtladı.

-Ama ne zamandır, su dökmeyi bıraktım. Biraz uzaklardan kuşlar gelir su içer ve buna sevinirim.

-“Dinleyin, ey insanlar!” dedi sonra.

-O âlim doğru söylemiş. İnsan adımının ulaşmadığı yerlerde, sayılamayacak kadar çok canlıya rızık sağlayan, çeşitli meyve ve sebzeleri yetiştiren, yağmur ve karı hatırlatan bir varlık mutlaka vardır. Ormanlarda bile bahar zamanı binlerce bitki büyür, meyve verir, rızık sağlar. Bunları birisi yönetmiyorsa, kendiliğinden mi gerçekleşir? Son olarak başını öne eğip, pişmanlık ve üzüntü içinde şöyle dedi:

-“Ağaçların yaprakları dökülmeye başladı, bilmiyor musunuz, rüzgâr gelmiyor mu?” dedi adam.

-“Gelirse gelir, sana ne?” diye cevap verdi diğerleri.

-“Bilmiyorum ama çok korkuyorum.” diye yanıtladı.

-Ağaçları eğip büküp, yeryüzünü ve gökyüzünü korkunç bir şekilde etkilediğinde, kalbim paniğe kapılıyor. Havanın ne kadar korkutucu hale geldiğini görmüyor musunuz? Kendi kendine hareketlenip öfkelenirse, beni de ağaçlar gibi eğip bükmesinden veya gökyüzüne kaldırıp sonra yere çarpmasından korkuyorum. Eğer rüzgârın etkisi olursa, saklanacak bir yer bulamam. Söleyin, bundan kurtulmanın bir yolu var mı?

-İlginç şeyler söylüyorsunuz, dedi insanlar.

-Şu kadar yıl boyunca zaman zaman şiddetli, bazen sakın esen rüzgarlar gibi çalışıp duruyorsunuz, ama takva sahibi, îmanlı bir kişiye benziyorsunuz. Belki bize bir dua edersiniz, belki sizin duanız sayesinde hayatımız düzelir, rızkımıza bereket gelir...

2.1.7. Yedinci Bölüm

Buğday tarlasına yaklaşan yaşlı adam, bütün bunları idrak ettiğinde, karşısında yeşil bir geceye bürünmüş, güçlü bir varlık gördü. Bu kişi yaşlı değil, kendine eş bir kişiymiş gibi görünüyordu. Bakışları nazik ve yüzü, Tanrı’nın gizli kapılarından verilen bilgiyle aydınlanıyordu. İlginç olanı, bu varlığın gölgesi yoktu. Eğer kendisi tamamen ışıksa, neden gölge versin ki?

-“Buraya kadar geldin, dileklerini dile!” dedi o varlık.

Adam, bu kişinin Tanrı’nın dünyadaki sınavlarından biri olduğunu fark etti. İçinde ve dışındaki ışıkla, şefkat ve sevgiyle baktığında, bu varlığın karşısındaki kişinin geçmişte yaşadıklarını anladığını fark etti.

“Ey her şeyin yaratıcısı! Yakınlarımla rızkımla artır. Büyüklerimin ömrünü uzun ve sağlık içinde kıl. Bilgilerini öyle açıkla ki, sevdiklerime, dostlarıma, halkıma, kalbi îman ve adaletle dolu olan herkese iyilikler getirsin. Hepimizin hayatını hayır ve bereketle doldur!” diye dua etti.

Hızır, zamana karşı gülümseyerek duruyordu. Çünkü, sorulan kişinin durumu, soran kişinin durumundan daha iyi olduğunu ikisi de biliyordu.

-“Âmin! Öyle olsun!” diye dua etti. Sonrasında ikisi de kendi yollarına doğru yola çıktı. Biri, insanlara doğru, hidayet ve îman çağrıları için. Diğer ise, gizli kapılara, insanların gözünden saklı, sır dolu işlerine doğru.

* * *

Ne diyelim... Aradan yıllar geçtikçe, anlatılan olaylar zamanın dalgaları altında gömülüp gider. Ölüm de Yüce Allah’ın bu kuluna gelir. Vakti gelip, ruhunu yaratıcısına teslim eder, mutluluğa ve huzura kavuşur.

Tövbe edersiniz ya, hayatın büyük kanunları arasında akıl sır ermez mucizelerin her adımında gerçekleştiğini görürsünüz. Hayat nedir? Bu dünyaya geldik, büyüdü, olgunlaştık, zevk ve huzurun ne olduğunu bildik. O halde, ölüm nedir? Gelenler gider, inşallah daha büyük huzur ve rahatlığa kavuşurlar. Sonuçta, nice insanlar mutluluk diyarlarına onun kanatlarıyla uçup gitmedi mi?

Evet, ne diyelim... Mucizeler, yükselişler, îman ve îmansızlık farkları, kibir ve gurur, coşku ve sevinç, hepsi, hepsi bu aydınlık dünya denilen zevk ve hayretlerin, öfke ve nefretlerin, aldatma ve sadakatlerin, aşk ve hasretlerin dünyasında kaybolup gider.

İnsan ayağının değmediği yerlerdeki sayısız canlılara rızık olsun diye, türlü otlar ve ağaçlar sürekli yeşerir, yağmurlar ve karlar yağar. İssiz ormanlarda da bahar zamanı binlerce çeşit bitki göğe doğru uzanır, meyve ve tohum verir, rızıklar elde edilir.

Hızır’ın kim olduğunu kendi halinde anlayan ve durmaksızın dönen dünyanın çarkları arasında yaşayan insanlardan sadece bir dua isteyen o kişiden ise “Zaman” adlı büyük kitabın sayfaları arasında sadece bu önemsiz yazılar kalır, hepsi bu...

SONUÇ

Bu çalışma, İslâm kültür tarihinde önemli bir yere sahip olan Hızır figürünün hem İslâmî kaynaklardaki hem de halk anlatılarındaki temsillerini Hz. Hızır'ın İzinden adlı eser merkezinde karşılaştırmalı olarak ele almayı amaçlamıştır. Hikâye merkezinde yapılan çözümlemelerde, Hızır'ın çok katmanlı yapısı dikkat çekmiştir. İslâmî kaynaklarda ilâhî bilgiye vâkıf, sabırla imtihan eden, zaman ve mekân ötesi bir kişilik olarak çizilen Hızır; halk anlatılarında daha çok yardımsever, şifacı, görünmeyen rehber, bereket ve doğayla özdeşleştirilen bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır.

İncelenen uzun hikâyede, Hızır doğrudan adıyla anılmasa da olay örgüsündeki müdahaleleriyle, zaman zaman görünerek kahramana rehberlik etmesi ve şifa verici olma nitelikleriyle tanımlanabilir bir Hızır portresi sunar. Bu yönüyle hikâyede yer alan motifler, İslâmî literatürdeki Hızır anlatımlarıyla örtüşmekte; Ancak halk inancına özgü sezgisel ve sembolik anlatım diliyle farklılaşmaktadır. Bu durum, Hızır figürünün toplumsal hafızadaki gücünü ve inançlar arası geçişkenliğini ortaya koymaktadır.

Eserdeki Hızır anlatıları, İslâmî kaynaklardaki Hızır motifinin halk belleğinde nasıl dönüştüğünü açık biçimde ortaya koymaktadır. Kutsal metinlerdeki soyut ve öğretici anlatı, halk edebiyatında duygusal, umut verici ve yerleşmiş bir biçim kazanmıştır. Bu yönüyle eser, dinî inanç ile halk yaratıcılığının kesiştiği bir noktada durmakta; Hızır'ı yalnızca ilâhî bir figür değil, halkın gönlünde yaşayan bir inanç sembolü olarak yüceltmektedir.

Bu araştırma, Hızır motifinin halk inançlarında ve İslâmî anlatılarda nasıl farklı biçimlerde yorumlandığını ortaya koymuştur. Eserdeki anlatılar, kimi zaman Kur'an-ı Kerim'deki Hızır kıssasıyla tamamen örtüşürken, kimi zaman da halkın yaşam deneyimleriyle birleşerek farklı anlam katmanları kazanmıştır. Hızır, bir yandan Allah'ın izniyle bilgece davranan bir kul olarak tanıtılırken, diğer yandan halkın zihninde bereket, yardım, umut ve koruyuculuk sembolüne dönüşmüştür. Bu durum, kutsal figürlerin halk belleğinde zamanla nasıl insânî bir boyut kazandığını açıkça göstermektedir.

Eserin yazarıyla yapılan görüşmelerde, anlatıların yalnızca edebî bir kurgu değil, halktan derlenmiş sözlü geleneklerin de bir ürünü olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Yazar, bu efsanelerin büyük kısmının halk arasında kuşaktan kuşağa aktarılan anlatılardan oluştuğunu, bazı bölümlerinde ise kişisel kurgu ve yorumlarının yer aldığını ifade

etmiştir. Ayrıca Özbekistan'ın farklı bölgelerinde Hızır'a atfedilen türbelerin bulunduğunu, hatta bazı köylerin “Hızır'ın nazarının değdiği yerler” olarak bilindiğini belirtmiştir. Bu inanca göre Hızır'ın duasının ve nazarının değdiği yerler bereketlenir, ürünleri bolluk ve lezzet kazanır. Buna örnek olarak, bir köyde armutların tadının eşsiz oluşu; Canı lezzetli bir armut çeken adamın Hızır'dan armut istemesiyle ve Hızır'ın “Âmin, öyle olsun.” Duası sonucu ile olduğu anlatılmaktadır ve halk da bunu bu şekilde benimsemiştir. Bu örnekler, Hızır'ın İslâmî kaynaklardaki bilge ve ölümsüz kul kimliğiyle halk arasında yaşatılan bereket ve koruyuculuk inançlarının birleştiği noktaları açık biçimde yansıtmaktadır.

Yazar ayrıca, eserde sıkça karşılaşılan kabak motifinin Yunus Peygamber kıssasıyla bağlantılı olduğunu vurgulamıştır. Bu motif, İslâmî anlatılarla halkın sembolik düşüncesinin birleştiği bir alanı temsil eder. Böylece halk, dinî hikâyeleri kendi yaşam çevresine ve doğa unsurlarına uyarlayarak anlam dünyasını zenginleştirmiştir. Hızır figürü de bu süreçte hem dinî hem kültürel bir köprü görevi görmüştür. Onun halk anlatılarındaki varlığı, insanların Allah'a olan inancını gündelik hayatın somut unsurlarıyla birleştiren güçlü bir sembol olarak karşımıza çıkar.

Hızır'ın İzinden adlı eser, Özbek halk inançları ile İslâmî geleneklerin harmanlandığı, halkın dinî duyarlılığını ve hayal gücünü yansıtan özgün bir kültürel belge niteliğindedir. Yazarla yapılan görüşme, Hızır motifinin halk arasında hâlâ canlı bir inanç unsuru olarak yaşadığını doğrulanmıştır. Bu çalışma, Hızır figürünün yalnızca kutsal metinlerde değil, halkın gönlünde de varlığını sürdürdüğünü; onun, insanın zorluklar karşısındaki umut ve sığınma arayışının bir sembolü hâline geldiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, bu tez çalışması Hızır figürünün çok yönlü doğasını, metinler arası ilişkilerini ve kültürel sürekliliğini ele alarak hem akademik literatüre katkı sunmayı hem de halk anlatılarındaki derin anlam katmanlarını eser bazında karşılaştırarak gün yüzüne çıkarmayı hedeflemiştir.

KAYNAKÇA

- Acıpayamlı, O. (1973). “Türkiyede Bahar Bayramı Hıdırellez”. *Antropoloji*, s.8, 21-25.
https://doi.org/10.1501/antro_0000000132
- Akıncı, A. C. (1982). “*Hızır’ı Arayan Peygamber*”. İstanbul: Sinan Yayınevi.
- Altuntaş, H., Şahin, M. (2005). *Kur’an-ı Kerim Meali* (3. baskı). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Arık Gadirzade, T. (2017). “Azerbaycan Türk Kültüründe Hızır Nebi Bayramı”. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 5(11), 1-8.
<https://doi.org/10.33692/avrasyad.509456>
- Arslan, F. (2012). “İstanbul’da Hıdırellez Geleneğinin Geçmişi Bugünü ve Yarını Ahırkapı Örneği”. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 18(71), 201-235.
- Artun, E. (1990). “Tekirdağ’da Hıdırellez Geleneği”. *Kültür Bakanlığı Türk Halk Kültüründen Derlemeler Hıdırellez Özel Sayısı*, 1-23.
- Artun, E. (t.y.). “Türk Halk Kültüründe Hıdırellez”. 1-9. <https://turkoloji.cu.edu.tr>
- Ata Mahfuz, M. (2021). “Tefsir Literatüründe Hz. Musa-Hızır (a.s.) Kıssâsı Üzerine Bazı Mülâhazalar”. *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 28-47.
- Aydın M. (1986). “Türklerde Hızır İnancı”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(2), 52-77.
- Baydemir, H. (2004). *Özbek Halk Masalları*. (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi
- Baydemir, H. (2009). “Özbekistan’da İskender, Zülkarneyn, Lokman Hekim ve Hatem Tay ile İlgili Halk Anlatıları”. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, s.41, 109-130.
- Boyras, E. (2024). “Musa-Hızır Kıssâsında Çocuğun Öldürülüşünün Merhamet Bağlamında Değerlendirilmesi”. *Sufiyye*, s.17, 155-182.
<https://doi.org/10.46231/sufiyye.1561162>

- Bulut Meryem, K. Z., Çataloğlu, S. (t.y.). *9. Milletler Arası Türk Halk Kültürü Kongresi Gelenek Görenek ve İnançlar*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü. 79-92.
- Çelik, T., Özcan, D. (2020). “Uşak Efsanelerinde Hızır Kültü”. *Folklor Akademi Dergisi*, 3(2), 295-312.
- Çınar, A. A. (2020). “Alevilerde Hızır Kültü ve Ritüelleri”, *Milli Folklor Dergisi*, 16(126), 63-74.
- Derdiyok Rümeysa, E. F. (2024). “Hıdırellez Geleneği”. *International Journal of Humanities and Education*. 10(23), 364-376.
- Döğüş, S. (2015). “Anadolu’da Hızır-İlyas Kültü ve Hıdırellez Geleneği”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırma Dergisi*, s.74, 77-100.
- El Askalani ibn Hacer Hafız Şeyhulislam, çev. M. Beşir Eryarsoy (2006). *Hızır’ın Nübüvvet ve Hayat Meselesi* İstanbul: Ümmülkura Yayınevi.
- Eraslan, A. (2019). “Hatay’da Dinler Arası Ortak Değer İlyahuhan Nebi Mar George (Corcus) ve Hızır (El-Hıdır)”. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 25(97), 71-94.
- Ergun, P. (1993). *Halk Anlatmalarında Hızır*. (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Erk Abduvahit Zohre (2022). “Uygur Halk Masallarında Hızır Motifi”. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, s.19, 60-67.
<https://doi.org/10.46400/uygur.1111702>
- Ertuğrul, M. (2021). “Musa Peygamber’in Yol Arkadaşı Hızır’ın Kimliği”. *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(2), 293-332.
<https://doi.org/10.32955/neu.ilaf.2021.7.2.02>
- Ertuğrul, M. (2021). *Hızır Kısâsı’nın Tasavvufî Yorumu*. (Doktora Tezi). Ankara.
- Fedakar, S. (2014). “Özbekistan’daki Masal Araştırmalarının Tarihî Gelişimi”. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 69-90.
<https://doi.org/10.21547/jss.256848>
- Görener, İ. (2021). “Kur’an Okumaları: Musa-Hızır Kısâsı”. *Tafsir Dergisi*, 1(1), 84-92.

- Güngör Kemal. (1956). “Anadolu’da Hızır Geleneği ve Hıdırellez Törenlerine Dair Bir İnceleme”. *Türk Etnografya Dergisi*, s.52, 56-72.
- Hub, R. (2005). “*Hızır Aleyhisselâm*”. İstanbul: Kırk Kandil Yayınları.
- İslâm Ansiklopedisi. <https://archive.org>
- Kahraman, N, A. R. (2015). “Orta Asya’dan Bilecik’e Hıdırellez”. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 15(1), 13-28.
- Kapağan, E. (2019). “Karabük’te Hıdırellez Bayramı İle İlgili İnanış ve Kutlamalar”. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, s.13, 34-43.
- Kılıç, E. (2014). “Uygur Türklerinin Destan ve Halk Hikâyelerinde Hızır Tipi”. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, s.4, 45-55.
- Kılıç, R. (2013). “Ahmet Yaşar Ocak’ın Eserlerinde İslâm ve Kimlik Meselesi”. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 19(19), 103-116.
- Ocak, Y. A. (2019). “*İslâm-Türk İnançlarında Hızır yahut Hızır-İlyas Kültü*”, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Ocak, Y. A. (1985). “*İslâm-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü*”. Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Özdemir, N. (2011). “Eğlence Kavramı ve Hıdırellez Kutlamaları”. *Milli Folklor Dergisi*, s.42, 31-38. www.millifolklordergisi.com
- Öztürk, M. (2003). “Bilge Kul Musa Kıssâsı ve İslâm Kültüründe Hızır Mitosu”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(14-15), 245-281.
- Sayın, S. (2009). *Kelam Açısından Kur’an ve Sünnette Hızır*. (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Sezen, L. (1993). *Erzurum Şehir Folklorü 1. Cilt*. (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Şahin Resul, A. Y. (2022). “Hz. Musa’nın Bâtını İlimle Karşılaştırılması ya da Hızır Kıssâsı”. *Dergi Park*, 6(2), 163-181.
- Turan, F. A. (2008). “Anadolu’daki Hıdırellez Kutlamalarına Dair İnanmalar Ritüeller Yasaklar ve Yaptırımlar”. *Gazi Türkiyat*, 1(2), 101-111.

- Türk, H. (2010). “Nusayrilerde Hızır İnancı”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektâşi Veli Araştırma Dergisi*, s.54, 225-242.
- Uca, A. (2007). “Türk Toplumunda Hıdırellez-1”. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 14(34), 113-138.
- Uca, A. (2007). “Türk Toplumunda Hıdırellez-2”. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 14(35), 251-284.
- Uğurlu, S. (2015). “Makedonya-Valondova Hıdırellez Adetlerinden Yeşillenme Kısım Kapama ve Martufal Çekme Adetleri”. *Türk Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(5), 37-66. <https://doi.org/10.12992/TURUK158>
- Yalçinkaya, F. (2021). “Türk Dünyası Masallarındaki Kutsal Su Motifi: Abıhayat”. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, s.18, 62-70. <https://doi.org/10.46400/uygur.1004874>
- Yüce, N. (2012). “Hıdırellez Bayramıyla İlgili Bazı Notlar”. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 44(44), 249-256.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Sinem Zeynep ATİŞ
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Yüksek Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	